

Diplomová práce

2009

Irena Holubová

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

KATEDRA BOHEMISTIKY

DIPLOMOVÁ PRÁCE

HANKOVY PŘEKLADY GESSNEROVÝCH IDYL

Vedoucí práce: Prof. PhDr. Dalibor Tureček, CSc.

Autor práce: Irena Holubová

Studijní obor: ČJ/NJ - SŠ

Ročník: 7.

2009

Prohlašuji, že jsem svoji diplomovou práci vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47 b zákona č. 111/1998 Sb., v platném znění, souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách.

České Budějovice, 16. dubna 2009

Děkuji Prof. PhDr. Daliboru Turečkovi, CSc. za vedení práce, cenné rady, připomínky a podnětné konzultace.

Anotace:

This graduation thesis evaluates the translation of Gessner's Idylls, which were translated in 1819 by Václav Hanka. It reviews a quality and haecceity of Hanka's translation on the basis of comparative methods and his manipulation with the language with a view to the historical, social and cultural context. Czech language was being formed during the Czech National Revival. Czech and German society had different ideas about the norms and social values. This fact was strongly reflected in the final form of the secondary text. Hanka's translation hasn't been examined properly yet.

Obsah:

Úvod	str. 7
Komparace současné a obrozenecké normativní definice idyly	str. 9
Václav Hanka	str. 12
Salomon Gessner	str. 14
Látka a motivy Gessnerových idyl v Hankově překladu	str. 16
Absence některých idyl v českém textu	str. 19
Kompozice	str. 29
Komparace Gessnerova originálu s Hankovým překladem	str. 32
Závěr	str. 87
Resumé	str. 88
Použitá literatura	str. 92

Úvodem:

Hankův překlad Gessnerova originálu vznikl v roce 1819, kdy nebyly kodifikovány normy spisovné češtiny, česká obrozenecká kultura se teprve pozvolna utvářela a čerpala především z kultury jazyka německého. Autoři žili ve dvojjazyčném jazykovém prostředí, byli okouzlováni starobylým dávnověkem a jevíli zájem o národní dějiny a veškerou česky psanou literaturu. Většina oborů neměla prozatím ani dostatečně vyvinutou terminologii. V roce 1805 vychází Jungmannův překlad Ataly a roku 1811 převod Ztraceného ráje. Tato tvorba významně zasáhla do dalšího literárního vývoje, inspirovala řadu soudobých spisovatelů a nastínila určitý druh literární módy.

Hanka se velice významně podílel na tvorbě nové národní kultury, největší pozornost byla věnována především jeho rukopisným podvrhům, ostatní jeho slovesná produkce ustupuje na jejich úkor do pozadí. Na okraji zájmu stál prozatím i pořízený překlad Gessnerových idyl, jehož estetická a interpretační hodnota nebyla zaslouženě posuzována.

Překlad se stával protiněmeckou obranou a způsobem obohacování českého jazyka. Musíme ho chápat jako dialog odlišných prostředí a kultur a jako takový ho posuzovat. Překladatel musí najít adekvátní variantu odpovídající jak obsahovým, tak i formálním požadavkům, zvolit vhodnou analogii a přitom nesterit původní význam a originalitu díla.

Cílem této práce není definitivní komplexní a vyčerpávající analýza obou děl. Na základě komparačních metod chceme především posoudit kvalitu a specifičnost Hankova překladu s ohledem na historický, sociální a kulturní charakter, včetně stavu jazyka. Na text se zaměříme jak z hlediska jednotlivostí, tak i celku. Protože se vkus českého a německého čtenářstva v období Národního obrození neshodoval, může mezi texty docházet k významným posunům.

Budeme sledovat volbu lexikálních prostředků, všimnout si slovtvorných postupů a výrazových posunů, sémantických paralel a Hankovy jazykové tvořivosti, práce s rytmem a eufonií, modifikací a případných textových rozdílů týkajících se redukce, eventuálně přídavných textů.

Originál a překlad je nutno konfrontovat v diachronních souvislostech, tzn. objektivně zjistit hodnotu Hankova literárního překladu ve vztahu k dobové kritice, protože právě historický, jazykový, literární a kulturní kontext má vliv na výsledný estetický účinek.

Komparace současné a obrozenecké normativní definice idyly

V roce 1820 byla idyla¹ normativně definována v Jungmannově Slovesnosti. Úhel pohledu na výklad tohoto žánru se v rovině historického myšlení od současného pojetí lišil. Jako srovnávací materiál k dobové recepci nám poslouží Encyklopedie literárních žánrů.

Dnes vedle sebe izochroně existuje širší i užší pojetí idyly, přičemž se širší pojetí neomezuje pouze na bukolické rekvizity a přistupuje k ní jako k harmonickému konceptu světa a lidské existence.² Soustředíme tedy svoji pozornost k chápání tohoto žánru v užším slova smyslu, tj. chápeme ji jako „výjev z poeticky idealizovaného života pastýřů nebo rolníků, vesměs situovaného do archaických předcivilizačních dob.“³ Jungmann sám redukuje rozsah postav na „osoby idylické“ – tj. rolníky, zahradníky, rybáře, lovce, pastýře, apod...⁴ Výběr postav determinuje ve vazbách na zvolený časový prostor a kulturní prostředí: „*Podlé víry národní a podlé času, do kterého idylla padá, mohau bytosti vyšší neb jiné přirozenosti wmíšeny býti do události, což ale nic podstatného není.*“⁵

Jungmann pojmově definuje idyly poměrně otevřeně jako: „*Předstaweni widy człowieczstwa we zvláštním vztahu jeho k životu přirozenému, jakožto činu, události. Látka tedy její jsau činny, události, které se wztahují k životu přirozenému.*“⁶ I v současné žánrové koncepci je zobrazení života člověka přirozenou skutečností, silně spjatou s přírodou a povětšinou situovanou do krajiny, idylického místa, které je postavám důvěrně známé. „*Lidé žijí v harmonickém soužití s přírodou a ve vzájemných*

¹ „Z řeckého eidyllion = obrázek; v obrození rozšířené slovo selanka přejato z polštiny; kde siolo = vesnice, bukolický jako charakteristický znak idyly znamená pastýřský podle latinského bukolos = pastýř, akardský, akardický = idylický, blažený, rajský, podle místního názvu starořecké Arkádie – hornaté krajiny pastevců ve středu Peloponésu, kam kladli básníci děj svých pastýřských zpěvů; pastorální = pastýřský, idylický, z latinského pastor = pastýř“ Mocná, D., Peterka, J. a kol.: „Encyklopedie literárních žánrů“, Praha 2004, s.275

² Zdroj: Mocná, D., Peterka, J. a kol.: „Encyklopedie literárních žánrů“, Praha 2004, s.275

³ tamtéž

⁴ „*Lidé, ježto těží rozmanité plody přírodní, a přírodě vzdělanost lidskou nejvíce dlužní jsau: rolníci, zahradníci, rybáři, lowci, pastýři*“ Jungmann, J.: „Slowesnost aneb náuka o výmluwnosti prosaicke, básnické i řečnické se sbírkou příkladů w newázané i wázané řeči“, 2. Vydání, Praha 1845, s.129

⁵ Josef, J.: „Slowesnost aneb náuka o výmluwnosti prosaicke, básnické i řečnické se sbírkou příkladů w newázané i wázané řeči“, 2. Vydání, Praha 1845, s. 130

⁶ Josef, J.: „Slowesnost aneb náuka o výmluwnosti prosaicke, básnické i řečnické se sbírkou příkladů w newázané i wázané řeči“, 2. Vydání, Praha 1845, s.129

*přirozených vztazích, odpovídajících vysněnému patriarchálnímu venkovskému společenství. Město (s výjimkou přehledného a stabilního maloměstského prostředí, nezasaženého moderním civilizačním ruchem) se jeví jako prostor idyle nepřátelský.*⁷

Fikční svět je prezentován „obrazem poklidného života ve stabilním světě založeném na tradičních hodnotách rodiny, práce a lásky“⁸. Život v idyle je prost dramatických událostí, stejně, jak postřehl Jungmann: *„Wztahové člověka k přirozenému životu jsau sami sebau weleprosti a všeobecni, čistě člowěčtí. Zapletené děje nehodí se k idylle, ač ona beze všeho činu neb události býti nemůže, byť jen bylo, že rolník z města se wrátiw swé manželce wyprawuje, co skvostného nebo směšného w městě spatřil, nebo že pastýř zpívá o pěkném nástroji neb o swé krasce. Může sobě předstawiti život přirozený bud' co ideál, neb co skutečnost k ideálu powýšenu“*⁹ a žánrově tak vyhranil koncepci idyly.

V dnešní definici je zahrnuto jak časové, tak tématické vymezení: *„Nad lineárním časem velkých příběhů tu převládá cyklický čas každodennosti s pravidelným střídáním všedních dnů, naplněných prací a periodicky se opakujícími svátky. Důraz je kladen na elementární roviny lidské existence: vedle práce jsou časté především motivy základní nových rodin, rození dětí, pospolitého jídla a pití. I ty nejobyčejnější úkony jsou v idyle poetizovány a ritualizovány, přerůstají v obřad utvrzování řádu. Všední a sváteční pól každodennosti tak v idyle splývají v jednotný obraz prostého harmonického života.“*¹⁰

Dalším společně definovaným rysem je textem prostupující prostosrdečnost, způsobující idylicky naivní prostorovou atmosféru podtrhující lyrický ráz žánru.

Jungmann byl pod vlivem normativního tlaku uměleckého projevu Puchmajerova literárního okruhu přesvědčen o váze klasicistního verše, a proto konstatoval, že by se idyla, chápaná jako útvar vysokého básnictví, neměla psát bez veršů, ale za pomoci epického metra. *„Při jambích a trochejích rým slušný, zvláště*

⁷ Mocná, D., Peterka, J. a kol.: „Encyklopedie literárních žánrů“, Praha 2004, s.275

⁸ tamtéž

⁹ Josef, J.: „Slowesnost aneb náuka o výmluvnosti prosaické, básnické i řečnické se sbírkou příkladů w newázané i wázané řeči“, 2. Vydání, Praha 1845, s. 130

¹⁰ Mocná, D., Peterka, J. a kol.: „Encyklopedie literárních žánrů“, Praha 2004, s.275

*když lyrické powahy jest idylla.*¹¹ Zmiňuje i příklady *„idyl neveršovaných, u nowých spisowatelůw, ale jen z neprawého důvodu, že by přirozenost a prostota weršem tratila, nebo – z nedostatku spůsobnosti básnické“*¹², prozaickému pojetí kladly nemalé překážky platné estetické normy, klasicismus totiž neshledával rozdíl mezi jazykem básnickým a sdělovacím.

Idyla sice sahá svými starobylými kořeny až do antiky a vznikla původně jako součást poezie, současný výklad pojmu však nepřipouští tuto užší, méně produktivní koncepci a neignoruje idylické principy v prózách.

Pozoruhodné je, že Hanka už v roce 1819, kdy pořizuje překlad Gessnerova díla, posouvá idyly směrem k próze. Nakonec právě „prozaická idyla patřila od počátku Národního obrození k nejfrekventovanějším žánrům české literatury.“¹³

¹¹ Josef, J.: „Slowesnost aneb náuka o výmluwnosti prosaické, básnické i řečnické se sbírkou příkladů w newázané i wázané řeči“, 2. Vydání, Praha 1845, s. 130

¹² Josef, J.: „Slowesnost aneb náuka o výmluwnosti prosaické, básnické i řečnické se sbírkou příkladů w newázané i wázané řeči“, 2. Vydání, Praha 1845, s. 130

¹³ Mocná, D., Peterka, J. a kol.: „Encyklopedie literárních žánrů“, Praha 2004, s. 277

Václav Hanka

Hanka je do českého podvědomí zapsán především jako falzifikátor Královedvorského a Zelenohorského rukopisu, jen zřídka je společně reflektována i jeho filologická, bohemistická, slavistická, básnická, editorská, literárně historická a překladatelská činnost.

Hankova mystifikace měla důsledky na literární historii, dobové umění a kulturu vůbec. Avšak i dnes se objevují tendence vidět v něm více než jen falzifikátora a zdůraznit jeho přínos pro českou literaturu. Takovým příkladem byla i snaha o Hankovu rehabilitaci u příležitosti kulatého výročí jeho úmrtí, kdy vyšel článek Vladimíra Macury v Lidových novinách (1991), kde napsal: *„Snažíme se na něho nemyslet, alespoň v dobrém ne, vidíme na něm každý chlup. A přitom mu vděčíme za ledacos. Horlivě se kupříkladu zasazoval za pravopisnou reformu, ze které dodnes vychází náš způsob psaní, píšeme, jak si usmyslel, a ne a ne mu přijít na jméno. Podílel se dost významně na Jungmannově Slovníku: a když byl tvůrcem naší lexikografie a nekorunovanou hlavou našich předbřeznových vlastenců jmenován v úvodu sotva na půl úst a dotklo se ho to, kdo z nás je ochoten vidět v tom něco jiného než další důkaz jeho ctižádostivosti? Podvrh totiž národu nepravý rukopis tvářící se jako zlomek středověkého básnického cyklu nesmírné ceny. Učinil tak v době, kdy česká literatura sama byla jedna krásná a klamná iluze, bláhový sen, ve kterém tak snadno splývaly hranice mezi minulostí, přítomností a zítřkem. Všechno bylo třeba náhle vytvořit navzdory poměrům - tradici, současnost i perspektivy - a všechno to mohlo být sotva jiné než umělé. Čelakovský - sám nesporně vynikající mystifikátor - si vycucal z prstu básničku Žofii Jandovou a její slávu propašoval úspěšně až do Velké Británie, kde této neexistující dámě vyšlo pár básní v překladu. Copak Kollárova sbírka slovenské lidové poezie neobsahuje podvrhy?“¹⁴*

Na to reagoval profesor Aleš Haman ve svém článku „Ještě k roku H“ 1991 tamtéž: *„Vladimír Macura se snažil bagatelizovat Hankův falzifikační počín a snahy o odhalení jeho podvodu. Argumentace nepůsobila přesvědčivě už v Macurově podnětné knize Znamení zrodu a nepůsobí tak ani nyní, kdy srovnal Hankovu falzifikaci s básnickou mystifikací Čelakovského (Žofie Jandová) či s případem domnělé básničky "z lidu"*

¹⁴ Lidové noviny, č. 9., ročník IV., 11. ledna 1991, s. 6

Marie Čacké. Jestliže v obou případech šlo o mystifikaci literární, ne nepodobnou hře s pseudonymy, v případě Hankově šlo o mystifikaci vědeckou. Hankova falza měla navíc vážné důsledky pro celý další vývoj české historiografie (včetně Palackého), literární historie a uměnovědy, které své vývody založily na falešných základech. Tady přestává mystifikační hra, jako tomu bylo v případě fiktivních básnířek. To už je ideologická falzifikace historických fakt, která se týká národního charakteru.“

Hanka se svoji činností podílel na tvorbě novodobé kultivované češtiny, i když v menší míře než Jungmann. Když se v roce 1810 stěhuje do Prahy, není jeho očekávání od české jazykové kultury vyplněno - to, co pro české nářečí vykonali Pelcl, Puchmajer, Hněvkovský, Kramerius, Thám, Tomsa, Nejedlý či Dobrovský mělo význam pro filologii, ale prozatím ne pro vzdělané vrstvy.

Už v roce 1816 otevírá Hanka České učení, které později na jeho podnět vydává Ortografii.¹⁵ Dokončil také Dobrovského Německo-český slovník¹⁶ a česky zpracoval i jeho Lehrgebäude – Mluvnice podle Dobrovského - kde byly gramaticky vysvětleny staročeské tvary slov.

Jungmannův česko-německý slovník, který nám obzvláště pro případ konfrontace Gessnerova originálu a Hankova převodu poslouží jako studijní materiál, vychází až v roce 1835.

V době, kdy byl převod pořízen, se český jazyk začínal teprve utvářet, „*jazyková praxe se již mohla opřít o základní vědecké popisy češtiny, postupně vzniklo několik mluvnic, ale český jazyk však stále nebyl dostatečně vybaven ani slovní zásobou, ani slohově vytrřbenou větnou stavbou.*“¹⁷

¹⁵ Glückselig, L.: Wenceslaw Hanka, ein Beitrag zur Geschichte der Cultur und National-Literatur Böhmens und der Slawen überhaupt, In Libussa, Jahrbuch für 1852. Vydal Paul Aloys Klar. Praha 1852, 11. ročník, s. 284-369.

¹⁶ První díl vyšel v r.1802, druhý r. 1821

¹⁷ Lehár, J., Stich, A., Janáčková, J. Holý, J.: Česká literatura od počátků k dnešku, Praha 2004, s.161

Salomon Gessner (1730 – 1788)

Salomon Gessner, švýcarský básník, malíř a grafik, se narodil 1. května 1730 v Curychu. Měl se vydat v otcových šlépějích a studovat knihkupectví, ale láska k umění zvítězila a po prvním roce studia opouští a zabývá se malbou krajiny a technikou leptání.

Svémi prozaickými idylami dosáhl evropského věhlasu, už v předmluvě se odvolává na práci řeckého autora lyrické poezie, Theokrita, a na Vergiliovy pastýřské zpěvy. Mocné horování pro přírodu, opírající se o idylické básnění středověku bylo dobově velmi oblíbeno a dodnes je vysoce ceněno. Idyly oslavovaly „zlatý věk“, nerušenou svornost a ačkoli se sám odvolával na Theokrita, byl mnohem blíže arkádickému pastýřskému světu italsko-francouzských dvorních básníků.¹⁸

Jeho idyly se skládají z krátkých, rytmizovaných, prozaických žánrových obrázků s málo rozvinutým dějem, omezeným na úzký okruh lidské existence, zobrazujícím pastýřský svět v lyrických monolozích milostných tužeb nebo hravými, laškovnými dialogickými promluvami. Do idylické přírody povolává ale i zuřící živly, silné bouře a zesiluje malířský kontrast. V podobě zahradní scenérie, rodinného zázemí, harmonie života člověka s přírodou a nenucenými kulturními představami o estetice reprezentuje celý svůj fikční svět.

Jako základní princip lyriky spatřuje, stejně jako německý básník a filozof, Karl Wilhelm Rahmler, taktéž vášnivý obdivovatel Horatia, požadavek exaktního napodobování přírody¹⁹, snaha zachytit nejjemnější detail je čitelná v Gessnerových scenerických obrazech, jehož umění se stává jemnou syntézou literárního a malířského světa, s identickými tematickými motivy, např. vyobrazení potopy světa.

Nezanedbatelný inspirativní vliv při jeho krátkém pobytu v Hamburku měl i jeden ze zakladatelů rokokové poezie, Friedrich von Hagedorn, autor anakreontsky „dovádivých“ veršů. V popředí jeho lyriky stojí milostná rozkoš, opojné víno a básně postavené na pevném základě morálních hodnot.²⁰

¹⁸ http://de.wikipedia.org/wiki/Salomon_Gessner

¹⁹ http://de.wikipedia.org/wiki/Karl_Wilhelm_Rahmler

²⁰ http://de.wikipedia.org/wiki/Friedrich_von_Hagedorn

Gessnerovu tvorbu podnítil také Ewald von Kleist, autor řady poetických prací plných čistého citu, života v krajině a melodičnosti²¹, nebo i Albrecht von Haller svojí básní vydanou v roce 1729, psanou alexandrinem, s příznakovým názvem „Die Alpen“, která vznikla u příležitosti jeho výpravy do alpského pohoří. Báseň disponuje nepřilíš rozvinutým dějem, je formou popisů laděna spíše lyricky, a současně prezentuje některé morální myšlenky. Obsahuje stopy anakreontské tematiky, vzdělanému publiku je spolu s milostnými příběhy přibližována krása pastýřského života a obraz idylizované přírody.²²

Gessner umírá 2. března 1788 v Curychu, veškeré jeho práce jsou opublikovány v letech 1777 – 1778, přičemž první z jeho idyl „Lied eines Schweirezs an sein bewaffenes Mädchen“ vychází již v roce 1751.²³

²¹ http://de.wikipedia.org/wiki/Die_Alpen

²² http://de.wikipedia.org/wiki/Die_Alpen

²³ http://de.wikipedia.org/wiki/Salomon_Gessner

Látka a motivy Gessnerových idyl v Hankově překladu:

Literatura neplnila v době Národního obrození pouze funkci estetickou, ale zároveň se stávala záležitostí ideologickou - národním cílem byla především buditelská úsilí a orientace na opravdové a převážně vlastní národní snahy. Žalostný stav jazyka, kterým se čeština na počátku 19. století vykazovala, poukazoval na nutnost povznést literaturu alespoň na úroveň doby pobělohorské.

Ovšem ani kulturně-politické okolnosti situaci vůbec nezjednodušovaly, byl to právě vídeňský centralismus, vliv katolické církve²⁴ a germanizační snahy, které vývoj českého jazyka zpomalovaly a celkově znesnadňovaly.

V německé kultuře, opírající se o silnou literární tradici, se začaly probouzet novohumanistické tendence stavějící na odkaz antického ideálu o půl století dříve. Není náhodou, že se u nás tato inspirace objevuje vlivem katolicizmu později, prostřednictvím neoklasicistní literatury na počátku 19. století. Zubožený stav jazyka, ale i konstelace tehdejší společnosti nedovolovaly opírat se o širokou intelektuální základnu antického dědictví, protože by se patrně nedokázaly s tak „velkým soustem“ vypořádat a ztotožnit. Později však sehraává právě zmiňovaná látka v literatuře Národního obrození nepomíjitelnou roli a většina autorů se v menší či větší míře stylizuje za pomoci antického vzoru, který se stává měřítkem dalšího společenského vývoje.

Podívejme se nyní, jak se tato inspirace projevovala v praxi a namísto takových vyznavačů jako byli v Německu Goethe, Schiller, Lessing nebo Herder a v Čechách hlavně Hankův současník, Josef Jungmann²⁵, se přesuňme přímo ke Gessnerově originálu a jeho pořízenému překladu. Zde je antikizující látka zjevně doložitelným faktem.

Celým textem prostupují Amorové - římské bohové lásky, Venuše - bohyně krásy a lásky, bohové západních větrů²⁶ a ranních červánků - Aurory, bůh vína - Bakchos, bůh

²⁴ Viz kapitola – „Absence některých idyl v českém textu“ – str. 15 (cenzura)

²⁵ Zumr, J.: Listy filologické, CXXIX, 2006, 1 – 2, <http://f.clavmon.cz/LF/Sample%20issue/10zumr.pdf>

²⁶ Zefyros – „syn Titána Astraia a bohyně ranních červánků Éós. Byl nejmírnější ze všech větrů, a protože přinášel vláhu, lidé ho považovali za ochránce rostlin.“ Zamarovský, V.: „Bohové a hrdinové antických bájí“, Praha 1970, s. 414, 415

lovců, lesů a pastýřů - Pán, Satyrové²⁷, Nymfy²⁸, Fauni²⁹ a jedna z nejstarších řeckých bohyň Styx³⁰. Všichni tito žánrově zapadají svojí charakteristikou do fikčního světa sentimentálních idyl.³¹ Uvedme si pro názornost některý z příkladů, kde kozonohý Faun zpívá v lyrickém duchu o svém roztlučeném džbánu: „*Neboť na žbáň tam vryto bylo, jak Pan pln užasu na břehu seděl, když nekrásnějš Nymfa w geho rozprostřených rukau w šeptagjcj rákosj se byla proměnila. On nařezal z něho pjšť'al nestegné délky, slepil ge woskem w hromadu a pjskal břehům truchliwau pjseň. Echo poslauchala tuto nowau hudbu, a zpjwala gi trnaujcjmu hági a pahorkům.*“³² Pak stálo na žbáň tom, jak Zeus, gako bělounký býk, na hřbetě Nymfu Europu po wlnách unášel. Ljzalt' lahodjcjm gazykem té krásné odhalené koljnko. Zatjm lomila Nymfa hořekugic nad hlawau ruce, gegjž skadeřenými wlásky dowádiwj Zafyrowé pohráwali, a před nimi progjžděli se Milkowé usmjwagjcj na wolných Delfinech.“³³[...] Také byl krásný Bakchos wyřezán. Sedělt' w besídce z réwj, a Nymfa ležela mu po boku.“³⁴

Gessner, stejně tak i Hanka, popisují (pod vlivem anakreontské poezie) bezstarostnými, hravými a nevážnými verši krásu života spojenou s motivikou lásky, vína a zpěvu. Hanka „aklimatizuje“ anakreonskou látku pro naše kulturní prostředí pomocí rysů českých lidových písní. Tento typ básnictví můžeme nakonec vysledovat i později, u Kadlinského, Puchmajera nebo Hněvkovského a lze ho považovat za oblíbený dobový vzor.

Motivy Hankovy rytmizované prózy jsou předurčeny samotným žánrem, který nepřipouští vzrušivé děje a je povětšinou situován do klidných, malebných oblastí.

²⁷ „Horští a lesní démoni neurčitého původu; byli nezbední, prohnaní, prostopášníci, dotěrní a vždy veslí, měli zájem jen o víno, ženy a s tím související požitky. Pokud nepásli dobytek nebo neproháněli Nymfy, bavili se tancem a hudbou“ Zamarovský, V., tamtéž, s.367

²⁸ „Vodní, lesní a horské bohyň Řeků a Římanů, podobné našim vílám a rusalkám“ Zamarovský, V., tamtéž, s.280

²⁹ „Římský bůh lesů, polí, dobytka, ochránce úrody a plodnosti“ Zamarovský, V., tamtéž, s. 130

³⁰ „Přísaha bohů při jejich podsvětních vodách je ze všech nejposvátnější, nezrušitelná a neovladatelná“ Zamarovský, V. : tamtéž, s.379

³¹ Jak se s postavami antických bohů a jejich překladem vyrovnal Hanka, bude osvětleno později, viz. str. 58

³² Hanka, V.: Idyly, Praha 1819, s. 49

³³ tamtéž, s.49

³⁴ Hanka, V., tamtéž, s.50

Člověk splývá s přírodou, stává se její součástí ve smyslu vzorce příroda-člověk, člověk-přírodě. S tím úzce souvisí i motiv lidské smrti, která není představována tragicky, ale jako přirozená součást života – návrat do jejího lůna.

Morální hodnota doby českého kontextu toleruje motiv lásky jakožto sentimentální milostný cit, popř. jako jemnou, mravopočestnou hru, ve které je žena ztvárněna jako nevinná, idylická panenská bytost. Otázce konfrontace tohoto okruhu s originálem se budu věnovat později, viz kapitola Absence některých idyl v českém textu.

Idylické prostředí se navrácí k ryzímu, přírodnímu, ale hlavně svobodnému člověku. Právě motiv svobody sehrává v literatuře Národního obrození v kontextu Metternichovského režimu a sveřepého katolicizmu podstatnou roli. „*Josef Jungmann byl mezi prvními z „odvážných“, který si dovolil formulovat hypotézu dalšího rozvoje národa i jazyka za předpokladu možnosti svobodného vzdělávání*“³⁵: „*Čím ale volnomyslnější jest vláda, čím více, nepodporujíc vládařství lůzy, obecnou svobodu vštěpuje a utvrzuje, čím lehčeji duch lidský pod přiměřenou časům správou, vynakládáním všech duchovních i tělesných mocí národových se pohybuje a mnohostranně vzdělává: tím rychleji rozvíjí se jazyk, tím dřívěji národní klasikové zlatý věk literatury přivodí. Důvod toho ukazuje římská a řecká země, kdež rodem svobodní a svobodně vychovaní mužové, na díle znamenití občané, v plození velikých myšlének a v svobodném jevení síly málo nebo nic neobmezení vystupovali jako básníci, řečníci nebo prosaičtí spisovatelé.*“³⁶

Ztvárňování tématu lidské svobody v různých modifikacích i kontrastech je věčným literárním hybatelem a můžeme jej nalézt nejen u dobových českých (viz Palacký, Šafařík, Kollárova Slávy dcera, atd.) i zahraničních autorů, ale lze ho identifikovat ve většině významných literárních směrů.

Dobou normované estetično navazující částečně na odkaz baroka nepřipouští absenci náboženských motivů. Černobílá představa o světě, jeho hodnotách, víra přijímaná s pasivní slepotou, uctívání božstev, přinášení obětí a stavění chrámů zdůrazňují komplexně kladné životní hodnoty.

³⁵ Zumr, J.: Listy filologické, CXXIX, 2006, 1 – 2, <http://lf.clavmon.cz/LF/Sample%20issue/10zumr.pdf>

³⁶ Jungmann, J.: O klasičnosti literatury a důležitosti její, internet - 18.1.2009, <http://ld.johannesville.net/jungmann-02-o-klasicnosti-literatury-a-dulezitosti-jeji>

Romanticky osamělý pastýřský život ve zdivočelé přírodě v kombinaci se zdůrazňováním kladných životních hodnot a pozitivních mezilidských vztahů nezkažených civilizací podtrhují idylický ráz díla.

Absence některých idyl v českém textu

Na základě řady materiálových studií zabývajících se srovnáním cizojazyčného, zvláště pak německého originálu a jeho českého překladu v období Národního obrození, lze vycházet z předpokladu, že se díla budou lišit nejen rozsahově a strukturně, ale samozřejmě i výsledným estetickým efektem. Jednak se český jazyk nedostal do konkurující polohy vůči němčině, slovní zásoba se teprve utvářela a nebyla kodifikována (1. vydání Jungmannova slovníku vyšlo v roce 1835, zatímco Hankův překlad Gessnerových idyl byl pořízen v roce 1819), jednak měla obě kulturní prostředí odlišný pohled na morální hodnoty a společenské konvence.

Nejdříve soustředíme svoji pozornost na idyly, které Hanka nepřeložil a pokusme se analyzovat jeho překladatelský záměr v návaznosti na kulturně – dobový kontext.

Už samotný příznakový název idyly „Die Nacht“ otevírá romantickou interpretační rovinu /noc, tajemno, smyslnost/ evokující erotizující podtext, který nebyl pro českou společnost dobově přípustný, následuje odpovídající vstup do děje: „*Stille Nacht! Wie lieblich überfallst du mich hier! hier am bemoosten Stein.*“³⁷ Milostné motivy se zároveň paralelně odráží na popisu přírody: „...*die ganze Natur feierte im sanften Widerschein des Purpurs, der auf streifichten Wolken flammte, seinen Abzug; die Vögel sangen ihm das letzte Lied und suchten gepaart die sichern Nester;*...“³⁸, která však pod vlivem idylizující stylizace neubírá na smyslné povaze německého textu: „*Dort ist es, wo ich einst am grasreichen Ufer beim Mondlicht das schönste Mädchen fand; es lag da in Blumen hingegossen, im leichten Kleid, leicht, wie die dünnesten Wolken, in die sich durchscheinend der Mond oft hüllt, eine Laute ruhte in dem sanften Schoße und im zarten Arm, indem die flatternde Hand Töne aus dem hell klingenden Saiten lockte;*...“³⁹ Erotičnost dále ještě graduje: „*Das Mädchen sang nicht mehr;*

³⁷ Gessner, S.: „Idyllen“, Leipzig 1980, s.5.

³⁸ tamtéž

³⁹ tamtéž

schon hatte die Echo in nahen und fernen Klüften den letzten Ton entzückend dreimal gesungen; die Natur feierte noch das Lied, noch saß die Nachtigall stumm auf dem dichtbelaubten Ast. Da trat ich zum Mädchen. Himmlisches Mädchen! Göttin! stammel´t ich! und drückt´ ihr zitternd die Hand und seufzte. Das Mädchen sah schüchtern zur Erde, schamrot und lächelnnd; kraftlos sank ich neben ihr hin; stammeln und bebende Lippen malten ihr da mein unaussprechlich Entzücken.

Meine zitternde Linke spielt´ auf dem leicht bekleideten Schoße verräterische Spiele; indes der andere Arm um den weißen Hals von braunen Locken umflattert sich wand.

Meine Hand sank auf den atmenden Busen; da seufzte das Mädchen, ich fühlt´ es, da sah sie schmachkend nieder und nahm mit zitterndem Widerstand meine Hand von schwelenden Busen; blöde ließ ich den Busen und den winkenden Sieg.

O Mädchen! Mädchen! Was fühl´ ich! Bald fürcht´ ich, du habest mich Flatterhaften zum ewigen Sklaven gefesselt!“⁴⁰

Gessner s textem pracuje opravdu bravurně, v erotizujícím momentu utiší celou krajinu, zesílí vnitřní napětí a jiskřící milostné hrátky spojuje s přirozenou ostýchavostí.

Na přelomu 18. a 19. století však nenalézá představa o lásce jakožto předmětu chťiče či fyzické smyslnosti v české literatuře místo, stává se převážně mravností záležitostí, nadosobní hodnotou, která povznáší člověka. Paradoxně se v překladech přizpůsobovaných českému kulturnímu prostředí uplatňovalo pravidlo, že čím více byl text deerotizován, tím více byla kontextuálně zdůrazňována morální hodnota lásky. Modifikace ho tak posouvala do odlišné recepční roviny a použitými jazykovými prostředky nabýval ve srovnání s původní předlohou jiné povahy.⁴¹ Zdrženlivost vůči sexualitě je dnešními studii vyhodnocena jako obecný rys doby (stejně tomu bylo například i v dramatu).⁴²

Totožná, i když méně výrazná, byla pravděpodobně i příčina absence jinak zcela nevinné písně „Morgenlied“, tématicky i významově zařazené za idylu „An Chloe“- ve které neznámý lyrický subjekt opěvuje vlnadnou krásu stejnojmenné hrdinky, triviální

⁴⁰ Gessner, S.: „Idyllen“, Leipzig 1980, s. 6., 7.

⁴¹ viz. str. 32

⁴² „...nemravnost byla na sklonku 18. a počátkem 19. století vytýkána divadelní kritikou zejména populárnímu repertoáru, a to nejen u nás, ale takřka po celé Evropě. České divadlo však bylo zřejmě obzvlášť prudérní.“ Tureček, D.: „Rozporuplná sounáležitost“, Praha 2001, s. 42

konstelační schéma je uzavřeno nevinnou milostnou atmosférou - lístkem růže v povětří a nevyřčenou rozkoší, zatímco nás úvod nadcházející básně přivádí do jemné, romantizující atmosféry nového dne s prvními paprsky ranního slunce, Zefyrové opouští svá lůžka a pilně probouzí květiny. Závěr idyly „Morgenlied“ nepůsobí sice jako ožehavá milostná scéna, ale uvážíme-li, že v dobové literatuře docházelo i k méně příznakovým výpustkám, lze ho percipovat jako jemně erotizující:

*Da flattert um ihr weiches Bett
Und weckt das schönste Kind,
Mit sanften Spiel auf Iher Brust,
Und ihrem süßen Mund.*

*Wann sie erwacht, dann flüstert ihr:
Schon vor der Morgensonn´,
Hab´ einsam ihren Namen ich
Am Wasserfall geseufzt.⁴³*

Spojení spící opěvované krásky s motivem toužícího milovníka vzdychajícího před úsvitem u vodopádu se mohlo v návaznosti na obsahovou souvislost předchozí idyly skutečně jevit jako nebezpečné a evokující nežádaná konotace na galantní rétoriku, která taktéž nebyla v době Národního obrození považována jako vhodný literární žánr, byla takto odstraněna. Erotické narážky mají v českém překladu vyvolat spíše dojetí převažující nad milostným vzruchem.

Eliminací této písně s kontinuitou na předchozí idylu se Hanka vyvaroval riziku 2 mluvčích o téže ženské postavě a motivu milostné trojice, dalšího faktoru, který pobízela překladatele pod vlivem striktních společenských konvencí k posunům.⁴⁴

Některé rytmizované písňové formy laděné v rytmu galantní poezie Hanka přesto zachovává, v případě, že neobsahují nádech anakreonticky rokokově laděného kódu, jak je tomu u nepřevedené básně „Lied eines Schweizers an sein bewaffnetes Mädchen“:

⁴³ Gessner, S: Idyllen, Leipzig 1980, s.63

⁴⁴ Více - motiv milostného trojúhelníku (viz níže)

Wie seh´ich – seh´ich dich, mein Kind!

[...]

Ein Harn´sch deckt deinen schlanken Leib,

Und deine zarte Brust;

O böser Harn´sch! Itzt seh´ich nicht,

Wie sie sanftschmachtend steigt.

Doch froh! Ich seh´dein rundes Knie,

Ich seh´den kleinen Fuß,

Den sonst dem Aug´ein langes Kleid

Bis auf die Erd´ entzog.⁴⁵

Jemná koketní erotika v podobě kulatého kolínka a toužebně stoupající jemná ňadra nebyla pro naše kulturní prostředí přípustná. Název idyly „Lied eines Schweizers an sein bewaffnetes Mädchen“ obsahuje zároveň i českému klimatu cizokrajné a neblízké prvky.

Na skutečnosti, že Hanka vynechal stylově nejednoznačnou báseň „An den Wasserfall“ lze do jisté míry doložit jeho snahu ucelit kompoziční stránku a žánrovou normu textu. Podrobněji se tímto tématem budeme zabývat v oddílu věnovanému kompozici, kde na základě komparační teorie vycházející z konfrontací obou textů dochází k zajímavým závěrům.

Stylovou nejednotnost můžeme transparovat na textu, srovnáním úvodu básně s jejím závěrem, potenciální romantické prvky s galantně rétorickým příznakem přechází pozvolna pomocí kladených kontrastů k motivu láhve vína:

Ist das der Ort, wo sonst Entzüicken

Im sanften Schatten auf mich kam?

Bist du es, Fels! wo aus den Sträuchen

Die Quelle hoch herunter stürzt?

⁴⁵ Gessner, S.: Idyllen, Leipzig 1980, s.64

*Da, wo sonst deine klare Quelle
Auf Schaum und Moos sich stäubend stürzt;*

[...]

*Wie öd´, wie nackt sind die Gesträuche,
Wo sonst in dunkeln Laubgewölb´
Die Zephyr mit den Blüten spielten,
Und mit dem sanftbewegten Laub*

[...]

*Und könnt´ ich Könige beneiden,
Wenn neben mir im kalten Bach
Die Wellen mit der Flasche spielen,
Von altem Wein hoch aufgefüllt.⁴⁶*

Pod vlivem výchovné funkce literatury a její morální náplně, posuzovaných jako dobová paradigmatata, muselo docházet k vynechávání pasáží s milostnými trojúhelníky. Německá společnost měla posunutou hranici společenských tabu, zatímco česká sebestylizace, snad i na základě klasicistního dědictví, posouvala postavy směrem k ideálnímu a přibližovala se preromantické představě o citu.

V takovém mravokárném klimatu nemohli zakořenit postavy podváděných i podvádějících mužů a žen, milenek a milenců či manželek a manželů. Ani žárlivé výjevy spojené s motivy msty nebyly akceptovány. Tento fakt živí další hypotézu nutného odstranění výše ocitované idyly „die Nacht“ – viz úryvek „...*indes sein Weib unberaten im öden Ehebett schläft.*“⁴⁷

V době, kdy se má literatura na základě požadovaných schémat přibližovat vytyčenému vzoru a posloužit tak identifikaci českého národa⁴⁸ se míra přípustnosti vhodných témat silně zužuje. Cizoložství nebo jen jeho nepatrné frivolní náznaky nenalézají v naší kulturní oblasti žádnou podporu: „*Zeus liebt´ einst, wie er oft tat, ein schönes sterbliches Mädchen, und Juno verfolgt´ ihn mit altmodischer Eifersucht, der*

⁴⁶ Gessner, S.: *Idyllen*, Leipzig 1980, s. 65

⁴⁷ Gessner, S.: *Idyllen*, Leipzig 1980, s. 7.

⁴⁸ Tureček, D.: *Rozporuplná sounáležitost*, Praha 2001, s.45

sanftern Sitten der heutigen Damen unbewußt, die mit zornlosem Lächeln ihre süßere Rache nehmen, wenn der Herr seine Hausgöttin vorbeischleicht und bei der jüngern Dienstmagd seine wilden Flammen kühlt. Mit heftigem Zorn und scharf forschendem Auge verfolgte sie jeden seiner Tritte. Einst beim Mondschein, in einem versteckenden Gebüsch, fand sie ihn, wie er auf dem Busen und in den Falten des Kleides einen schönen jungen Sterblichen, als Käfer mutwillig flatterte. Mit aufschäumendem Zorn sah sie lange von einer Wolke die wunderbare Scene.“⁴⁹

Z výše uvedených souvislostí je pak pochopitelné, že někdy docházelo k výpustkám pasáží i celých příběhů takto tématicky zaměřených.

Obraz potopy světa patří ke Gessnerově oblíbené, nejen literárně, ale i výtvarně zpracovávané tématice. Apokalyptický obraz zániku lidské existence však nezapadá do zvolené žánrové normy a pravděpodobně i z tohoto důvodu byla idyla „Ein Gemälde aus der Sündflut“ s krátkým podtitulkem „Semira und Semir“ Hankou také eliminována.

Atmosféra konce civilizace je vystižena nelítostným přírodním živlem pohlcujícím syny, otce a bezmocné matky s břemeny svých dětí. Křik, hromobití a zoufalý řev lidí doprovází hrozné prostředí: „*Ein gräßliches Gewimmel war rings um seine bespülten Seiten; das Geschrei der Elenden, die verzweifelt seine Höhe hianklimmten, denen der Tod auf den Wellen immer die Fersen verfolgte. Hier reißt vom Berg ein Hügel sich los und stürzt mit seiner ganzen Last von heulenden Menschen in die schäumende Flut sich. Gesammelte Regengüsse spülen dort im wilden Strom den Sohn weg, der den halbtoten Vater höher hinanschlepte oder die trostlose Mutter mit der Last Ihrer Kinder.“⁵⁰*

Na nejvyšším vrcholku hory sledujeme příběh dvou osamělých zamilovaných, kteří si přísahali věčnou lásku - Semina a Semiry - a pohledem na záhubu a mrtvá těla čekají na nadcházející smrt: „*Weiter ist keine Rettung mehr, o mein Geliebter! mein Semir! Rings umher vom brüllenden Tod eingeschlossen! O Verwüstung! O Jammer! Immer steigt er näher heran, der Tod! Welche von diesen Wellen, o welche wird uns begraben! Halte mich, halte mich in deinen bebenden Armen, o mein Geliebter!“⁵¹*

⁴⁹ tamtéž, s. 7., 8.

⁵⁰ Gessner, S: Idyllen, Leipzig 1980, s. 69

⁵¹ Gessner, S.: Idyllen, Leipzig 1980, s. 70

Gessner, přesvědčený protestant, vkládá do textu hned několik pasáží zpochybňující boží milosrdenství: „*O Gott! In Unschuld flossen unsre jugendlichen Jahre dahin. Ach! Ist keine Rettung, kein Erbarmen? – Doch was redet mein qualvolles Herz? O Gott! Verzeihe! Wir sterben! Was ist des Menschen Unschuld vor dir?*“⁵² nebo: „*Der, den Atem in uns gehaucht hat, er sendet den Tod zu Gerechten und Ungerechten.*“⁵³ Hanka si ale pod dohledem cenzury mohl jen těžko dovolit text mířící proti boží spravedlnosti.

S ohledem na žánrovou normu idylické koncepce je part ukončen jen těžko předvídatelnou pointou smrti: „*Ich umarme dich, Semira! sprach der Jüngling, ich umarme dich! O Tod, sei willkommen! Hier sind wir! Gelobet sei der ewig Gerechte! Sie sprachen so, und die Flut spülte die sich Umarmenden weg.*“⁵⁴ Hanka, narozdíl od Gessnera, motiv smrti rád eliminuje⁵⁵, pokud však není pro idylu po obsahové stránce určující a nezměnil by jeho absencí rozvíjený děj nebo v případě, že je konec života chápán jako násilná, nepřírozená událost.

Obsahově velmi rozsáhlou idylu o dvou zpěvech „Der erste Schiffer“ Hanka patrně vynechal i z důvodu dějové návaznosti na výše ocitovaný text. Přestože je Gessner z kompozičního hlediska neuvádí chronologicky za sebou, je už z úvodu prvního zpěvu zřejmé, že spolu souvisí: „*[...] Mylons Hütte auf ihrem kleinen Vorgebirge durch die wühlende Flut weit von dem festen Lande getrennt war; zwischen dem festen Land und ihrer Wohnung hatte das Meer die vereinenden Fluren verschlungen. Auf einsamer Insel stand ihre Wohnung, von jenen Ufer so ferne [...]* Semira hatte lange schon ihren Geliebten begraben, und in trauriger Einsamkeit lebte sie da mit Ihrer Tochter.“⁵⁶ Motiv osamělé trpící ženy, které byl z náručí krutým živlem vytrhnut milovaný muž, úzkostlivé pocity bezmoci („*von allem verlassen, vom tobenden Meer umgeschossen, was für ein Schicksal wartet auf uns!*“⁵⁷) a s ní související touha po smrti plynoucí z lidské osamělosti (*O! könnt´ich auch dich sterben sehen, Melida, geliebste Tochter, Ach! so groß ist mein Elend, daß dies mein*

⁵² tamtéž, s. 71

⁵³ tamtéž

⁵⁴ tamtéž, s. 72

⁵⁵ viz. str. 81

⁵⁶ Gessner, S.: *Idyllen*, Leipzig 1980, s. 79

⁵⁷ tamtéž

*sehnlíchster Wunsch ist. Könnst´ ich dich streben sehen! Sterb´ ich, ach! [...]*⁵⁸, zároveň pro idylu atypické rozsáhlé dějové pásmo⁵⁹ nejsou pro tuto žánrovou normu žádoucí.

Semira starostlivě vychovává svoji dceru Melidu a ze strachu o její soužení plynoucí z nešťastného pocitu odříznutí od světa ji ponechává ve slepé víře, že je bůh stvořil do samoty a na celém světě neexistuje jim podobný živočišný druh: „*Semira, aus zärtlicher Sorge, die Einsamkeit Ihrer Tochter nicht im bitterm Kummer zu quälen, nicht mit Begierden nach Freuden, denen jeder Zugang verwehrt war, verhelt´ ihr jede gesellschaftlicher Freude, die Freuden, die dort am Ufer auf jeder Flur, in jedem Schatten sich umarmen [...]*“⁶⁰ Trápí ji myšlenka dceřiny neblahé budoucnosti: „*[...] und du, in aufblühender Jugend, bleibst allein zurück! Schreckliche Aussicht! allein von rauschenden Wellen umschlossen, keine Gesellschaft, als hilfloses Elend und Jammer. Dann kömmt keine Menschlich Stimme vor dein Ohr, nie ertönt dir die Stimme eines liebevollen Gatten, den dein Liebreiz und deine Tugend beglücken, nie der frohe Muttername der stammelnden Kinder, nie die Stimme der Freude, nur die Stimme deines eigenen Jammers [...]*“⁶¹

Melida se iracionální myšlence o osamělé existenci rozumově vzpírá: „*Aber den Wunsch, kann ich doch nicht unterdrücken, daß unser Geschlecht sich auch, wie andre, vermehren möchte; wie das geschehen kann, das kann ich nicht ausforschen, das muß ich den Göttern überlassen. Die Pflanzen entstehen aus den Samen, gewisse Tiere gehen aus den Eiern´ hervor, andre so, andre anders.*“⁶² Matka vyhýbající se odpovědi ponechává Melidiny otázky bohu: „*Was willst du den Göttern mit vorwitzigen Nachforschungen zuvorkommen, die allein wissen, was mit uns vorgehen soll und unser Schicksaal früh oder später nach ihrem weisen Willen lenken werden?*“⁶³

V Gessnerově strukturovaném fikčním světě předkládajícím čtenáři komplexní obraz lidského bytí nalézáme některé prvky existenciální literatury. Patrně ani dekadentní obraz rozkládajícího se nepohřbeného mrtvého těla: „*[...] und dein Leichnam wird unbegraben an der brennenden Sonne zerfallen, oder der Raub der*

⁵⁸ tamtéž, s. 80

⁵⁹ viz Jungmannova normativní definice Idyly v úvodu práce

⁶⁰ Gessner, S.: Idyllen, Leipzig 1980, s. 79

⁶¹ Gessner, S.: Idyllen, Leipzig 1980, s. 80

⁶² tamtéž, s.83

⁶³ tamtéž

Vögel des Himmels sein.“⁶⁴ nebo otázky po smyslu života: „Wozu haben wohl die Götter uns hierher gesetzt, so einsam? Unglücklicher als alle andern Geschöpfe, wozu sind wir da gewesen, und wozu sind wir noch da?“⁶⁵ Hankovi nezapadaly do idylického konceptu a nepodporovaly stylovou jednotnost textu.

Rozuzlení patové situace směřující k idylickému konci přichází v momentě, když se na scéně objevuje mužská postava zasažená Amorovým šípem a spící muž zahoří láskou ke krásné Melidě: „Dem Schlafenden pochte das Herz, seine Wangen glüheten und seine Arme umschlangen die weichende Luft, und da erwacht er; lange lag er noch in betäubender Entzückung. Götter! (so rief er mit bebenden Lippen) Wo bin ich? Wie? sie ist weg, sie ist aus meinen Armen geflohen. Ach! Hier lieg ich am Ufer, - dort, fern ist die Insel! Ein Traum, ach ein Traum hat mich auf immer betrogen, auf immer, ich fühl es, mich unglücklich gemacht!“⁶⁶

Idylické vítězství citu nad rozumem („Wo ist meine Vernunft hin? ich Elender! was lieb ich? einen Traum, einen eilten Traum!“⁶⁷) přivádí jinocha za pomoci nového vynálezu do druhého dějství a do vysněného Melidina náručí.

Ve spojitosti s vynálezem lodě opěvuje Gessner protititánskou schopnost člověka nevzdat se svého cíle: „So kühn und erfindsam ist Prometheus' Geschlecht; Feuer der Götter lodert in ihrem Busen, und drohende Gefahr befreuet den unaufhaltsamen Mut.“⁶⁸

Jako doklad mravní převahy české literatury nad rakouskou⁶⁹, německou či švýcarskou tvorbou v období Národního obrození slouží v textech doložená eliminace motivů milostného trojúhelníku, jak již bylo výše uvedeno, a s ním související žárlivé scény, pro které neměli čeští autoři pochopení a pokud to bylo možné, při převodu je eliminovali. I v idyle s názvem „Der erste Schiffer“ se objevují jemné narážky na tuto tematiku: „O ich beschwör', bei allen Göttern beschwör' ich dich, verlaß mich nicht, steige nie wieder in den hohlen Stamm, dies Ufer zu verlassen! Tust du es, o dann müssen die erzürnten Wellen zurück dich, in meine Umarmung, zu meinen zärtlichsten

⁶⁴ tamtéž

⁶⁵ Tamtéž, s. 81

⁶⁶ Gessner, S.: Idyllen, Leipzig 1980, s. 86

⁶⁷ Gessner, S.: Idyllen, Leipzig 1980, s. 86

⁶⁸ Gessner, S.: Idyllen, Leipzig 1980, s. 94

⁶⁹ Tureček, D.: Rozporuplná sounáležitost Praha 2001, s. 44

*Klagen über deine Untreue zurück dich treiben!*⁷⁰, propojené s erotickými motivy „*Aber wütende Eifersucht zerreißt mir die Brust, wenn ihr in mutwilligen Kampf die schilfbekrnzten Meergtter mit Ruten von Schilfrohr verfolgt, wenn der Verfolgte oft plötzlich sich umwend´t und mit nervichtem Arm dich umfaßt. Zwar entschlüpfen deine nassen Lenden ihm leicht, unter den Fluten verborgen, kmmst du dann plötzlich mit spöttischem Lachen fern von ihm wieder hervor.*“⁷¹

Nkter témata spojen s rливostí meme nalzt i v Hankov pvodu, ploil dokonce idylu s nzvem „ewniwost“, její rz se vsak podstatn od ostatnch takovch scn lií, protože vyznv v charakteru pevn ukotvench morlnch zsad.

⁷⁰ Gessner, S.: *Idyllen*, Leipzig 1980, s. 99

⁷¹ Gessner, S.: *Idyllen*, Leipzig 1980, s. 91

Kompozice:

Sémantická výstavba Hankova textu se od Gessnerova originálu liší. Pod vlivem vynechaných idyl, které se svými tématy jevily pro českou dobovou kulturu jako nepřijatelná, byl nucen pozměnit pořadí některých textů, což však nebylo jediným důvodem přepracované kompozice.

Když vedle sebe paralelně postavíme obsah originálu a pořízeného překladu s jednotlivým pořadím idyl, zjistíme, že se posloupnost první poloviny neliší, v druhé však dochází k podstatným změnám. Zatímco Gessner užívá spíše nepřehlédlné řetězové kompozice využívajících často retrospektivních postupů, Hanka řadí texty chronologicky za sebou nebo je tématicky sjednocuje a klade tak důraz na vnitřní koherenci textu. Vytváří jednotící linii, která má komplexní komunikát celkově zjednodušit a úzce sémanticky propojit. Jako příklad uvedeme konfrontaci následujícího pořadí:

Gessner

Die Schiffahrt

Der Herbstmorgen

Die Nelke

Daphne. Micon

Das Gelübde

Die Zephyre

Mykon

Hanka

Plawba

Hwozdička

Dafne. Mykon

Podzimnj gitro

Zefyrowé

Mykon

Vyjma idylu Gelübde, která není u Hanky záměrně zahrnuta, protože ji zařazuje dříve, mají všechny výše uvedené příběhy jednotící významovou souvislost v jednajících postavách Dafne a jejího muže Mykona (u Gessnera Micon). V pořadí druhý Gessnerův text - „Der Herbstmorgen“ - se věnuje tématu podzimní krajiny jako paralely jejich zralého života a retrospektivní vzpomínce na společně prožité dny. Následující idyly, které předchozímu úryvku dispozičně předcházely, jsou u Gessnera uvedeny až za tento

text. Hanka naproti tomu volí časově chronologické uspořádání. Ze dvou odlišných postav (Micon/Mycon) vytváří jednu (Mykon), aby texty více sémanticky propojil. Jejich obměna však neměla závažný vliv na obsahovou spojitost.

Ke změně způsobu zápisu jmen nedocházelo ojediněle. V idyle „Mylon“⁷² se tak například z Gessnerovy stejnojmenné hlavní postavy stává Mⁱlon⁷³, který chce žádat políbení od Chloe: „[...] *tu tě, ptáčku, tu tě Chloičce ponesu. A za ten dárek budu od nj žádati, ach, slad'ouneké poljbenj.*“⁷⁴ Hanka tak opět odstranil milostný trojúhelník, protože v dříve uvedeném příběhu se stejným názvem, ale jiným hrdinou se Milon⁷⁵ obracel k téže dívce: „*Poslauchal sem tě, Chloe! Poslouchal sem tě, gak si za onoho gitra u studénky zpjwala, [...] O, krásná Chloe! milug mne!*“⁷⁶

Aby se Hanka vyvaroval nebezpečí vzniku mileneckých trojic, je pod vlivem kompozice nucen pozměnit i celá jména postav, když v po sobě zařazených příbězích opěvují dva muži dvě, respektive čtyři různé hrdinky: v idyle „Lykas a Milon“ tak dojde k záměně Gessnerovy hrdinky Daphne za Hankovu Chloe:

„*Seit Daphne ihren Freund mich nennt, seitdem ist's in meinem Herzen so helle wie in dieser Gegend voll Sonnenschein im Frühling, seitdem sing ich bessere Lieder; Daphne, die sanft lächelt wie die milde Ceres und weise ist wie die Musen.*“⁷⁷

„*Co mne Chloe swým pastýřem gmenuge, tu gest w mém srdci gasno, gako w této kragině zgara plné slunečného světla; od té doby zpjwám lepšj pjsně; Chloe, co se milostně usmjwá, gako dobrotivá Ceres, a moudrá, gako Muzy.*“⁷⁸

a Chloe za Amarili:

„*Aber seit ich Chloe sah, die unempfindliche Chloe, seitdem sing ich nur Trauerlieder, seitdem stört Wehmut jede meiner Freuden.*“⁷⁹

„*Co sem však Amarilli widěl, necitedlnau Amarilli, zpjwám gen truchliwé pjsně, od té doby kalj žalost každau radost mogi.*“⁸⁰

⁷² Gessner, S.: Idyllen, Leipzig 1980, s.52

⁷³ Hanka, V.: Idyly, Praha 1819, s. 97

⁷⁴ Hanka, V.: Idyly, Praha 1819, s. 98

⁷⁵ Gessner, S.: Idyllen, Leipzig 1980, s. 18, Hanka, V.: Idyly, Praha 1819, 23

⁷⁶ Hanka, V.: Idyly, Praha 1819, s. 24, 25

⁷⁷ Gessner, S.: Idyllen, Leipzig 1980, s. 16

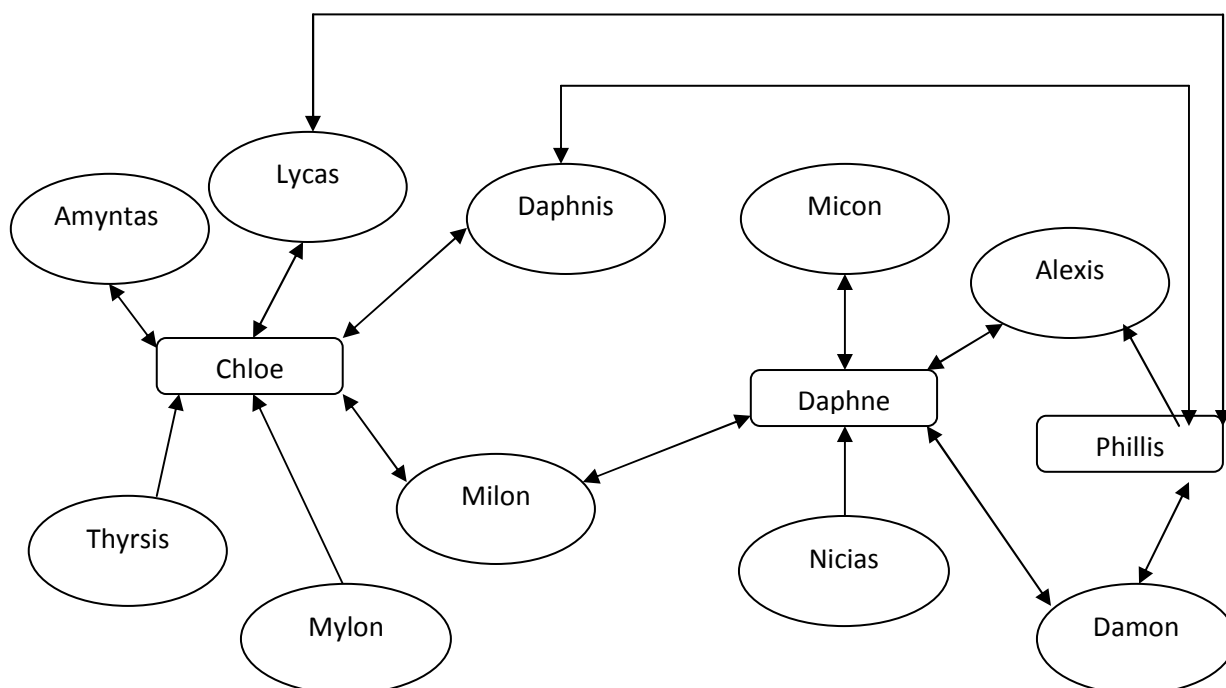
⁷⁸ Hanka, V.: Idyly, Praha 1819, s.20., 21.

⁷⁹ Gessner, S.: Idyllen, Leipzig 1980, s.17

⁸⁰ Hanka, V.: Idyly, Praha 1819, s.21

Hanka zároveň podporuje i tématickou koheznost textu – pokud opěvují 2 subjekty tutéž ženskou hrdinku a mezi oběma texty se vyskytuje jiná píseň, Hanka pořadí posouvá a stejná témata klade paralelně za sebou. Tak tomu bylo u idyl s názvy „Thyrsis“ a „Dafnis“, ve kterých je námětem krása mladé dívky Chloe. Gessner je proložil krátkou lyrickou písní „An den Amor“ (Hanka ji pozičně uvádí před idylou Plawba), v níž se lyrický subjekt obrací k ženské postavě jménem Filida.

O složitosti Gessnerovy kompozice vypovídá níže uvedený graf omezující se pouze na milostné vztahy⁸¹:

Gessnerův komplikovaně strukturovaný fikční svět zprostředkuje čtenáři komplexní představu lidské existence, autor pracuje s různými časovými pásmy a zpracovává příběhy s odlišnou tematikou. Vedle toho je Hankův překlad strukturně i tématicky více ucelen, některá témata jsou eliminována, a i pod vlivem přepracované kompozice směřuje spíše k citovosti a dojemnosti.

⁸¹ Obousměrná šipka poukazuje na opětvovaný milostný vztah, jednosměrná na opětvování

Komparace Gessnerova originálu s Hankovým překladem

S ohledem na rozsáhlost obou textů je vhodnější roztřídit modifikace do skupin podle jednotlivých druhů změn. Některé posuny vzniklé při překladu od sebe nelze z důvodu úzkého propojení striktně oddělit, proto zvolíme typičtější transformaci a doplníme ji průvodním komentářem.

Obecně lze konstatovat, že český překladatel užívá nadměru **deminutiv** a zdůrazňuje tak citovou povahu zobrazovaných vztahů v textu, citovost je někdy dokonce akcentována na úkor erotiky:

(Idyla - Thyrsis)

„Nenadále slyšjm wrznutj záworky, gežto u zahrádky dwirka zawjrá. I wystaupila, lahodný wětrjnek poletowal w gegjch wláskách rusých a w lehaunkém rauchu. O gak krásna, gak krásna byla! Čistý košjček naplněn stkwaucjm owocem nesla w gedné ruce, stydliwě, též zde, kde se žádného nenadála, sobě druhau raucho přes mladistwá ňadra přidržugjc, neboť by ge wětrjček we hře swé odkryl, tu pak se owjwalo o bedérka a kolénka gegj, a gemné šustě w powětrj nazad plápolalo. Tak přešla wršek pahorku. Ale dvě gabléčka wypadla z košjčka, a kotálela se po pahorku dolů, zrowna ke mně, [...] Ale Chloe, sklopiwši očinky, gemná červenost odechla gegj krásné lje; lahodně se usmjwajjc a zapeyřenějšj darowala tato krásná gabléčka mně.“⁸²

„Plötzlich hört´ ich das Knarren des Riegels, der des Gartens Türe schließt. Sie trat heraus; ein sanfter Wind flatterte in ihrem blonden Haar und im leichten Gewand. O wie schön, wie schön war sie! Ein reinliches Körbchen voll glänzender Früchte trug sie an der einen Hand; und schamhaft, auch da wo sie keinen Zeugen vermutet, hielt sie mit der andern das Gewand über den jungen Busen fest; denn ihr würde der Wind in seinem Spiel entbloßet haben; aber es schmiegte sich um Hüften und Knie, und flatterte sanft rauschend rückwärts in die Luft. So ging sie auf der Höhe des Hügels vorüber. Aber zween Äpfel fielen vom Körbchen und hüpfen den Hügel hinunter, gerade auf mich, [...] Aber Chloe blickte nieder, sanfte Röte überhauchte ihre schönen Wangen; sanft lächelnd und röter, schenkte sie die schönen Äpfel mir.“⁸³

⁸² Hanka, V.: Idyly, Praha 1819, s. 139, 140, 141

⁸³ Gessner, S.: Idyllen, Leipzig 1980, s. 115

Česká věta „sklopiwši očinky“ je konkrétnější a pro čtenáře plastičtější než německé: „blickte nieder.“ Z rytmického důvodu Hanka používá lexém rusý místo blond, změna však zároveň poukazovala na představu dobové módy, kterou nastolily Jungmannovy překlady „*francouzského spisovatele Françoise René de Chateaubrianda Atala aneb Láska dvou divochů na poušti a velký barokní epos Johna Milтона Ztracený ráj. Výběrem manifestoval, že jeho „nová“ čeština je schopna zvládnout nejvyšší slovesné výkony světové kultury, a zároveň výběrem autorů i témat naznačoval, kam se má český duchovní život orientovat.*“⁸⁴

V textu se tato móda neprojevuje ojedinele:

(Idyla Milton)

„*O ty, gešto ljbeznějšj gsi nežli rosjčj gitro, ty se swýma welikýma modrýma očima;*
[...]⁸⁵

„*O du! die du lieblicher bist als der tauende Morgen, du mit den großen schwarzen Augen;* [...]⁸⁶

Hanka posouvá text od stylově neutrálního k ryze emocionální výpovědi, srovnajme:

(Idyla - Dafnis)

„*Sladký bud' sen twûg, Milenko moge! Občerstwugjčj gako gitřnj rosa! gemně a klidně hageg*⁸⁷ *tam, gako krûpě rosy w liliowém listj,* [...]⁸⁸

„*Süß sei dein Schlummer, du meine Geliebte! Erquickend wie der Morgentau! Sanft und ruhig liege dort, wie ein Tropfen Tau im Lilienblatt,* [...]⁸⁹

Funkční možnosti obou jazyků se co do frekvence užívání a tvorby zdvojnásobení podstatně liší, německý jazyk na ně není tak bohatý jako čeština a nedisponuje hojnými sufixálními postupy. Příklad většího uplatňování deminutiv v českém textu a s ním

⁸⁴ Lehár, J., Stich, A., Janáčková, J., Holý, J. a kol: Česká literatura od počátků k dnešku, Praha 2004, s. 182

⁸⁵ Hanka, V.: Idyly, Praha 1819, s. 23

⁸⁶ Gessner, S.: Idyllen, Leipzig 1980, s. 18

⁸⁷ „hagám = v dětinském gazyku tolik co ležeti, spáti“, Jungmann, J.: Slovník česko – německý, <http://www.slovník.cz/vyhledavani/>, s. 649, d. 1

⁸⁸ Hanka, V.: Idyly, Praha 1819, s. 142

⁸⁹ Gessner, S.: Idyllen, Leipzig 1980, s. 117

souvislé proměnění emocionální atmosféry prokáže následující konfrontace originálního a přeloženého úryvku:

(Idyla - Damon.Filis)

„Damon. Hle, Filisko, hle! co ge to tam na tom stromě? Dwě holaubátka. – hle – hle, gak se přjwětivě křjdelečky tepau; slyš, gak wrkagj! Ted', ted' – zobagj sobě měniwá hrdla, a ted' malé hlawičky, a nyní malé očinky. Pod' Filisko! pod', budem se rukama také tepati, gako oni křidélky. Podey mi sem swé hrdlo a swoge oči, abych tě zobati mohl. – Filis. Drž twá usta na ustech mých, tu se, Damone, zobogj oboge.“⁹⁰

„Damon: Sieh Phillis, sieh, was ist dort auf dem Baum? zwo Tauben, - sieh – sieh, wie sie freundlich sich mit den Flügeln schlagen; höre wie sie girren; itzt, itzt – sie picken sich den bunten Hals und itzt den kleinen Kopf und um die kleinen Augen. Komm, Phillis! komm, wir wollen mit den Armen uns auch umschlagen, wie sie mit den Flügeln; reiche deinen Hals mir her und deine Augen, daß ich dich schnäbeln⁹¹ kann – Phillis: Halt ´deine Lippen doch auf meine Lippen, dann, Damon, schnäbeln beide.“⁹²

Srovnáme-li slovní zásobu výše ocitovaného textu, kde je v německém kontextu použito přeneseného synonymického výrazu schnäbeln⁹³, zjistíme, že je v českém převodu porušen původní významový odstín, obsah tohoto lexému se s německým pojmenováním úplně nekryje a pro dnešního recipienta může působit komickým dojmem. Jde však spíše o konvenční záležitost, protože slovo zobat je příznačnější pro zvěř než pro člověka. Hanka se proto rozhodl použít zoomorfizaci.

Podobně je tomu i u bezpříznakového „umschlagen“ které je v českém překladu sémanticky spojeno s násilím („tepati“)⁹⁴, ale v kontextu plném deminutiv se výsledný estetický efekt vyrovnává. Hanka však užívá těchto výrazů především pro poetické

⁹⁰ Hanka, V.: Idyly, Praha 1819, s.52, 53

⁹¹ V Jungmannově česko – německém slovníku je kodifikován výraz schäbeln jako cukrovati se = objímati se jako holubi, holubi se cukrují - viz <http://www.slovník.cz/vyhledavani/>, s. 251, d. 1

⁹² Gessner, S.: Idyllen, Leipzig 1980, s. 31

⁹³ 1) „(von bestimmten Vögeln) die Schnäbel aneinander reiben, sich mit den Schnäbeln mehrfach berühren“

2) „sich zärtlich küssen“

Wissenschaftlicher Rat der Dudenredaktion, Duden – Deutsches Universalwörterbuch, Mannheim 2001, s. 1391.

⁹⁴ „tepám, tepu, tepnu = bjtí, vlastně něčjm širokým a těžkým, Kladiwem, holj tepati. Zwoneček, na který hodiny tepau. Tepal ho w hlauwu, přes hlauwu. Tepati na koho. Holub křidlamy tepe. Rad.zwjř. Těpal qj křjdlm (t.kohaut slepici) a zkokrhal, atd.“, Jungmann, J.: Slovník česko-německý, <http://www.slovník.cz/vyhledavani/>, s. 573, d. 4

účely. Prózu rytmizuje a vytváří v ní tříslabičné daktyly s dvěma trocheji – viz přjvětivě křjdelečky tepau.

Deminutiva byla často nakumulována v krátkém textovém rozsahu:

(Idyla - Chloi)

„[...] *Tu sem widěl malitého Milka na lštečku tom. Stál, gako bůh mořský na rakowici swé, a Zefyrečkové menší než wčelky, zapřažení byli v lehýčký wůz ten. Bůžek ten byl wnađen gako wzezřenj twé, a ljbezen gako twůg usměch. Řjdilt' wůz swůg upřjmo k ňadrům twým, a zastawil na kragjčku žiwůtka twého; tu Zefyrkové prchli w chládek kytky twé, kterážto hrawé stjny na ňadra twá metala.“⁹⁵*

„[...] *da sah ich den kleinen Amor auf dem Rosenblatt; er stand da, wie der Gott der Meere auf seiner Muschel steht, und Zephyre, kleiner noch als Bienen, waren von den leichten Wagen gespannt. Der kleine Gott war reizend, wie einer deiner Blicke, und lieblich, wie dein Lächeln. Er lenkte den Wagen gerade nach deinem Busen hin und hielt auf dem Rand deiner Schnürbrust still, die Zephyre schlüpfen da in den Schatten des Blumenstraußes, der spielenden Schatten auf deinen Busen warf.“⁹⁶*

S touto pasáží je silně spjatá deerotizace, k německému lexému schlüpfen existoval ekvivalent vklouznout⁹⁷, Hanka ale posouvá záměrně pozornost od toho kam (vklouznout) – před čím (prchli v chládek). Současně je potlačována i další erotizující představa (einer deiner Blicke) a nahrazena cudnějším výrazem wzewřenj.

Z rytmického důvodu používá namísto kompozita Rosenblatt, které je konkrétnější a plastičtější, pouze “lísteček“.

Německá slovotvorba není bohatá na deminutivní tvorbu jmen, proto si autoři musí často vypomáhat multiverbizovanými jednotkami, jako je v tomto případě spojení adjektiva klein se substantivem Gott - a odpovídající české „bůžek“. Tyto obecné rozdíly se neobjevují ojediněle:

(Idyla - Zle odmieniena milost)

„[...] *tubych radostj wzhůru poskakowal; gako telátka poskakuge.“⁹⁸*

„[...] *dann würd'ich vor Freude hoch aufhüpfen, wie ein junges Kalb hüpf.“⁹⁹*

⁹⁵ Hanka, V.: Idyly, Praha 1819, s. 235

⁹⁶ Gessner, S.: Idyllen, Leipzig 1980, s. 62

⁹⁷ „wklauzám, wklouznu, wkluznu, wklznu = einschlüpfen“ Jungmann, J.: Slovník česko – německý, <http://www.slovník.cz/vyhledavani/>, s. 116, d. 5

⁹⁸ Hanka, V.: Idyly, Praha 1819, s. 102

Jen zřídka kdy nalezneme v textu opačný jev – u Gessnera se vyskytuje deminutivum, ale Hanka ho eliminuje:

(Idyla Řewniwost)

„Zůriwě Aleksis prawil: w stjny ty, kdežto mi často neywěrnějš lásku přisahala! Nynj jsau w hągj. Bohowé newidjm gich wjce; [...]“¹⁰⁰

„So sagte wütend Alexis; in diese Schatten, wo sie oft mir die treueste Liebe schwur! Jetzt sind sie im Wäldchen. Götter! Ich sehe sie nicht mehr; [...]“¹⁰¹

Pokud Hanka označí úryvek dvojtečkou, přiřazuje výpověď „nynj jsau w hągj“ ke konkretizovanému mluvčímu, který je citově pobouřen. Spojení s deminutivem by v takovém případě vyznívalo ironicky, až cynicky a text by nebyl stylově kohezní. Německý komunikát je možno čtenářsky interpretovat dvojím způsobem – jednak není tato věta uvozena, pak ji tedy lze chápat jako vložený autorský komentář, na druhé straně jí však předchází zvolací věta a následuje reakce postavy a v takovém případě by bylo možno považovat vsunutou výpověď „jetzt sind sie im Wäldchen“ za komentář postavy a výsledný efekt by působil ironicky.

Funkce zdobnělin v národně obrozeneckých prozacických textech funguje zčásti poetizačně, podívejme se např. na literaturu vycházející v Puchmajerových almanaších nebo na Čelakovského ohlasy. Metaforické myšlení ani jazyk nebyl prozatím dostatečně vyvinut a deminutiva tak částečně zastupovala jejich funkci v textu a přibližovala ho dobové normě lyrického básnictví.

Na předchozích textech bylo částečně prokázáno, že s užíváním zdobnělin byla spojená **deerotizace**. Nyní se na ni zaměříme konkrétněji a vyberme zřetelnější modifikace:

(Idyla Kytička)

„Ted’ ale stála tjše, čekagjc, až ani krůpěge, z ruky gegj wodau nepohybowala. Tichaunko bylo, a každý wděk gegj zračil se gj nenučeně wstřjc. Tu se usmjwala wlastnj swé kráse, přitiskugjc záwitek zlatých wlásků w prawo, gežto se we wnady plný uzel spogowali.“¹⁰²

⁹⁹ Gessner, S.: Idyllen, Leipzig 1980, s. 54

¹⁰⁰ Hanka, V.: Idyly, Praha 1819, s. 194

¹⁰¹ Gessner, S.: Idyllen, Leipzig 1980, s. 138

¹⁰² Hanka, V.: Idyly, Praha 1819, s. 153, 154

„Aber nun stand sie still und wartete, bis kein Tropfen von ihrer Hand mehr das Wasser bewegte. Still war´s, und jeder ihrer Reize schien ungefälscht ihr entgegen. Itzt lächelte sie ihre eigene Schönheit an und drückte das Geflechte der goldenen Haare zurechte, die sich in einen reizvollen Knoten verbanden.“¹⁰³

Tabuizace erotických motivů zásadně ovlivňovala celý text. Deerotizační snahy se často projevovaly pouze v rozsahu slov:

(Idyla Dafnis. Chloe)

„**Mne Dafnise! mne nic tak neobčerstwuge, gako když mi twá milostná usta wyprawugj, že mne milugeš.**“¹⁰⁴

„[...] mich erquicket nichts so sehr, als wenn dein holder Mund mir sagt, daß du mich liebst.“¹⁰⁵

Hanka byl velmi důsledný, naprosto stejný případ deerotizace použil u idyly Dafni:

„**To, Dafne, to gediné odmeniž pjsně moge; to budiž sláwau mau, aby mi po boku twém, z twých milostných očj pochwala se usmjwala.**“¹⁰⁶

„Dies, Daphne! dies allein, belohne meine Lieder, dies sei mein Ruhm, daß mir an deiner Seite, aus deinem holden Auge Beifall lächle.“¹⁰⁷

Další příklady:

(Idyla Řewniwost)

„**Chraň, o chraniž geg na pauti geho, a přiwed' geg zdráwa a milosti plna, gako mne ostawil, w klesagici mé náručj zpět!**“¹⁰⁸

„Schütze, o schütze ihn auf seinem Wege, und führt' ihn, so gesund und so voll Liebe, wie er mich verließ, in meine schmachtenden Arme zurück.“¹⁰⁹

(Idyla Faun)

„**Na rozpacjch stála zde; a gá se giž radosti tetelil; domnjwalt' sem se giž to upeypawé děwče silnýma pažema obegmauti, a tu Tritoni, o ti proklatj laupežnjci! Z řeky se pozdwjhli...**“¹¹⁰

¹⁰³ Gessner, S.: Idyllen, Leipzig 1980, s. 121

¹⁰⁴ Hanka, V.: Idyly, Praha 1819, s. 58

¹⁰⁵ Gessner, S.: Idyllen, Leipzig 1980, s. 34

¹⁰⁶ Hanka, V.: Idyly, Praha 1819, s. 16, 17

¹⁰⁷ Gessner, S.: Idyllen, Leipzig 1980, s. 15

¹⁰⁸ Hanka, V.: Idyly, Praha 1819, s. 196

¹⁰⁹ Gessner, S.: Idyllen, Leipzig 1980, s. 139

„[...] *unentschlossen stund sie da, ich bebt schon vor Freude, schon glaubt' ich das sträubende Mädchen mit starken Armen zu umfassen, als die Tritonen, o die verfluchten Räuber! sich aus dem Fluss erhoben...*“¹¹¹

Část Hankovy věty je ocitována v Jungmannově slovníku, ovšem jako německý ekvivalent k českému slovu upeypawý je v něm kodifikován výraz spröde.¹¹² Aplikace této lexikální jednotky jakožto projevení způsobu deerotizačních snah nebyla nahodilá, všimněme si, jak autor pracuje s libozvukem.

(Idyla Dafnis. Chloe)

„*Ach! nynyj cýtjm, že láska gezt štestj; zpěw wáš a wzhled wáš a waše wytrženj mi to prawili.*“¹¹³

„[...] *ach! itzt fühl ich's, daß die Lieb' ein Glück ist, euer Gesang, und eure Blicke und euer Entzücken haben's mir gesagt.*“¹¹⁴

(Idyla Damon. Filis)

„*Podjwej se, Filisko, gak se to husté křowj při této weytoce we stjnech klene! Slyš gak pramének chřestj! Tam se posadjme do vysoké tráwy.*“¹¹⁵

„*Sieh, Philis, wie der dichte Busch bei dieser Schleuße schattig sich wölbt, hör wie die Quelle rauscht? Dort wollen wir ins hohe Gras uns legen und -*“¹¹⁶

Zjevnější úsilí posunout text od erotického k neutrálnímu se projevuje dále:

„*Pod', gá tě owěncugi, Faune, pod', zde gest neykrásněgšj prautj, gá tě owěncjm.*“¹¹⁷

„*Laß dich kränzen, Faun, hier ist das schönste Schoß, laß dich kränzen!*“¹¹⁸

Hanka se naprosto bravurně vypořádal s významem nově použitého slova v kontextu.

¹¹⁰ Hanka, v.: Idyly, Praha 1819, s. 85

¹¹¹ Gessner, S.: Idyllen, Leipzig 1980, s. 46

¹¹² „*upeypawý, upeypagjcj se, spröde, der sich zieret, weigert, upeypawá djwčice, holka, ein sprödes Mädchen*“ Jungmann, J.: Slovník česko – německý, <http://www.slovník.cz/vyhledavani/>, s. 764, d. 4

¹¹³ Hanka, V.: Idyly, Praha 1819, s. 58, 59

¹¹⁴ Gessner, S.: Idyllen, Leipzig 1980, s. 34

¹¹⁵ Hanka, V.: Idyly, Praha 1819, s. 51

¹¹⁶ Gessner, S.: Idyllen, Leipzig 1980, s. 31

¹¹⁷ Hanka, V.: Idyly, Praha 1819, s. 86

¹¹⁸ Gessner, S.: Idyllen, Leipzig 1980, s. 46

„*kljn = lůno, der Schoß am Leibe. Otec a matka dětipěstugj, ljbagj, w kljně a lůně chowagj. Posad' se na můg kljn*“ Jungmann, J.: Slovník česko – německý, <http://www.slovník.cz/vyhledavani/>, s. 72, d. 2

Do českého textu přistupuje k deerotizaci příznak cnosti:

(Idyla Damon. Dafne)

„Obegmi mne, Dafne! obegmi mne! gak překrásně gest wše wůkol nás! gaký newywažitelný pramen swatého wytržení!“¹¹⁹

„Umarme mich, Daphne, umarme mich! O was für Freude durchströmt mich! wie herrlich ist alles um uns her! Welche unerschöpfliche Quelle von Etnzücken!“¹²⁰

Jemná eroticky příznaková slova byla důsledně eliminována, erotická potenciální významovost se posouvala a byl zdůrazňován cit:

(Idyla Dafnis)

„Zwolna s usedawým srdcem kráčel wůkol, i milostně se djwala za njm, neboť poslauchala byla nočnj zpěw geho.“¹²¹

„Langsam mit pochendem Herz ging er worüber. Holdselig grüßt sie ihn, und holdselig blickt sie ihm nach; denn sie hatte seinen nächtlichen Gesang behorcht.“¹²²

Překladatel posouvá text od vrušení (bušící X usedavé srdce) a jemné koketerie (půvabně X milostně se na něj usmála) směrem k melancholii a citovosti.

Český převod má často emocionálnější charakter výpovědi:

(Idyla Mykon)

„Syn geho, neglepšj a neykrásnějšj pastýř w celém okolj, pozorowal mau prostosrdečnau aučinliwost a mau bedliwau péči, aby štestj mého hoden byl, pozorowal to, a milowal mne, i řekl mi to, že mne miluge.“¹²³

„Sein Sohn, der beste und schönste Hirt der ganzen Gegend, sah meine redliche Gesschäftigkeit und meine aufmerksame Sorge, meines Glückes wert zu sein; er sah es und liebte mich und sagt´ es mir, daß er mich liebte.“¹²⁴

Lexikální jednotka prostosrdečný dodává textu melancholický nádech a posouvá ho od subjektivního směrem k mravnímu.

¹¹⁹ Hanka, V.: Idyly, Praha 1819, s. 45

¹²⁰ Gessner, S.: Idyllen, Leipzig 1980, s. 28

¹²¹ Hanka, V.: Idyly, Praha 1819, s. 145

¹²² Gessner, S.: Idyllen, Leipzig 1980, s. 118

¹²³ Hanka, V.: Idyly, Praha 1819, s.134

¹²⁴ Gessner, S.: Idyllen, Leipzig 1980, s. 113

Citová melancholie míří někdy od bezpříznakovosti k romantizujícímu citovému náboji:

(Idyla Řewniwost)

*„Ale djwky gsau djwky; a Dafne gest krásna; kdož gi widěti může, by láskou nenyl? A nenygeli Dafnis giž dáwno? [...] Často mu okazowala nemocná obrazotwornost djwku gehu, gak se bázliwě w stjnech krade kde Dafnis při prameni gj a Ozwěně bolesti lásky swé zpjwá widj gegj mraucj oko, widj, gak wzdychánj nadýmagj řadra gegj.“*¹²⁵

*„Aber Mädchen sind Mädchen, und Daphne ist schön; wer sieht sie, ohne zu schmachten? Und schmachtet nicht Daphnis schon lange? [...] Oft zeigt ihm die kranke Einbildung sein Mädchen, wie sie schüchtern im Schatten schleicht, wo Daphnis an der Quelle ihr und dem Widerhall die Schmerzen seiner Liebe singt; er sieht ihr schmachtendes Aug‘; er sieht ‘s, wie Seufzer ihren Busen schwellen.“*¹²⁶

Romantické motivy nejsou ojedinělé:

(Idyla Žadost)

*„Brzo wšak i kosti naše tu ležeti budau, a pak s njm wěčného štěstj požiwatj budem. A ty zmizelá Přjtelkyně! až pũgdeš okolo rowa mého, a sedmikráska a petrolinky ti s něho pokynau, wyroň se slza z oka twého.“*¹²⁷

*„[...] bald aber wird unser Staub auch da liegen, und dann genießen wir mit ihm das ewige Glück. Und du, geliebte Freundin, wann du beim Hügel meines Grabes vorübergehst, wann die Maßliebchen und die Ringelblumen von meinem Grabe dir winken, dann steig ‘eine Träne dir ins Auge; [...]“*¹²⁸

Zmizelá vytržená láska posiluje romantický charakter textu. Zároveň se Hanka snaží ukázat bohatost jazyka a s ní úzce propojenou stylovou různorodost češtiny (více na str. 54) Použitá lexikální jednotka kosti namísto prach se jako romantický prvek vykazuje silnější expresivitou a v českém kontextu může evokovat narážku na Máchův Máj nebo

¹²⁵ Hanka, V.: Idyly, Praha 1819, s. 191

¹²⁶ Gessner, S.: Idyllen, Leipzig 1980, s. 137

¹²⁷ Hanka, V.: Idyly, Praha 1819, s. 217

¹²⁸ Gessner, S.: Idyllen, Leipzig 1980, s. 78

Nerudovu povídku U tří lilií. Český ekvivalent petrolinka sice významově neodpovídá německému vzoru, ale zapadá do překladatelova rytmického konceptu.¹²⁹

Další zřetelný příklad posunu od bezpříznakovosti směrem k citu lze doložit následujícím úryvkem:

(Idyla Thyrsis)

„*Ach přispěj mi dobrotivý Milku! Co od té doby cítjm, nehasne nikdy w srdci mém.*“¹³⁰

„*Ach! Stehe du mir bei, gütiger Amor! Was ich seither empfinde, wird nie wieder in meinem Busen erlöschen.*“¹³¹

Podobným principem pracuje Hanka i dále:

(Idyla Faun)

„*Mně, Faune, mněby snad milost měla činiti něgakau chwjli zármutek; nikoli, ani hodinky ne.*“¹³²

„*Mir Faun, mir soll die Liebe nicht eine trübe Stunde machen, nein, keine trübe Stunde!*“¹³³

Český text nabývá použitou zdobnělinou citovosti a směrem od unifikace míří k bohatšímu pojmenování a stylové pestrosti.

Hanka vkládá do textů i **příznaky expresivity**:

(Idyla Žadost)

„*Daleko wúkol gest ubohý rolnjk mučeným dlužnjem twým; zřjdeka gen staupá tenký kauř z twého zřiceného dymnjka; neb neměllibys lačněti wydjrage¹³⁴ bohatstvj swé plačjčj chudině!*“¹³⁵

¹²⁹ „petrolinka = Petrschlüssel, Schlüsselblume“ Jungmann, J.: Slovník česko – německý, <http://www.slovník.cz/vyhledavani/>, s. 75, d. 3

„měsíček = Ringelblume“ Jungmann, J.: Slovník česko – německý, <http://www.slovník.cz/vyhledavani/>, s. 928, d. 5

¹³⁰ Hanka, V.: Idyly, Praha 1819, s. 141

¹³¹ Gessner, S.: Idyllen, Leipzig 1980, s. 115

¹³² Hanka, V.: Idyly, Praha 1819, s. 86

¹³³ Gessner, S.: Idyllen, Leipzig 1980, s. 46

¹³⁴ „wydtuš, wydřeti – Poslednj kausek by mu z huby wydřel. Wydřel by člowěku poslednj saousto z hrdla.“ Jungmann, J.: Slovník česko – německý, <http://www.slovník.cz/vyhledavani/>, s. 239, d. 5

„Weit umher ist der arme Landmann dein gepeinigter Schuldner; nur selten steigt der dünne Rauch von deinem umgestürzten Schornstein auf; denn solltest du nicht hungern, da du deinen Reichtum dem weinenden Armen raubest!“¹³⁶

Vedle toho používá i **bezpříznakových spojení:**

(Idyla Faun)

„[...] *krásna gest twoge twář smědá a divé veliké oko twé, [...]*“¹³⁷

namísto: „[...] *schön ist dein braunes Gesicht und wild dein großes schwarzes Aug´ [...]*“¹³⁸

(Idyla Palemon)

„*Tak wzrostly ty gabloně a ty hrušky a ti wysocj ořechowé, gež sem, mládenec gešť, okolo chalaupky nasázel; wznášegjt' dřewné wětwe široko wúkol, [...]*“¹³⁹

„[...] *so wuchsen die Apfelbäume und die Birnenbäume und die hohen Nußbäume, die ich als Jüngling um die Hütte her gepflanzt habe, hoch empor; sie tragen die alten Äste weit herum [...]*“¹⁴⁰

Způsob zápisu českého a německého textu se často liší (viz uvedené party na předešlých stranách – např. Damon. Filis). Jednotlivé dialogické promluvy nejsou uvedeny dvojtečkou, ale jsou uvozeny jménem promlouvající osoby. Jako další příklad původní nedodržené interpunkce lze uvést následující část idyly „Dafnis. Chloe“ :

„*Chloe. Ondy, když jsem v tichouнкém rybnjce zhlížela: Ach! wzdychala sem, kdybych se Dafnisowi zalíbila, neylepšjmu pastýři! Zatjms ty mi newidom za zády stál, a hodils kwjtj přes hlawu mau [...] Dafnis. O Chloe! když si slzawým okem, když si obgjmajc mne pažem prawila: Dafnise, gá milugi tebe! Ach! [...]*“¹⁴¹

„laupenj, oblaupenj = s Rauben, odgjmánj což gest cizjho, objránj, dranj“ Jungmann, J.: Slovník česko – německý, <http://www.slovník.cz/vyhledavani/>, s. 271, d. 2

¹³⁵ Hanka, V.: Idyly, Praha 1819, s. 207

¹³⁶ Gessner, S.: Idyllen, Leipzig 1980, s. 74

¹³⁷ Hanka, V.: Idyly, Praha 1819, s. 86

¹³⁸ Gessner, S.: Idyllen, Leipzig 1980, s. 46

¹³⁹ Hanka, V.: Idyly, Praha 1819, s. 69

¹⁴⁰ Gessner, S.: Idyllen, Leipzig 1980, s. 39

¹⁴¹ Hanka, V.: Idyly, Praha 1819, s. 57, 58

„Chloe: *Da als ich im stillen Teich mich besah, ach! seufzt' ich, könnt ich dem Daphnis gefallen! dem besten Hirten. Indes standst du ungesehn mir am Rücken und warfest Blumen über mein Haupt hin [...]* Daphnis: *O Chloe, wenn du mit tränendem Auge, wenn du mit umschlingendem Arme mir sagst, Daphnis! Ich liebe dich! Ach dann...*“¹⁴²

Stejně stylizované dialogy nalezneme v soudobé literatuře, především pak v dramatu - „*Takto konstruovaný dialog získával na spádu, protože mezi čtenáře a děj nebyl kladen zprostředkující prvek vyprávění*“¹⁴³

Obrozenecké emancipační snahy doložit **bohatost slovní zásoby českého jazyka** a jeho konkurenceschopnost vedly autory k pestrému užívání variabilit, Hanka často překládá původní slovo pomocí dvou či více odlišných lexémů, eventuelně za pomoci různých prefixů. Naříklad je tak lexikální jednotka *schwören* převedena jednou jako *proklínám se ti*, podruhé *starosvětským zaklínám se ti*:

(Idyla Faun)

„**Proklínám se Styksem: dokud gj nenajdu, nebude se mi žádný břečtanový věnec winauti okolo rohů.**“¹⁴⁴

„**Zaklínám se ti, Faune, rtové mogli nebudou ljbatí žádné Nymfy wjce...**“¹⁴⁵

Stejně pracuje i u idyly *Žádost* – německé hagr překládá buď jako *hubený* nebo *vyzáblý* a zesiluje výrazovou expresivnost:

„*Geště dále od tebe hubený Harpakse! Twěžto dvěře wyzáblj psi hljdagj, kteřjžto urputně odehnaným žebrákům oslzený chléb uchwacugj* .“¹⁴⁶

„*Noch weiter von dir, hagrer Harpax! dessen Tür hagre Hunde bewachen, die hungrend dem ungestüm abgewiesenen Armen das betränte Brot rauben.*“¹⁴⁷

Z rytmických důvodů eliminoval lexém *hungrend* – hladovějící, které podtrhovalo důsledný emoční efekt – *urputně odehnaní hladoví žebráci*.

Geschichtchen převádí podle kontextu jako pověstky, příhody nebo i pohádky:
(Idyla *Žádost*)

¹⁴² Gessner, S.: *Idyllen*, Leipzig 1980, s. 33, 34

¹⁴³ Tureček, D. : *Rozporuplná sounáležitost*, s. 113

¹⁴⁴ Hanka, V.: *Idyly*, Praha 1819, s. 85

¹⁴⁵ Hanka, V.: *Idyly*, Praha 1819, s.86

¹⁴⁶ tamtéž, s. 207

¹⁴⁷ Gessner, S.: *Idyllen*, Leipzig 1980, s. 74

„Takébych rolnjka nawštěwował, an při brázdy čertagjcjm pluhu prozpěwuge; aneb radostné řady ženců, když swé wenkowské pjsně zpjwagj, i poslaucháwalbych radostné gich powěstky a gich weselé šprýmy; [...]”¹⁴⁸

(Idyla Dafne a Chloe)

„Dafne. Budem tedy šeptati. Wjšli co? powjdey mi něgakau pohádku,

Chloe. Pohádku?

Dafne. Ano, pěknau, tagemnau pohádku; [...]

Chloe. Tedy! Ondy sem hnala stádo swé s pahorku na pastwisko [...]”¹⁴⁹

(Idyla Menalkas a Aleksis)

„Aneb gim wyprawowáwal poučliwé přjhody, tu sedáwali pozorně na zemi aneb na prahu okolo něho.”¹⁵⁰

Pod vlivem biblické češtiny překládá slovo Hütte jako stánek.¹⁵¹ Stejný lexém používá i Mácha v Máji:

„Poklid mu dán,
až tváře, jenž co růže květou,
zbledlé nad kolem obdrží stán,
až štíhlé oudy v kolo vpletou.
Tak skoná strašný lesů pán! –“¹⁵²

Hanka se snaží podpořit jungmannovský koncept o bohaté slovní zásobě češtiny a volí stylisticky pestrý jazyk:

(Idyla Pewny umysl)

„Pro Bůh, gakážto hrůzy plna rozkoš!”¹⁵³

„Himmel! welch ein schauerndes Entzücken!”¹⁵⁴

¹⁴⁸ Hanka, V.: Idyly, Praha 1819, s. 210

¹⁴⁹ Hanka, V.: Idyly, Praha 1819, s.163, 164

¹⁵⁰ tamtéž, s. 172

¹⁵¹ „**Také i tehdáž panowala Wesna bratřj, když sme sobě na wznešeném hřbetě onoho vrchu stánek ze zelených wětwj wystawěli,** [...]“ Hanka, V.: Idyly, Praha 1819, s. 224

¹⁵² Mácha, K. H.: Máj, <http://vemi.blog.cz/0603/k-h-mach-maj-1>

¹⁵³ Hanka, V.: Idyly, Praha 1819, s. 218

¹⁵⁴ Gessner, S.: Idyllen, Leipzig 1980, s. 57

„Bohowé, gaka to weyhľjka se rozšřřuge před očima mýma!“¹⁵⁵

„Himmel! welche Aussicht breitet sich vor meinem Aug´ aus!“¹⁵⁶

V překladu zdůraňuje **kategorii časovosti**:

(Idyla Tityr.Menalkas)

„[...] toliko čerwenalý ocaun, osaměľý předchůdce zimy, wywstává.“¹⁵⁷

„[...] nur steht die rötliche Zeitlose da, der einsame Bote des Winters.“¹⁵⁸

Významové jádro se teprve ustalovalo, proto najdeme v převodu řadu **archaismů**:

(Idyla Chloi)

„Sedě po boku twém rukau obgimage tebe, tehďáž rozkochaný¹⁵⁹ zrak můg a wzdechy moge wýmluwněgšj býti počjnali, než má zagjkwá usta; [...]“¹⁶⁰

„[...] da ich an deiner Seite mit umschlingendem Arme saß, da als mein entzückter Blick und meine Seufzer beredter waren, als mein stammelnder Mund;“¹⁶¹

Hanka užívá archaickou část slovní zásoby typickou pro lyriku Karla IV., jíž se podrobně zabýval ve svých Starobylých Skladaniech. Nahrazuje slovo dobově nepříznačným slovem příznačově zvláštním a současně stírá erotizující předeč.

V obrozeneckém období nebyl kodifikován výraz harmonie a autoři užívali ekvivalentu svornost¹⁶², libosvornost, apod:

(Idyla Podzimnj gitro)

„[...] žádné rozhlasj nerůznj gich sladkau swornost [...]“¹⁶³

„[...] kein Mißton stört die süße Harmonie [...]“¹⁶⁴

¹⁵⁵ Hanka, V.: Idyly, Praha 1819, s. 219

¹⁵⁶ Gessner, S.: Idyllen, Leipzig 1980, s. 57

¹⁵⁷ Hanka, V.: Idyly, Praha 1819, s. 93

¹⁵⁸ Gessner, S.: Idyllen, Leipzig 1980, s. 50

¹⁵⁹ „rozkochaný = erfreuen, rozkochám se = zamilowati se, sich sehr verlieben, rozkochati se w čem, z čeho = těšiti se, radost mĵiti“, Jungmann, J.: Slovník česko – německý, <http://www.slovník.cz/vyhledavani/>, s. 884, d. 3

¹⁶⁰ Hanka, V.: Idyly, Praha 1819, s. 235

¹⁶¹ Gessner, S.: Idyllen, Leipzig 1980, s. 61, 62

¹⁶² Jungmann, J.: Slovník česko – německý, <http://www.slovník.cz/vyhledavani/>, s. 418, d. 4

¹⁶³ Hanka, V.: Idyly, Praha 1819, s. 124

nebo:

(Idyla Žadost)

„[...] *gegich rozmanitost a zámoty Příroda tagemnějšmi prawidly liboswornosti a krásy spořádala* [...]“¹⁶⁵

„[...] *ihre Mannigfaltigkeit und Verwirrung hat die Natur nach geheimen Regeln der Harmonie und der Schönheit geordnet* [...]“¹⁶⁶

harmonický je pak převáděno jako souhlasný¹⁶⁷:

(Idyl Wynalezenj strun a zpiewu)

„Sauhlasnějši *zwuky plynuly nynj ode rtau gegj* [...]“¹⁶⁸

„Harmonischere *Töne flossen itzt von ihren Lippen* [...]“¹⁶⁹

Některá slovní spojení nebo výrazy mohou působit dokonce jako nesrozumitelné – viz. kozonohý lesoň¹⁷⁰:

(Idyla Dafni)

„Těž často čjhá w hustých hágich na Nymfy stromů a kozonohého Lesoně [...]“¹⁷¹

„[...] *auch oft belauschert sie in dichten Hainen der Bäume Nymphen und den ziegenfüß'gen Waldgott* [...]“¹⁷²

Pravděpodobně se nejdená o Hankův novotvar, český ekvivalent vyrůstá z německého vzoru - *ziegenfüß'gen Waldgott*¹⁷³, první část je přeložena jako kalk a druhý lexém byl univerbizován. Pro současné recipienty je bez originálu nebo znalosti antické mytologie

¹⁶⁴ Gessner, S.: *Idyllen*, Leipzig 1980, s. 106

¹⁶⁵ Hanka, V.: *Idyly*, Praha 1819, s. 209

¹⁶⁶ Gessner, S.: *Idyllen*, Leipzig 1980, s. 75

¹⁶⁷ „*sauhlasný = srownáwagjcz se hlasem neb ginak shodný, sworný*“, Jungmann, J.: *Slovník česko – německý*, <http://www.slovník.cz/vyhledavani/>, s. 26, d. 4

¹⁶⁸ Hanka, V.: *Idyly*, Praha 1819, s. 72

¹⁶⁹ Gessner, S.: *Idyllen*, Leipzig 1980, s. 41

¹⁷⁰ „*lesoň, lesnj bůh, Sylvanus, Waldgott*“, Jungmann, J.: *Slovník česko – německý*, <http://www.slovník.cz/vyhledavani/>, s. 301, d. 2

¹⁷¹ Hanka, V.: *Idyly*, Praha 1819, s. 16

¹⁷² Gessner, S.: *Idyllen*, Leipzig 1980, s. 14

¹⁷³ Gessner, S.: *Idyllen*, Leipzig 1980, An Daphne, s. 14

obtížné najít jazykovou motivaci. Jedná se o římského boha Silvana (lat. silva = les), boha lesů a stád.¹⁷⁴ (V Řecku Pan)

O ustalování jazyka svědčí i lexikální jednotka poruchaný odpovídající německému zerstümmelt:

(Idyla Dafne.Mykon)

„Poruchaný obrázek Milka si našla.“¹⁷⁵

„Ein zerstümmelt Bildchen des Amors hattest du gefunden.“¹⁷⁶

Neobvyklé seskupení jednotlivých hlásek vypovídá o snaze autorů vyjádřit expresivnost – podívejme se na obdobný příklad v předzpěvu Kollárovy Slávy dcery:

„*Národe mistrovský, jakové pak máš za to díky?*

*Rozšklubaný hnusné zpotvořenosti věnec.“*¹⁷⁷

V Hankově převodu nalezneme dnes již zaniklé varianty slov, které se v naší zásobě neujaly, dnes už neznámým dobovým územím byl lexém sitný.

(Idyla Pewny umysl)

„*Ha Bohové! což spatřuge oko mé na břehu w pjsku! Třesu se! ach šlepěge djwčj: gak malá, gak sitná gest to nožička!*“¹⁷⁸

Srovnajme úryvek s německou předlohou:

„*Himmel! was entdeckt mein Aug´ am Ufer im Sand! ich zittre, ach – der Fußtritt eines Mädchens; wie klein, wie nett ist der Fuß!*“¹⁷⁹

Pravděpodobně se jednalo o frekventované adjektivum, protože bylo zaznamenáno i Jungmannem: „*sitný = ladný, niedlich.*“¹⁸⁰

Dalším příkladem může být verbum wučeti:

(Idyla Lykas a Milon)

¹⁷⁴ „*V nejstarších dobách také bůh hranic a mezí*“, Zamarovský, V. : Bohové a hrdinové antických bájí, Praha 1970, s. 373.

¹⁷⁵ Hanka, V.: Idyly, Praha 1819, s. 119

¹⁷⁶ Gessner, S.: Idyllen, Leipzig 1980, s. 109

¹⁷⁷ Kollár, J.: Slávy dcera,

[http://www.eridanus.cz/Zeme\(2\)/mapa/Evropa/Vy\(1\)chodni\(1\)Evropa/C\(2\)eska\(1\)republika/Kultura/Literatura/Kolla\(1\)rJan\(Sl\(1\)vydcera-Pr\(2\)edzpe\(2\)v.htm](http://www.eridanus.cz/Zeme(2)/mapa/Evropa/Vy(1)chodni(1)Evropa/C(2)eska(1)republika/Kultura/Literatura/Kolla(1)rJan(Sl(1)vydcera-Pr(2)edzpe(2)v.htm)

¹⁷⁸ Hanka, V.: Idyly, Praha 1819, s. 221

¹⁷⁹ Gessner, S.: Idyllen, Leipzig 1980, s. 58

¹⁸⁰ Jungmann, J.: Slovník česko – německý, <http://www.slovník.cz/vyhledavani/>, s. 96, d. 4

„[...] *tam nad květnatým pramenem stoj mogle wčelnice we dwau řadách; hospodyňsky tu bydlj w chladném stjnu oliwowych stromů. Geště žádný mladý weylet neoddálil se daleko z uhora mého; wučjce radostně wšudy po květnatém uhoře zbjragj mi medu a wosku hognosti.*”¹⁸¹

„[...] *dort an den blumichten Quelle stehn meine meine Bienenkörbe in zween Reihen; wirtschaftlich wohnen sie da im kühlen Schatten der Ölbäume. Noch kein junger Flug hat sich zu weit von meinem Anger entfernt, sie summen fröhlich umher im blumigen Anger und sammeln mir Honig und Wachs im Überfluss; [...]*”¹⁸²

v Jungmannově česko – německém slovníku je taktéž kodifikováno: „*wučeti, podobný hlas wydáwati, býčeti, bručeti, wčela wučj.*”¹⁸³

dále dymnjik

(Idyla Žadost)

„[...] *zřjodka gen staupá tenký kauř z twého zřiceného dymnjika; [...]*”¹⁸⁴

„[...] *nur selten steigt der dünne Rauch von deinem umgestürzten Schornstein auf;*”¹⁸⁵

nebo wodnj pljska

(Idyla Erythia)

„*Tato malá wodnj pljska, chceliž nám cestu ukazowati?*”¹⁸⁶

„*Diese kleine Wasserstelze, will sie den Weg uns weisen?*”¹⁸⁷

podhlawnice

(Idyla Menalkas a Aleksis)

„*I pokusjm se, bych tě dále vlekl, bylot' si mi lahodnau podhlawnici.*”¹⁸⁸

„*Nun will ich's versuchen, dich weiter zu schleppen, hast du doch so sanft mit zur Pfühlbe gedient.*”¹⁸⁹

¹⁸¹ Hanka, V: Idyly, Praha 1819, s. 22, 23

¹⁸² Gessner, S.: Idyllen, Leipzig 1980, s. 17

¹⁸³ Jungmann, J.: slovník česko – německý, <http://www.slovník.cz/vyhledavani/>, s. 213, d. 5

¹⁸⁴ Hanka, V.: Idyly, Praha 1819, s. 207

¹⁸⁵ Gessner, S.: Idyllen, Leipzig 1980, s. 74

¹⁸⁶ Hanka, V.: Idyly, Praha 1819, s. 198

¹⁸⁷ Gessner, S.: Idyllen, Leipzig 1980, s. 140

¹⁸⁸ Hanka, V.: Idyly, Praha 1819, s. 176

„*Podhlawice, podhlawnj peřina nebo poduška, Hauptkissen, Kopfkissen, Pfühl*“ Jungmann, J.: Slovník česko – německý, <http://www.slovník.cz/vyhledavani/>, s. 169, d. 3

dracaun

(Idyla Žadost)

„[...] *tupá hlawa na tisjce gich zpět záwratliwě wracj, na snadnějšj cestu plnu třpytjčjho se dracaunu a newonného kwjtj.*“¹⁹⁰

„[...] *das blöde Haupt macht Tausende schwindlig zurückgehn auf eine leichtere Bahn voll Flittergoldes und geruchloser Blumen.*“¹⁹¹

lepotau

(Idyla Dafnis)

„[...] *ale wšelikau sladkau lepotau milostné wnady ozdoben.*“¹⁹²

„[...] *aber mit jeder süßesten Anmut des Liebreizes geschmückt.*“¹⁹³

Za zmínku by stála celá řada slov – jako např. nalezatelkyně¹⁹⁴ (Erfinderin)¹⁹⁵, wraubky¹⁹⁶ (Sprossen)¹⁹⁷, rozhlasj¹⁹⁸ (Mißton)¹⁹⁹, apod... Podrobné zkoumání slovní zásoby a její porovnávání se stavem současného jazyka není naším hlavním úkolem. Zajímavé je však sledovat **posuny**, ke kterým docházelo:

Původně bylo slovo páchnoucí chápáno jako synonymum lexému vonět, nakonec ještě i Mácha používá tento ekvivalent v Márince – jasmín libě zapáchá; posuňme se ale k Hankově textu:

(Idyla Dafnis)

¹⁸⁹ Gessner, S.: Idyllen, Leipzig 1980, s. 131

¹⁹⁰ Hanka, V.: Idyly, Praha 1819, s. 213

¹⁹¹ Gessner, S.: Idyllen, Leipzig 1980, s. 77, „střjbrné nitky, tenjčko, stlučený mosaz“, Jungmann, J.: Slovník česko – německý <http://www.slovník.cz/vyhledavani/>, s. 463, d. 1

¹⁹² Hanka, V.: Idyly, Praha 1819, s. 143, 144

„dobrost, lepost, gako autlost a ohebnost mysli, dobrotiwost, láska, pěknost, krása, w krasowědě lepota – pěknosti s dobrotau spogenj zwláště ono lehké nenučené pohybowánj, w kterém ohlašuge se pěkná duše“, Jungmann, J.: Slovník česko – německý, <http://www.slovník.cz/vyhledavani/>, s. 297, d.2

¹⁹³ Gessner, S.: Idyllen, Leipzig 1980, s. 117

¹⁹⁴ Hanka, V.: Idyly, Praha 1819, s. 78

¹⁹⁵ Gessner, S.: Idyllen, Leipzig 1980, s. 43)

¹⁹⁶ Hanka, V.: Idyly, Praha 1819, s. 68

¹⁹⁷ Gessner, S.: Idyllen, Leipzig 1980, s. 39

¹⁹⁸ Hanka, V.: Idyly, Praha 1819, s. 124

¹⁹⁹ Gessner, S.: Idyllen, Leipzig 1980, s. 106

„[...] *deset at' gich sem letj s břemenem páchnauciho gablka* [...]“²⁰⁰

„[...] *zehn fliegen mit der Last eines düftenden Apfels her* [...]“²⁰¹

O tom, že se Hanka snaží ukázat stylovou různorodost jazyka svědčí o pár řádků výše použité slovo *dychagjcj*, které bylo užito i z rytmických důvodů a mělo být adekvátní německému *balsamdüftend*:

„*A neb at' w stjnu stromů balšámem dychagjcimi kwětinkami blaudj*;“²⁰²

„*Oder laßt sie im Schatten von Bäumen durch balsamdüftende Blumen irren*;“²⁰³

Lexém *spanilý* měl širší významové spektrum než dnes:

(Idyla *Žadost*)

„[...] *slawnj duchowé, kteřjž maudrost swau w poučliwé knihy wlili; spanilá společnost, kteráž duši naši k důstognosti gegj pozdwihuge!*“²⁰⁴

„[...] *die großen Geister, die ihre Weisheit in lehrende Bücher ausgegossen haben: edle Gesellschaft, die unsere Seele zu ihrer Würd' erhebt.*“²⁰⁵

Hanka vykládá adjektivum *spanilý* ve spojení „*spanilá společnost*“ jako *spanilost* či *ušlechtilost* skutků, *líbeznost* mravů a *krásy*.

Slovo ruče převážené z německého *schnell* nacházíme ještě u Jiráska - když užívá archaického jazyka.

(Idyla *Erythia*)

„*Ruče přeskočila potok; lehaunka byl gako srnka*, [...]“²⁰⁶

„*Schnell sprang sie über den Bach, leicht war sie wie ein Reh*, [...]“²⁰⁷

Hanka uplatňuje slovo *hotowé* ve smyslu *připravené*, *otevřené*:

(Idyla *Podzimnj gitro*)

²⁰⁰ Hanka, V.: *Idyly*, Praha 1819, s. 143

²⁰¹ Gessner, S.: *Idyllen*, Leipzig 1980

²⁰² Hanka, V.: *Idyly*, Praha 1819, s. 143

²⁰³ Gessner, S.: *Idyllen*, Leipzig 1980, s. 117

²⁰⁴ Hanka, V.: *Idyly*, Praha 1819, s. 212

²⁰⁵ Gessner, S.: *Idyllen*, Leipzig 1980, s. 76

²⁰⁶ Hanka, V.: *Idyly*, Praha 1819, s. 201

²⁰⁷ Gessner, S.: *Idyllen*, Leipzig 1980, s. 141

„*rauče – ruče = rychle, schnell, rasch*“, Jungmann, J.: *Slovník česko – německý*, <http://www.slovník.cz/vyhledavani/>, s. 798, d. 3

„*U wytrzenj spěchám, o Dafne, w hotowé náručj twé, a s roztomilau spanjlostj ljbáš slzy radosti s ljcj mých.*“²⁰⁸

„*Mit Entzücken eil´ ich dann, o Daphne, in deinen offnen Armen, und mit holder Anmut küssest du die Tränen meiner Freude von den Wangen.*“²⁰⁹

Čeští autoři měli v období Národního obrození značné problémy s převáděním abstrakt (více na str. 66). Lexém einfältig byl kupříkladu přeložen jako nesmyslný:

(Idyla Dafnis a Mykon)

„*Wen wy nesmyslné, na drnatý krag! Gak škaredě si swau bjlaw wlnu pošpinily.*“²¹⁰

„*Heraus, ihr Einfältigen, ans grasigte Bord! Wie garstig ihr die weiße Wolle beflecket!*“²¹¹

V Rozervanci od Josefa Kajetána Tyla je dokonce použita lexikální jednotka nesmyslník (ve smyslu člověka, jež není při smyslech):

„*Stůj, nesmyslníku!*“ zkríkl jsem hlasitě, a skokem se mezi nimi octnuv, napnul jsem proti němu pravici.“²¹²

Jazyk se ustaloval pozvolna, řada ekvivalentů se prosadila až později, popř. u nich proběhl další významový posun:

(Idyla Pewny umysl)

„– *a twá kynauci ňadra – ach gá se obáwám, že ge zde často w truchliwém rozgjmánj widěti a sobě wzdychati budu!*“²¹³

„[...] *und dein schwellender Busen – ach! ich fürchte, ich werd´ ihn hier oft in einsamen traurigen Betrachtungen sehen und seufzen.*“²¹⁴

Slovo kynoucí se pravděpodobně vyvinulo ze slova kyprý, které působí mnohem plastičtěji. Hanka eliminoval adjektivum einsam z rytmických důvodů.

²⁰⁸ Hanka, V.: Idyly, Praha 1819, s. 127

²⁰⁹ Gessner, S.: Idyllen, Leipzig 1980, s. 107

„*otewřen, otewřený = offen*“, Jungmann, J.: Slovník česko – německý, <http://www.slovník.cz/vyhledavani/>, s. 1014, d. 2

²¹⁰ Hanka, V.: Idyly, Praha 1819, s. 156, 157

²¹¹ Gessner, S.: Idyllen, Leipzig 1980, s. 122

²¹² Tyl, J.K.: Rozervanec, [http://cs.wikisource.org/wiki/Rozervanec/Karel Stanislavovi](http://cs.wikisource.org/wiki/Rozervanec/Karel_Stanislavovi)

²¹³ Hanka, V.: Idyly, Praha 1819, s. 220

²¹⁴ Gessner, S.: Idyllen, Leipzig 1980, s. 58

Podobně to fungovalo u bezpříznakového spojení nepřekážená swoboda, kdy vedle sebe paralelně existovaly dvě varianty a jedna z nich se prosadila a byla kodifikována:

(Idyla Žadost)

„Na blzkých stjnu hogných stromech – by ptactwo w nepřekážené²¹⁵ swobodě obýwalo.“²¹⁶

„Auf den nahen schattenreichen Bäumen würden die Vögel in ungestörter Freiheit wohnen [...]“²¹⁷

Pětislabičný útvar nepřekážený zapadá do rytmického konceptu překladatele.

Některé aplikované ekvivalenty bychom dnes charakterizovali jako neodpovídající původnímu významu - Hüften jsou běžně překládány jako bedra a Schulter jako plece. Podívejme se na adekvátní definice v Jungmannově slovníku:

„kyčel = hornj přjhbj w stehně pod klaubem, zewnitřnj výšina nad stehny nebo pod slabiznau, kyčelnjm hnátem působená u člověka i u zwjřat giných.“²¹⁸ „plec = 1) A) wywýšená široká část s obau stran hořenjch zad u člověka za ramenem a pod ramenem B) hořegšj strana přednj nohy pokudž pleci člowěčjmu podobná 2) mjsto nad prsy po straně, lezj na paži aneb na kosti ramenně“²¹⁹

Termín plece se v české literatuře udržel poměrně dlouho, používal ho dokonce ještě Svatopluk Čech.

Následující příklady poslouží jako další doklady ustalování jazyka:

(Idyla Wynalezenj zahrad)

„[...] wzdychagcj hrdličky! přicházegte pak, na wršek té gilmy kwjlet; a wy, wrabečkowé! proháněgte se růžowým křowjm, a cwrčte haupagjcjm se wětwwjm [...]“²²⁰

„seufzende Turteltauben! kommt dann im Wipfel der Ulme zu klagen, und ihr, ihr Sperlinge, verfolgt euch durchs Rosengebüsch und singt von wiegenden Ästen [...]“²²¹

²¹⁵ „nepřekážený, bez překážky, ungehindert“, Jungmann, J.: Slovník česko – německý, <http://www.slovník.cz/vyhledavani/>, s. 687, d. 2

²¹⁶ Hanka, V.: Idyly, Praha 1819, s. 204

²¹⁷ Gessner, S.: Idyllen, Leipzig 1980, s. 73

²¹⁸ Jungmann, J.: Slovník česko – německý, <http://www.slovník.cz/vyhledavani/>, s. 243, d. 2

²¹⁹ Jungmann, J.: Slovník česko – německý, <http://www.slovník.cz/vyhledavani/>, s.109, d.3

²²⁰ Hanka, V.: Idyly, Praha 1819, s. 66

²²¹ Gessner, S.: Idyllen, Leipzig 1980, s. 38

V barokní literatuře nalezneme i spojení jako libé hrdličky řvaní, v sentimentální baladě Vnislav a Běla od Hněvkovského - ptactvo vyje.

Zatímco je v Jungmannově slovníku pro německé nachahmen kodifikován výraz napodobiti²²², Hanka užívá ekvivalentu následovat, následující:

(Idyla Žadost)

„Přesmělý člowěče! gakž se opowažugeš ty Přírodu zdaleka nasledugicjm uměnjm ozdrobowati?“²²³

„Zu kühner Mensch! was unterwindest du dich, die Natur durch weither nachahmende Künste zu schmücken?“²²⁴

Slovo následující zdůrazňuje aspekt tvárný, lexém napodobující zdůrazňuje aspekt časový. Oba výrazy mají stejné jádro, ale komponenta věcí je odlišná – morfologická nebo časová.

Významový posun proběhl u řady slov: příroda byla překládána jako přirozenost²²⁵, bludička jako světýlko²²⁶, nevěra jako zpronevěřilost²²⁷, umění jako umělost²²⁸, apod.

Některá původně bezpříznaková slova jsou dnes charakterizována jako poetická – příkladem může být vesna²²⁹ nebo jeseň²³⁰

Hanka převádí německé spojení Stimme stören jako vyrážet hlas, užívá slovesnou podobu, která se v dnešní formě nedochovala.

(Idyla Chloe)

„[...] o newyrážeg hlas můg odpočinutj vašeho!“²³¹

„[...] o dann störe meine Stimme nicht eure Ruhe!“²³²

²²² Jungmann, J.: Slovník česko – německý, 598, d.2

²²³ Hanka, V.: Idyly, Praha 1819, s. 209

²²⁴ Gessner, S.: Idyllen, Leipzig 1980, s. 75

²²⁵ Hanka, V.: Idyly, Praha 1819, s. 231

²²⁶ tamtéž, s. 212

²²⁷ tamtéž, s. 194

²²⁸ tamtéž, s. 61

²²⁹ tamtéž, s. 221

²³⁰ tamtéž, s. 88

²³¹ tamtéž, s. 87

²³² Gessner, S.: Idyllen, Leipzig 1980, s. 47

Odborný jazyk nebyl ve všech odvětvích dostatečně rozvinut:

Obrozenci neznali např. výraz borlice. Multiverbizovaný lexém lovecká trubka je však i pro dnešního čtenáře plastičtější:

(Idyla Menalkas a Aischines)

„*Aischines: Co ti mám dáti pastýři? na, přigmi tu hrst zlata a tuto zlatou loweckou trubku.*“²³³

„*Äschines: Was soll ich dirr den geben, Hirt? Hier nimm die Hand voll Gold und dies goldne Hifthorn.*“²³⁴

Německé zvolací sieh bylo překládáno porůznu:

(Idyla Dafne. Chloe)

„[...] ay *gak tam potůček skrze stjny zahradnj plyne.*“²³⁵

„[...] sieh, *wie es ein Bäch´chen, durch die Schatten des Gartens fliebt.*“²³⁶

nebo

„*Chloe. Nesměgi se! hle, gá utrhnu tuto růži; [...]*“²³⁷

„*Chloe: Ei nicht doch. Sieh, ich breche die Rose; [...]*“²³⁸

Německou zvolací větu „beim Styx“ převádí z úplného frazému:

(Idyla Garo)

„*Přisahám Styxem nebylbych toho děwčete dostjhl, [...]*“²³⁹

„[...] beim Styx! *ich hätte das Mädchen nicht erreicht, [...]*“²⁴⁰

Počesťování slov cizího původu a s ním související **purizační snahy** autorů v období Národního obrození bylo zcela běžným způsobem jak dokázat schopnost češtiny vyrovnat se tradičním literaturám a prokázat stylovou bohatost a různorodost

²³³ Hanka, V.: Idyly, Praha 1819, s. 62

²³⁴ Gessner, S.: Idyllen, Leipzig 1980, s. 36

²³⁵ Hanka, V.: Idyly, Praha 1819, s. 107

²³⁶ Gessner, S.: Idyllen, Leipzig 1980, s. 101

²³⁷ Hanka, V.: Idyly, Praha 1819, s. 108

²³⁸ Gessner, S.: Idyllen, Leipzig 1980, s. 101

²³⁹ Hanka, V.: Idyly, Praha 1819, s. 224

²⁴⁰ Gessner, S.: Idyllen, Leipzig 1980, s. 68

našeho jazyka. Hanka se proto vyhýbá i některým tvarům, které byly běžně užívány, jako např. pár²⁴¹, plán²⁴², melancholický²⁴³, apod. Další příklady opět doložme texty:

(Idyla Řewniwost)

„*We křowj se wedral trn hluboko w nohu geho, a bolest mu nedopauštěla, že se sotwa k bljzké chalaupce dowlekl. Dobroděgnj lidé geg přigali, a obložili ránu geho hogiwými bylinkami.*“²⁴⁴

„*In einem Gebüsch drang ein Dorn tief in seine Fußsohle, und der Schmerz erlaubte ihm kaum zu einer nahen Hütte zu schleichen. Ein guttätiges Paar nahm ihn auf und belegte mit heilenden Kräutern seine Wunde.*“²⁴⁵

Spojení dobrodějní lidé nemělo v textu pouze funkci purizační, ale také konkrétní a rytmickou.

(Idyla Wynalezenj zahrad)

„[...] *ozdoben bjlymi črweně praužkowanými kwitky.*“²⁴⁶

„[...] *mit den weißen purpurgestreiften Blumen geschmückt [...]*“²⁴⁷

(Idyla Garo)

„[...] *Gitřenka w šarlatowém rauše wede tě od východu [...]*“²⁴⁸

„[...] *Aurora im Purpurgewand führt dich im Osten herauf [...]*“²⁴⁹

Obrozenci se od cizích vzorů snažili očistit i vlastní jména (viz Gitřenka x Aurora – více na str. 58)

(Idyla Žadost)

„*Mudřec gest ten, a šťasten, genžto ochotně ono mjsto wyplňuje, kteréž mu Stawitel, kterýžto obsah celosti obmęšlj, ustanowil a určil.*“²⁵⁰

²⁴¹ „pár, párek, pářjk, páreček, dvě k sobě patřjci věci, gako pár bot, střewjc, rukawic, [...], pár = dvě čehokoli, zwei, ein Paar, duo, Pár dobrých přátel u sebe mám.“ Jungmann, J.: slovník česko – německý, <http://www.slovník.cz/vyhledavani/>, s. 30, d. 3

²⁴² „plán, nawrženj čeho, návržek. Plan, Grundriss“ Jungmann, J.: Slovník česko – německý, <http://www.slovník.cz/vyhledavani/>, s. 99, d. 3

²⁴³ „melancholický, kalokrewný, z kterýchž (zlatých žil) melancholická krew obyčegně wytěká, melancholisch.“ Jungmann, J.: Slovník česko-německý, <http://www.slovník.cz/vyhledavani/>, s. 419, d. 2

²⁴⁴ Hanka, V.: Idyly, Praha 1819, s.190

²⁴⁵ Gessner, S.: Idyllen, Leipzig 1980, s. 137

²⁴⁶ Hanka, V.: Idyly, Praha 1819, s. 65

²⁴⁷ Gessner, S.: Idyllen, Leipzig 1980, s. 37

²⁴⁸ Hanka, V.: Idyly, Praha 1819, s. 222

²⁴⁹ Gessner, S.: Idyllen, Leipzig 1980, s. 67

„Der ist ein Weiser und glücklich, der willig die Stell´ausfüllt, die der Baumeister, der den Plan des Ganzen denkt, ihm bestimmt hat.“²⁵¹

Aplikace dvouslabičného lexému obsah namísto jednoslabičného plán rovněž není jen otázkou purizační, ale především rytmickou. Stejný princip funguje u multiverbizované jednotky ustanovil a určil z původního bestimmt, překladatel tak zdůrazňuje plastičnost textu, zvyšuje pocit uměleckosti a použitím tohoto sousloví staví na tradici středověké právní agendy.

(Idyla žádost)

„Často za měsččka – bychom sedávali w besjdce při střédmé čjší radostně zpjwagice a wesele šprymugice, lečby nás slawjkowy taužicj²⁵² pjsně k pozornosti zwaly.“²⁵³

„Oft auch säßen wir beim Mondschein in der Laube beim bescheidenen Kelchglas, bei frohen Liedern und munterm Scherz; es wäre denn, daß der Nachtigall melancholisches Lied uns aufmerken hieße.“²⁵⁴

Hanka opět text rytmizuje, purizuje a posouvá od melancholie.

Řada slov cizího původu byla obrozeneckými autory eliminována z purizačních důvodů, faktem je, že cizí ekvivalenty často nepůsobily pro čtenáře tak plastickým dojmem jako ty české:

(Idyla Žádost)

„[...] staw sobě bludiště zelených stěn [...]“²⁵⁵

„Baue Labyrinthe von grünen Wänden [...]“²⁵⁶

V rámci purizačních snah není Hanka vždy tak důsledný, pokud český lexém nezapadá do rytmického schématu a textový koncept by byl narušen, volí raději cizí vzor. Podívejme se na následující odstavec:

²⁵⁰ Hanka, V.: Idyly, Praha 1819, s. 216

²⁵¹ Gessner, S.: Idyllen, Leipzig 1980, s. 78

²⁵² „tauženj, taužiti a) po něčem, žádostiwoť, žádánj, die Sehnsucht, das Sehnen, Verlangen, Sehnung, Wunsch. Odtud tauženj, winše, naděge [...] b) na něco = nářek, žalostiwý křik, nařjkánj, žalowánj, bědowánj, s Klagen, Jammer. Na swůg osud.“ Jungmann, J.: Slovník česko – německý, <http://www.slovník.cz/vyhledavani/>, s. 556, d. 4

²⁵³ Hanka, V.: Idyly, Praha 1819, s. 215, 216

²⁵⁴ Gessner, S.: Idyllen, Leipzig 1980, s. 77

²⁵⁵ Hanka, V.: Idyly, Praha 1819, s. 209

²⁵⁶ Gessner, S.: Idyllen, Leipzig 1980, s. 75

(Idyla žádost)

„*Blaudjwalbych w osamělé kraginy, w labyrintu křowj, na swodliwém břehu potoka.*“²⁵⁷

„*Auch würd´ ich in einsamen Gegend irren, im Labyrinthe des Gesträuches, [...]*“²⁵⁸

Navíc podporuje použitými lexikálními jednotkami stylovou různorodost textu.

Hanka se snaží přiblížit text zkušenostnímu horizontu českého čtenáře:

(Idyla Dafne. Mykon)

„[...] *byli sme geště tehďáž malé děti, nic wyššj nad tento stroměček - [...]*“²⁵⁹

„[...] *kleine Kinder waren wir noch, nicht höher als diese Aglaye, [...]*“²⁶⁰

Stejný proces probíhal i u vlastních jmen, která byla často „domestikována“. Nejen Hanka, ale i ostatní autoři nahrazovali pod vlivem dobové módy Amora Mílkem, Gracie milostenkami a Furie wzteklicemi²⁶¹.

Jediným případem, kdy nebyl Amor nahrazen Mílkem je paradoxně pouze v názvu lyrické písně „Amorowi“ (An den Amor), v textu již pak vystupuje postav Mílka:

„*O Milku, dobrý Milku!
giž na prwnjho máge
stawěl sem na zahradě
pro tebe krásný oltář*“²⁶²

[...]

„*Ach Amor, lieber Amor!
Schon an dem ersten Mai
Baut´ in des Gartens Ecke
Ich den Altar für dich*“²⁶³

[...]

²⁵⁷ Hanka, V.: Idyly, Praha 1819, s. 209

²⁵⁸ Gessner, S.: Idyllen, Leipzig 1980, s. 75

²⁵⁹ Hanka, V.: Idyly, Praha 1819, s. 117

²⁶⁰ Gessner, S.: Idyllen, Leipzig 1980, s. 108

²⁶¹ Hanka, V.: Idyly, Praha 1819, s. 159

²⁶² Hanka, V.: Idyly, Praha 1819, s. 113

²⁶³ Gessner, S.: Idyllen, Leipzig 1980, s. 116

Římská bohyně krásy a lásky, Venuše, byla nahrazena bohyní pohanských slovanů – Ladou:

(Idyla Řewniwost)

„[...] *widěl Dafnise přistupowati před obraz Lady; z mlekobělého mramoru stála we swětle Luny* [...]“²⁶⁴

„[...] *sah Daphne zum Bilde der Venus gehn. Von milchweißen Marmor stand sie im Mondschein* [...]“²⁶⁵

Velmi často se jména bohů ze starořecké mytologie vyškrtávala, ale Hanka je musel zachovat, antikizující charakter textu totiž výpustku nedovoloval. V některých případech dodával pro čtenáře vysvětlení formou poznámky pod čarou, př. „*Dryady byly strážné Bohyně dubů; rodjvaly se a umjraly opět zároveň se stromy.*“²⁶⁶

Bylo-li však možné jméno postav nebo mytologických bytostí substituovat, Hanka tak velmi často činil. Když u idyly s názvem Žádost používá namísto německého Auroren, což byly bohyně ranních červánků, singulární tvar Gitřenka²⁶⁷, posouvá text směrem od mytologie k přírodě a vytváří nový, romantizující motiv:

(Idyla Chloi)

„*Tubych letěl z odpočinitj swého, a bralbych se Gitřence wstřjc do kwětnatých luk, aneb na blžký pahorek, i pělbych u wytrženj radostné pjsně s pahorku.*“²⁶⁸

„*Dann flög´ ich aus meiner Ruhe und ging´ Auroren entgegen auf blumichte Wiesen oder auf die nahen Hügel und säng´ entzückt frohe Lieder vom Hügel herunter.*“²⁶⁹

Někdy se změny týkaly pouze pravopisu – př. Foibos²⁷⁰ u Phöbus, Mykon X Mycon, Dafnis X Daphnis, Filis X Philis, Dafne X Daphne, atd. Grafické systémy obou jazyků se liší drobnými fonematickými nuancemi a proto se zápis u paralelních jmen

²⁶⁴ Hanka, V.: Idyly, Praha 1819, s. 195

²⁶⁵ Gessner, S.: Idyllen, Leipzig 1980, s. 139

²⁶⁶ Hanka, V.: Idyly, Praha 1819, s. 42

²⁶⁷ „gitřenka = *hwězda rannj, dennice, der Morgenstern*“ – Jungmann, J.: Slovník česko – německý, <http://www.slovník.cz/vyhledavani/>, s. 624, d. 1

²⁶⁸ Hanka, V.: Idyly, Praha 1819, s. 208

²⁶⁹ Gessner, S.: Idyllen, Leipzig 1980, s. 75

²⁷⁰ tamtéž, s. 26

přizpůsobuje. U vlastních jmen dochází i k jiným variabilitám, u hypokoristik užívá např. sufix –isko²⁷¹: „Dafnisko“²⁷² nebo „Filisko, Filisce“²⁷³

Křestní jména mají v řadě jazyků své bližší nebo vzdálenější paralely. Protože by se německé Hans stalo signálem cizosti textu, Hanka ho překládá jako Jeník:

(Idyla Žadost):

„*Tu wyprawuge **Jenjk**, gak geho sauseda swětylko pronásledowalo [...]*“²⁷⁴

„*Dann erzählt Hans, wie seinen Nachbar ein Irrwisch verfolgt hat [...]*“²⁷⁵

V ojedinělých případech má mezijazykový převod jména, respektive příjmení, různou grafickou podobu:

(Idyla Žadost)

„*Tu počne **Kuneš** wyprawowati na gakých dalekých cestách býwal, až hluboko w Uhřjch; a gak widěl domy, geště wějšj a krasnějšj než za wsj kostel, [...] a gak si tam sedláci w maličkých klobaucjch se zeleným přadénkem chodj.*“²⁷⁶

„*Kunz erzählt itzt, wie er große Reisen getan hat bis weit in Schwaben hinaus, und wie er Häuser gesehen, noch größer und schöner als die Kirch´ im Dorf, [...] und wie die Bauern da mit grünen spitzen Hüten gehn.*“²⁷⁷

Hanka zaměňuje i místní jméno, německé dobové prostředí Švábska bylo u nás vnímáno jako komické, většinou bylo propojeno s žertovnými figurami bodrých sedláků. Spolu s provenienčním příznakem byl překladatel nucen změnit související realie.

Výrazný posun nastává u idyly s názvem Žadost, kde Hanka mění jména historických osobností a vydává své současníky za klasiky české literatury:

„*Mámli těch málo gmenowati? Ty twořiwý **Jaroslawe!** a ty **Mladowče!** kterýžto s **Turnowičem** pochodeň sudby wystawil, oněm bludičkám wstřjc, gežto w bažiny aneb suchopárné pusitiny zawáděgj. A ty **Kobelárowe!** často nawštěwuge Muze twoge*

²⁷¹ dnes augmentativum

²⁷² Hanka, V.: Idyly, Praha 1819, s. 43

²⁷³ Hanka, V.: Idyly, Praha 1819, s. 34

²⁷⁴ Hanka, V.: Idyly, Praha 1819, s. 212

²⁷⁵ Gessner, S.: Idyllen, Leipzig 1980, s. 76

²⁷⁶ Hanka, V.: Idyly, Praha 1819, s. 211

²⁷⁷ Gessner, S.: Idyllen, Leipzig 1980, s. 76

sestru svou, hlubokou moudrost světa, a vynášj wznešený hmot z gegjch neytagemnějšjch komor, wytwařugje geg wnadnými Milostenkami) často mne budou pjsně vaše swatým wytrženjm zachwacowati. Také ty žiwopisný Zdirade! gemně mne gjmá pjsěň twoge, gako gasnj wečernj čerwánkowé; zpokogenoť gest srdce mé, a tiché gako kragina za gemného swětla Luny. Také ty Bešťane! když usmjwagjčj city srdci našich zpjwáš, a newinný šprým....²⁷⁸

„Soll ich die wenigen nennen? Du schöpferischer Klopstock! und du, Bodmer! der du mit Breitingern die Fackel der Kritik aufgesteckt hast, den Irrlichtern entgegen, die in Sümpfe oder dürre Einöden verführen. Und du, Wieland! (oft besucht deine Muse ihre Schwester, die ernste Weltweisheit, und holt erhabenen Stoff aus ihren geheimnisten Kammern und bildet ihn zu reizenden Grazien) oft sollen eure Lieder in heiliges Entzücken mich hinreißen. Ach du, malerischer Kleist! sanft entzückt mich dein Lied, wie ein helles Abendrot; zufrieden ist dann mein Herz und still, wie die Gegend beim Schimmer des Monds. Auch du, Gleim! Wenn du die lächelnden Empfindungen unseres Herzens singest und unschuldigen Scherz, -²⁷⁹

Hanka oslavuje touto variantou kánonu českou jungmannovskou kulturu. Otázkou zůstává, proč byla jména v českém textu takto zašifrována. Pod Jaroslawem se pravděpodobně skrývá Jaroslav ze Štenberka, pod Mladowcem Jungmann, pod Turnowičem František Turinský a pod Zdiradem Milota Zdirad Polák. Aluze na postavu Bešťana zůstává neobjasněna.

Naši slovo tvůrci se často inspirovali **kompozity** podle německé předlohy. Vznikaly tak složeniny jako: bljzkostogjčj²⁸⁰ (nahestehend)²⁸¹, hustělistnatý²⁸² (dichtbelaubt)²⁸³, střelorowný²⁸⁴ (pfeilgerade)²⁸⁵, sedmerotrubečný²⁸⁶ (siebenröhrig)²⁸⁷, apod.

²⁷⁸ Hanka, V.: Idyly, Praha 1819, s. 213., 214.

²⁷⁹ Gessner, S.: Idyllen, Leipzig 1980, s. 77

²⁸⁰ Hanka, V.: Idyly, Praha 1819, s. 71

²⁸¹ Gessner, S.: Idyllen, Leipzig 1980, s. 40

²⁸² Hanka, V.: Idyly, Praha 1819, s. 71

²⁸³ Gessner, S.: Idyllen, Leipzig 1980, s. 40

²⁸⁴ Hanka, V.: Idyly, Praha 1819, s. 227

²⁸⁵ Gessner, S.: Idyllen, Leipzig 1980, s. 58

²⁸⁶ Hanka, V.: Idyly, Praha 1819 s. 226

²⁸⁷ Gessner, S.: Idyllen, Leipzig 1980, s. 68

Německý jazyk je bohatý na kompozitní tvorbu jmen, čeština často nemá odpovídající ekvivalenty a překladatelé jsou nuceni vytvořit spřežkové složeniny nebo tvary jmenné, eventuelně kompozita multiverbizovat, popř. vynechat část konkretizující složeniny - Hanka tak činil převážně z rytmických důvodů:

(Idyla Chloi)

„*Milek se opřel gednau ručinkau na ňadra twoge, nahoře na liliowé šjgi, w prawici drže wzhůru wjtěžoslawný luk.*“²⁸⁸

„*Amor lehnte den einen Arm an deinen Busen hin, oben am lilienweißen Hals, und in der Rechten hielt er den siegreichen Bogen empor.*“²⁸⁹

nebo

(Idyla Mykon)

„*Žbán w ruce nesauc přicházela ku prameni.*“²⁹⁰

„*Einen Wasserkrug trug sie am Arm, und so kam sie zu der Quelle.*“²⁹¹

Jen zřídka se stává, že je aplikováno kompozitum, které se v německém textu nevyskytuje:

(Idyla Bauře)

„*Šest slaupů bělomramorových podporowalo wzhůru přednj wrchol.*“²⁹²

„*Sechs Säulen von weißem Marmor hielten den schattichten Vordergiebel empor!*“²⁹³

Jako literarizující prostředek užívá Hanka (pravděpodobně po konzultaci s Jungmannem) **čtyřslabičných složenin**. Byly považovány za dobovou literární normu, podívejme se například na Vznešenost přírody Ztirada Miloty Poláka.

Spojení některých dvou multiverbizačních jednotek by se s nejvyšší pravděpodobností nepoužilo v jiném textu než uměleckém:

(Idyla Žadost)

„*[...] snad ti uprchne hrůzožasný whled w sebe samého.*“²⁹⁴

„*[...] vielleicht entwischt dir ein schauernder Blick in dich selbst.*“²⁹⁵

²⁸⁸ Hanka, V.: Idyly, Praha 1819, s. 236

²⁸⁹ Gessner, S.: Idyllen, Leipzig 1980, s. 62

²⁹⁰ Hanka, V.: Idyly, Praha 1819, s. 132

²⁹¹ Gessner, S.: Idyllen, Leipzig 1980, s. 112

²⁹² Hanka, V.: Idyly, Praha 1819, s. 184

²⁹³ Gessner, S.: Idyllen, Leipzig 1980, s. 134

²⁹⁴ Hanka, V.: Idyly, Praha 1819, s. 207

Čtyřslabičná kompozita prózu poetizovala:

(Idyla Idas. Mykon)

„*Tak prawil Mykon, dáwage mu sedmihlasnau pjš'alu*.“²⁹⁶

„*So sprach Mycon und gab ihm die neunstimmige Flöte*.“²⁹⁷

Pětislabičný útvar devítihlasný by nezapadal do rytmického schématu, ale čtyřslabičným atributem nás překladatel odvádí od věcné předmětnosti a otevírá další možné asociace. Sedmihlásek je drobný pták s typicky výrazným zpěvem. „*Kromě dnes užívaného názvu sedmihlásek byl v lidovém názvosloví nazýván devaterohláskem (Tato motivace je dnes již neprůhledná), mnohohláskem, kolovrátkem a zaznamenán byl dokonce i název melihuba*.“²⁹⁸

V převodu se čtyřslabičné složeniny vyskytují opravdu často:

blahozvučný²⁹⁹ (wohlgestimmt)³⁰⁰, prudkowonný³⁰¹ (starkriechend)³⁰², bělosněžný³⁰³ (schneeweiß)³⁰⁴, libowonný³⁰⁵ (wohlriechend)³⁰⁶, hrůzonosný + wěrolomný³⁰⁷ (schauernd + treulos)³⁰⁸, trawonosný + wodohogný³⁰⁹ (grasreich + durchwässert)³¹⁰, plodonosný³¹¹ (fruchtbar)³¹², mlékobělý³¹³ (milchweiß)³¹⁴, přioštěný³¹⁵ (gespitzt)³¹⁶, atd.

²⁹⁵ Gessner, S.: Idyllen, Leipzig 1980, s. 74

²⁹⁶ Hanka, V.: Idyly, Praha 1819, s. 31

²⁹⁷ Gessner, S.: Idyllen, Leipzig 1980, s. 20

²⁹⁸ http://www.rozhlas.cz/hlas/pevci-p/_zprava/26512

²⁹⁹ Hanka, V.: Idyly, Praha 1819, s. 124

³⁰⁰ Gessner, S.: Idyllen, Leipzig 1980, s. 106

³⁰¹ Hanka, V.: Idyly, Praha 1819, s. 102

³⁰² Gessner, S.: Idyllen, Leipzig 1980, s. 54

³⁰³ Hanka, V.: Idyly, Praha 1819, s. 69

³⁰⁴ Gessner, S.: Idyllen, Leipzig 1980, s. 39

³⁰⁵ Hanka, V.: Idyly, Praha 1819, s. 29 nebo s. 60

³⁰⁶ Gessner, S.: Idyllen, Leipzig 1980, s. 20 nebo s. 36

³⁰⁷ Hanka, V.: Idyly, Praha 1819, s. 82

³⁰⁸ Gessner, S.: Idyllen, Leipzig 1980, S.82

³⁰⁹ Hanka, V.: Idyly, Praha 1819, s. 67

³¹⁰ Gessner, S.: Idyllen, Leipzig 1980, s. 38

³¹¹ Hanka, V.: Idyly, Praha 1819, s. 131

³¹² Gessner, S.: Idyllen, Leipzig 1980, s. 112

³¹³ Hanka, V.: Idyly, Praha 1819, s. 103 nebo s. 142

³¹⁴ Gessner, S.: Idyllen, Leipzig 1980, s. 55 nebo s. 117

³¹⁵ Hanka, V.: Idyly, Praha 1819, s. 209

Hanka dokonce převádí celou větu „zu lange, zu lange schon“³¹⁷ jako „předlauhotě“³¹⁸

Často dochází k **multiverbizačním procesům**:

(Idyla Mirtil. Thyrsis)

„[...] *o to nemohu zpjwati; něžněgi, než když slawikowa samička z wężenj wyletj;*
[...]“³¹⁹

„[...] o das kann ich nicht singen! Zärtlicher als wenn die Nachtigall ihrem Gefängnis entfliegt; [...]“³²⁰

(Idyla Tityr.Menalkas)

„[...] *kdyžto tě podzimnj kragjna u wytrženi pohřižuge?*“³²¹

„[...] *da die herbstliche Gegend dich entzückt.*“³²²

Hanka multiverbizuje lexikální jednotky také z rytmických a eufonických důvodů:

(Idyla Mykon)

„***Framen ten ale se preyštěl z podstawku hrowowé památky,** [...]“³²³*

„*Aber die Quelle rauschte aus dem Fuß eines Grabmals hervor, [...]“³²⁴*

Multiverbizaci doprovází i estetický efekt:

(Idyla Wynalezenj zahrad)

„[...] *a kolem wúkol wštěpjm plot z trnj a planých růžj, aby kozy a owce kwjtky ty **nepoplenily.***“³²⁵

„[...] *und ringsumher will ich einen Zaun von Dornbüschen pflanzen, daß die Ziegen und die Schafe ihn nicht verwüsten.*“³²⁶

³¹⁶ Gessner, S.: Idyllen, Leipzig 1980, s. 75

³¹⁷ tamtéž, s. 78

³¹⁸ Hanka, V.: Idyly, Praha 1819, s. 216

³¹⁹ Hanka, V.: Idyly, Praha 1819, s. 83

³²⁰ Gessner, S.: Idyllen, Leipzig 1980, s. 45

³²¹ Hanka, V.: Idyly, Praha 1819, s. 91

³²² Gessner, S.: Idyllen, Leipzig 1980, s. 49

³²³ Hanka, V.: Idyly, Praha 1819, s.131,

V Jungmannově slovníku česko – německém byl kodifikován lexém náhrobek – viz s. 567, d. 2

³²⁴ Gessner, S.: Idyllen, Leipzig 1980, s. 112

³²⁵ Hanka, V.: Idyly, Praha 1819, s. 65

nebo smyslovost:

(Idyla Tityr. Menalkas)

„[...] *žloutnau gabloně a hrušky, na strakatých pahorcjch a na zelených pastwinách, promjchány ohenným čerwenem třešnji a wišnji.*“³²⁷

„[...] *gelb stehn die Apfel- und die Birnenbäume, auf bunten Hügeln und auf der grünen Flur, vom feurigen Rot des Kirschbaums durchmischet.*“³²⁸

V roce 1819 vydali Jan a Karel Preslovi společně první velké botanické dílo, Floru českiku - zatím ještě latinsky psanou *Českou květenu*. – česká botnická terminologie tak měla položeny první základy.

V Hankově překladu se vyskytuje řada odborných názvů a biologických termínů, jako např.:

(Idyla Wynalezenj zahrad)

„*Nasázjím okolo té gilmy růžového křowj, a autličký opletnj bude se po gegjm kmeni wysoko wzhůru winauti, ozdoben bjlymi čerweně pružkowanými kwjtky. Shromáždjm sem celé garo; krásný wlčj mák wštěpjím wedlé lilie. Budu po lukách choditi a po pahorcjch, poberu gim kwětnaté zrostliny; fialku a hwozdičky a modré zwonečky, a hnědý chrastavec, [...]*“³²⁹

„*Ich will um die Ulme her Rosenstauden pflanzen, und die schlanke Waldwinde soll ich an ihrem Stamm hoch hinauf schlingen, mit den weißen purpurgestreiften Blumen geschmückt; ich will hierher den ganzen Frühling sammeln; die schönste Saatrose will ich hier bei der Lilie pflanzen. Ich will auf die Wiesen und auf die Hügel gehen und will ihnen die blumichten Pflanzen rauben; die Virole und die Nelke und die blaue Glockenblume und die braune Scabiose, [...]*“³³⁰

Některé názvosloví dnes působí nesrozumitelně:

(Idyla Mykon)

³²⁶ Gessner, S.: Idyllen, Leipzig 1980, s. 38

³²⁷ Hanka, V.: Idyly, Praha 1819, s. 92

³²⁸ Gessner, S.: Idyllen, Leipzig 1980, s. 50

³²⁹ Hanka, V.: Idyly, Praha 1819, s. 65

³³⁰ Gessner, S.: Idyllen, Leipzig 1980, s. 37

„*Wětwe se wúkol k němu swěšowaly, obsuty zralými gablky a hruškami, a mezi kmeny stromů těch třepetali se plodonosnj křowé, kudrnaté srstky³³¹ a ostružiny a hrachownjk.*“³³²

„*Die Äste hingen ringsum zu ihr herunter, mit reifen Äpfeln und Birnen behangen, und zwischen den Stämmen der Bäume flatterten fruchtbare Gesträuche, Krauselbeeren und Brombeeren und Erbselstaude.*“³³³

V překladu najdeme řadu odborných výrazů jako: rozrazinka + řeřicha³³⁴ (Bachbunge + Wasserkresse)³³⁵, podražnj + štěrownjk³³⁶ (Wegwarte + Schottenklee)³³⁷, zimolez³³⁸ (Geißblatt)³³⁹, apod....

Konkrétní odborný název byl Hankou nahrazen za původní abstraktum:

(Idyla Dafne. Chloe)

„*Sweřepý kaukol wás pak udusj, a zarostlá trnj pokrygj wás nezdrawým stjnem.*“³⁴⁰

„*Wildes Unkraut wird euch dann ersticken; und verwachs'ne Dorngebüsche werden mit ungesunden Schatten euch decken.*“³⁴¹

Slovo koukol vnesla do textů už bible Kralická:

„*Jób 31*

Místo pšenice necht' vzejde trní, a místo ječmene koukol.“

Matouš 13

Když pak lidé zesnuli, přišel nepřítel jeho a nasál koukole mezi pšenici a odešel.“³⁴²

³³¹ „*bot. Srstka, neboli aĝrest, polokeř, pokolenj meruzalkowitých, slowe saustawně: meruzalka srstka, Stachelbeerstrauch, Stachelbeerstaude. Owoce pak: srstky, chlupatky, meruzalky, aĝrest, anĝrešt, gahody zelené*“, Jungmann, J.: Slovník česko – německý, <http://www.slovník.cz/vyhledavani/>, s. 273, d. 4

³³² Hanka, V.: Idyly, Praha 1819, s. 131

³³³ Gessner, S.: Idyllen, Leipzig 1980, s. 112

³³⁴ Hanka, V.: Idyly, Praha 1819, s. 228

³³⁵ Gessner, S.: Idyllen, Leipzig 1980, s. 59

³³⁶ Hanka, V.: Idyly, Praha 1819, s. 166

„*podražnj = čekanka*“, Jungmann, J.: Slovník česko – německý, <http://www.slovník.cz/vyhledavani/>, s. 192, d. 3

³³⁷ Gessner, S.: Idyllen, Leipzig 1980, s. 126

³³⁸ Hanka, V.: Idyly, Praha 1819, s. 107

³³⁹ Gessner, S.: Idyllen, Leipzig 1980, s. 101

³⁴⁰ Hanka, V.: Idyly, Praha 1819, s. 110

³⁴¹ Gessner, S.: Idyllen, Leipzig 1980, s. 102

³⁴² <http://www.fit.vutbr.cz/~michal/kr/kkwww/cs>

Značný problém činilo obrozencům právě překládání **abstrakt**:

(Idyla Žadost)

„*O bych mohl nepowědomě a tjše vzdálen městského hřmotu, kdežto se poctiwému newyhnutedlně auklady snowagj, kdežto obyčegové a přiměřenosti tisicerých pošetilstj šlechtj, [...]*“³⁴³

„*O könnt´ ich unbekannt und still, fern vom Getümmel der Stadt, wo dem Redlichen unausweichliche Fallstricke gewebt sind, wo Sitten und Verhältnisse tausend Torheiten wadeln, [...]*“³⁴⁴

(Idyla Kragina w trawie)

„*Neyčistějšch radostj lišj se onen, kdož nedbale krás twých pomjgj; gehožto um, zůřiwými náružiwostmi a lichými radostěmi porušen, neyčistějšch radostj nezchopen býwá.*“³⁴⁵

„*Die reinesten Freuden misset der, der nachlässig deine Schönheiten vorübergeht, dessen Gemüt, durch tobende Leidenschaften und falsche Freuden verderbt, der reinsten Freuden unfähig ist.*“³⁴⁶

(Idyla Žadost)

„*Gak bych se zaradowal, kdyby mi tu při otewřenj přjtel w náručj spěchal! častobych ge nacházzel, wrace se z procházky k osamělé chaloupce, po gednom aneb po spolku gak mne bližjcimu se s pozdrawenjm wstřjc přicházzegj.*“³⁴⁷

„*Wie entzückt wär´ ich, wenn dann beim Eröffnen ein Freund in die offenen Arme mir eilte! Oft fänd´ ich sie auch, wenn ich vom Spaziergang zurück der einsamen Hütte mich näherte, einzeln oder in Truppen, mir entgegengrüßen.*“³⁴⁸

Přirozená vazba v němčině – entgegengrüßen – nemá v češtině svůj protějšek. Stichovy výzkumy v konverzační češtině dokazují, že slovní zásoba českého jazyka nebyla v této oblasti dostatečně rozvinuta a spíše se soustředila na předměty denní potřeby, Konverzační styl a abstraktní pojmy byly nedostatečně vyvinuty.

³⁴³ Hanka, V.: Idyly, Praha 1819, s. 202, 203

³⁴⁴ Gessner, S.: Idyllen, Leipzig 1980, s. 73

³⁴⁵ Hanka, V.: Idyly, Praha 1819, s. 233

³⁴⁶ Gessner, S.: Idyllen, Leipzig 1980, s. 61

³⁴⁷ Hanka, V.: Idyly, Praha 1819, s. 215

³⁴⁸ Gessner, S.: Idyllen, Leipzig 1980, s. 77

Český jazyk byl na abstrakta v době Národního obrození velmi chudý a na jejich úkor byl převedený text často **konkretizován**:

(Idyla Garo)

„[...] *kdežto milujcjm pastýři we kři poslauchagcj upeypawé děwče prozrazugj* [...]“³⁴⁹

„[...] *wo sie dem liebenden Schäfer die horchende Spröde im Busche Verraten, [...]*“³⁵⁰

V českém překladu vzniká nová rétorická figura - synekdocha.

Další posun ke konkrétu:

(Idyla Palemon)

„*Tak sem prawil, tiskna ge k prsjm swým; a nynj hle požehnánj plni wyrostli wzhůru, a přigjmagj šediny mé w občerstwugcj chládek.*“³⁵¹

„*So sprach ich und drückte sie an meine Brust, und itzt sind sie voll Segen empor gewachsen und nehmen mein graues Alter in erquickenden Schatten.*“³⁵²

Opačný proces (tj. užití abstrakta namísto konkréta) nastává u idyly Tityr. Menalkas:

„*Popřegte zdárnosti pjsni mé, w šediwém stáři.*“³⁵³

„*Laßt mir dies Lied gelingen, mir grauen Greisen!*“³⁵⁴

Konkretizace se často dotýkala smyslů:

(Idyla Kragina w trawie)

„*Tu žurčj brauček, w černém pancjři na stkwělorudých křjdlech, usazuge se (snad k samičce swé) na modré zwonečky.*“³⁵⁵

„*Itzt rauschet ein Würmchen , schwarz beharnischt, auf glänzend roten Flügeln vorbei und setzt sich (zu seinem Gatten vielleicht) auf die nahe Glockenblume.*“³⁵⁶

(Idyla Roztlučeny žban)

³⁴⁹ Hanka, V.: Idyly, Praha 1819, s. 222

³⁵⁰ Gessner, S.: Idyllen, Leipzig 1980, s. 67

³⁵¹ Hanka, V.: Idyly, Praha 1819, s. 69

³⁵² Gessner, S.: Idyllen, Leipzig 1980, s. 39

³⁵³ Hanka, V.: Idyly, Praha 1819, s. 92

³⁵⁴ Gessner, S.: Idyllen, Leipzig 1980, s. 50

³⁵⁵ Hanka, V.: Idyly, Praha 1819, s. 229

³⁵⁶ Gessner, S.: Idyllen, Leipzig 1980, s. 59

„I přivázali geg ke pni tohoto dubu pevně, a probudili geg házenjm napadlých žaludů.“³⁵⁷

„Und sie banden ihn an dem Stamm der Eiche fest und warfen mit der gefallenen Frucht des Baumes ihn wach.“³⁵⁸

Nebo:

(Idyla Chloi)

„[...] **a kdo věrný plamen w ňadrech swých chowá, bude růžové wěnce na oltáři gegjm obětowati.**“³⁵⁹

„[...] und wer getreue Flammen in seinem Busen nährt, soll Blumenkränze an ihrem Altar ihr opfern.“³⁶⁰

(Idyla Řewniwost)

„**Košjček kwjtj gj dádá, sladkau twáři přigjmá geg na ruku swau.**“³⁶¹

„Ein Blumenkörbchen gab er ihr; mit süßer Gebärde nahm sie´s an ihren Arm.“³⁶²

Na straně 194 je stejný německý ekvivalent – Gebärde – přeložen jako wzhled³⁶³, v tomto případě se tedy jednalo o jasný autorský záměr – posunout abstraktum ke konkrétnu. Estetickým důsledkem je konkrétní smyslová pozornost.

Konkrétní smyslové znázornění je patrné v následující pasáži:

(Idyla Dafnis)

„[...] **at' malincj Milkowé gako wčelky se rogj, at' se honj a chytagj, [...] ginj at' se batolj w kwitj a přiháněgj k nj wůně.**“³⁶⁴

„[...] laßt kleine Liebesgötter wie Bienen schwärmen, sich fliehn und sich haschen; [...] die andern schwärmen in Blumen und jagen ihr Gerüche zu.“³⁶⁵

³⁵⁷ Hanka, V.: Idyly, Praha 1819, s. 47

³⁵⁸ Gessner, S.: Idyllen, Leipzig 1980, s. 29

³⁵⁹ Hanka, V.: Idyly, Praha 1819, s. 237

³⁶⁰ Gessner, S.: Idyllen, Leipzig 1980, s. 62

³⁶¹ Hanka, V.: Idyly, Praha 1819, s. 193

³⁶² Gessner, S.: Idyllen, Leipzig 1980, s. 138

³⁶³ „**Wedauce se za ruce kráčeli děwče a gjnoch; s laskawými wzhledy kráčeli we swětle Luny k myrtowému hágj, [...]**“ Hanka, V.: Idyly, Praha 1819, s. 194

„Mit verschlungenen Armen gingen das Mädchen, mit huldreichen Gebärden gingen sie am Mondschein dem Myrtenwäldchen zu, [...]“, Gessner, S.: Idyllen, Leipzig 1980, s. 138

³⁶⁴ Hanka, V.: Idyly, Praha 1819, s. 143

Slovo batolit je plastičtější a a oproti bezpříznakovému lexému rojit vyvolává ve čtenářích smyslovou představu barokního andělíčka.

Ekvivalent batolit k německému Gewimmel³⁶⁶ užívá Hanka z rytmických, eufonických, plastických i citových důvodů:

(Idyla Podzimnj gitro)

*„Když wy, přicházjmlí s pole aneb ode stáda na mne na prahu w radostném batoleni woláte, wisjce na kolenau mych s dětinskau radostj malé dárky odbjráte, [...]*³⁶⁷

*„Wenn ihr, komm ich vom Felde oder von der Herde zurück, an der Schwelle mit frohem Gewimmel mich rufet, an meinen Knieen hangend mit kindischer Freude die kleinen Geschenke empfanget, [...]*³⁶⁸

Hankova smyslová konkrétnost má poetizující funkci:

(Idyla Kytíčka)

*„Čistě wykasawši swau modru rauchu s malých bělaunkých nožjček, wstaupila w gasnau wodu.“*³⁶⁹

*„[...] Reinlich zog sie ihr blaues Gewand von den kleinen weißen Füßen herauf und trat in die helle Flut.“*³⁷⁰

Hanka pracuje obdobně jako Mácha, který v Máji synekdochicky zaměňuje vlny a modro:

*Za růžowého wečera
Pod dubem sličná děwa sedj,
Se skály w břehu gezera
Daleko přes gezero hledj.
To se gj modro k nohaum wine,
Dále zeleně zakwjťá,*

³⁶⁵ Gessner, S.: Idyllen, Leipzig 1980, s. 117

³⁶⁶ Jungmannem bylo kodifikováno jako hemženj, Jungmann, J.: Slovník česko – německý, <http://www.slovník.cz/vyhledavani/>, s. 670, d. 1

³⁶⁷ Hanka, V.: Idyly, Praha 1819, s. 126

³⁶⁸ Gessner, S.: Idyllen, Leipzig 1980, s. 107

³⁶⁹ Hanka, V.: Idyly, Praha 1819, s. 153

³⁷⁰ Gessner, S.: Idyllen, Leipzig 1980, s. 121

*Wždy zeleněgi proswjtá,
Až w dálce w bledé gasno splyne.*³⁷¹

Další případ konkretizace:

(Idyla Dafne a Chloe)

„[...] *posadilyt' se na křemenj, kteréž pod wlnami při břehu bylo.*“³⁷²

„[...] *denn sie setzten auf Steine sich, die unter den Wellen am Ufer lagen.*“³⁷³

Hanka použitou lexikální jednotkou křemen důsledně nedodrží představu obrozenců o souhlásce ř, kterou vnímali jako nepoetickou, viz předzpěv Kollárovy Slávy dcery:

Než řeč naše nejen nemá hmotů

[...]

Nýberž chrání se i od skřehotů,

Zvléká pomalu ř břískavé,

[...]³⁷⁴

Naopak je tomu u idyly s názvem Menalkas a Aleksis, kde nezvukomalebné ř vypouští:

„*Krásný ginoch; právě nynj gar dwanácte widěl, různěná barva mladistwé zdrawoty stkwěla se mu w ljcjch,* [...]“³⁷⁵

„*Ein schöner Jüngling, jetzt hatt' er dreizehn Frühlinge gesehn; der jugendlichen Gesundheit Rosenfarbe glühte auf seinen Wangen* [...]“³⁷⁶

Konkretizace je často propojená s rytmičkou:

(Idyla Řewniwost)

„*Pořád kráčeli ku chrámu bljže, který na bělomramorowych slaupech w Lunině Záři wzhůru w oblaky nočnj se stkwěl.*“³⁷⁷

„*Immer gingen sie dem Tempel näher, der auf weißen Marmorsäulen am Mondschein in die nächtliche Luft emporglänzte.*“³⁷⁸

³⁷¹ <http://www.lupomesky.cz/maj/maj-puv.html>

³⁷² Hanka, V.: Idyly, Praha 1819, s. 163

³⁷³ Gessner, S.: Idyllen, Leipzig 1980, s. 125

³⁷⁴ Kollár, J.: Slávy dcera, tiskem Trattnera a Károliho 1832, s. 266

³⁷⁵ Hanka, V.: Idyly, Praha 1819, s. 172

³⁷⁶ Gessner, S.: Idyllen, Leipzig 1980, s. 128

³⁷⁷ Hanka, V.: Idyly, Praha 1819, s. 195

³⁷⁸ Gessner, S.: Idyllen, Leipzig 1980, s. 138

Někdy přistupuje ke konkretizaci a rytmicke citovost:

(Idyla Řewniwost)

„**O něžná, dobrotiwá Bohyně! deyž at' zdráw w náručj moge se wrátj.**“³⁷⁹

„**O milde**³⁸⁰, gute Göttin, laß ihn gesund gesund in meine Arme zurückkommen!“³⁸¹

Hanka se snaží užívat košatější, plastičtější a obraznější řeč:

(Idyla Žadost)

„**Wšak, což se snu podávám?**“³⁸²

„**Aber, was träum´ ich?**“³⁸³

Konkretizace a plastičnost představy jsou úzce propojeny:

(Idyla Dafnis a Mykon)

„**Wen wy nesmyslné, na drnatý krag!**“³⁸⁴

„**Heraus, ihn Einfältigen, ans grasigte Bord!**“³⁸⁵

(Idyla Dafnis.Chloe)

„**Tyto wěnce kladu před tebau, kdybych dosjci mohla, owinulabych ge okolo hlawy a okolo ramen tobě.**“³⁸⁶

„**Diese Kränze leg´ ich vor dir hin; möcht´ ich´s erreichen, um deine Schläfe und deine Schultern würd´ ich sie winden.**“³⁸⁷

(Idyla Bauře)

„**Roztřjštěný koráb ležel w pjsku zde kus a tam kus, [...]“³⁸⁸**

„**Trümmer des Schiffes lagen im Sande zerstreut; [...]“³⁸⁹**

³⁷⁹ Hanka, V.: Idyly, Praha 1819, s. 196

³⁸⁰ „mild = laskawý, nezlý, nesyrwý, lidský“, Jungmann, J.: Slovník česko – německý, <http://www.slovník.cz/vyhledavani/>, s. 226, d. 2

³⁸¹ Gessner, S.: Idyllen, Leipzig 1980, s. 139

³⁸² Hanka, V.: Idyly, Praha 1819, s. 216

³⁸³ Gessner, S. : Idyllen, Leipzig 1980, s. 78

³⁸⁴ Hanka, V.: Idyly, Praha 1819, s. 156, 157

³⁸⁵ Gessner, S.: Idyllen, Leipzig 1980, s. 122

³⁸⁶ Hanka, V.: Idyly, Praha 1819, s. 187

³⁸⁷ Gessner, S.: Idyllen, Leipzig 1980, s. 135

³⁸⁸ Hanka, V.: Idyly, Praha 1819, s. 183

³⁸⁹ Gessner, S.: Idyllen, Leipzig 1980, s. 133

(Idyla Dafne a Chloe)

„Blahowonná dauška a žluté kytičky šťěrownjka podáwagi se pod gegjmi lehaunkými kroky.“³⁹⁰

„Wohlriechender Quendel und die gelben Sträußen des Schottenklee schmiegen sich unter ihrem sanften Fußtritte.“³⁹¹

V Jungmannově česko německém slovníku je slovo schmiegen kodifikováno jako ohnu, ohýbám³⁹², Hanka volí plastičtější ekvivalent, který má antropomorfizační funkci.

Hanka doplňuje efonický rytmus o **intenzifikaci**:

(Idyla Menalkas a Alexis)

„Ach prawil: cjtjm to, cjtjm to cele; nic nenj sladšjho nad sladkost dobře činiti giným.“³⁹³

„Ach“, sagt er, „ich fühl es, ich fühl es ganz; nichts ist süßer, als andern Gutes tun.“³⁹⁴

Model, který byl v českém překladu použit, nastavila již bible Kralická:

Píseň psní 1

„Ó by mne políbil políbením úst svých; nebo lepší jsou milosti tvé nežli víno.“³⁹⁵

Intenzifikace je v Hankově textu velmi hojná:

(Idyla Erythia)

„Ruče přeskočila potok; lehaunka byla gako srnka, a hrůza, a strach gi rychlegšj dělal; [...]“³⁹⁶

„Schnell sprang sie über den Bach, leicht war sie wie ein Reh, Schrecken machte sie schneller; [...]

(Idyla Mykon)

„Ku konci žiwota swého chodjwal často a sedáwal často zde na silnici, [...]“³⁹⁸

³⁹⁰ Hanka, V.: Idyly, Praha 1819, s. 166

³⁹¹ Gessner, S.: Idyllen, Leipzig 1980, s. 126

³⁹² Jungmann, J.: Slovník česko – německý, <http://www.slovník.cz/vyhledavani/>, s. 897, d. 2

³⁹³ Hanka, V.: Idyly, Praha 1819, s. 173

³⁹⁴ Gessner, S.: Idyllen, Leipzig 1980, s. 130

³⁹⁵ <http://www.fit.vutbr.cz/~michal/kr/kkwww/cs>

³⁹⁶ Hanka, V.: Idyly, Praha 1819, s. 201

³⁹⁷ Gessner, S.: Idyllen, Leipzig 1980, s. 141

³⁹⁸ Hanka, V.: Idyly, Praha 1819, s. 136

„Gegen dem Ende seines Lebens ging er oft und setzte sich hier an der Straße, [...]“³⁹⁹

(Idyla Dafne.Mykon)

„[...] **pak miláčku můg nebude a nebylo blaženějšho muže a ženy nad nás.**“

„[...] *dann, mein Geliebter, war Mann und Weib nie glücklicher als wir.*“

(Idyla Dafnis.Chloe)

„**Ach milá, rozmilá sestro! Gak smutno ge všeco! darmo mne ljbá owečka moge; skoro, skoro zapomnám, potrawu gj dáti.**“⁴⁰⁰

„Ach liebe Schwester! Wie traurig alles ist! Umsonst liebkostet mich mein kleines Schaf; fast, ach fast vergess´ich´s, ihm seine Speise zu geben.“⁴⁰¹

Jednak byl intenzifikován význam, jednak vznikl eufonický efekt.

V textu najdeme i jevy opačné:

(Idyla Kytička)

„**Nedaleko odemne šustělo křowj, a Dafne přicházela we stejnech hrázky dolů ku potoku.**“⁴⁰²

„Nicht weit von mir rauschte das Geräusch, und Daphne, Daphne kam, durch des Bordes Schatten, herunter an den Bach.“⁴⁰³

nebo:

(Idyla Mykon)

„[...] **gste Přjchozj? snad ste předlauhau cestau za parného slunce ustali.**

„[...] *ihr seid Fremde; vieleicht, vieleicht hat ein zu weiter Weg bei der Sonnenhitze euch ermüdet.*“⁴⁰⁴

O tom, že Hanka není pasivně mechanickým překladatelem, ale především básníkem svědčí jeho cit pro **rytmus**. Aby zachoval pravidelná rytmická schémata, je

³⁹⁹ Gessner, S.: Idyllen, Leipzig 1980, s. 114

⁴⁰⁰ Hanka, V.: Idyly, Praha 1819, s. 185

⁴⁰¹ Gessner, S.: Idyllen, Leipzig 1980, s. 135

⁴⁰² Hanka, V.: Idyly, Praha 1819, s. 153

⁴⁰³ Gessner, S.: Idyllen, Leipzig 1980, s. 121

⁴⁰⁴ Gessner, S.: Idyllen, Leipzig 1980, s. 112

někdy nucen text více či méně pozměnit. Drobné nuance nastávají vynecháním jednoho či více slov, která nemají vliv na význam výpovědi. Takovým příkladem je např. eliminace slova tisknouce:

(Idyla Dafnis.Chloe)

„Čerwánky se blížili, když Chloe s Dafnisem swým ku chřestjcmu potůčku do osamělého wrbowj přicházela; ruku w ruce přicházeli ku křowj.“⁴⁰⁵

„Das Abendrot kam, als Chloe mit ihrem Daphnis zu dem rieselnden Bach in das einsame Weidengebüsche kamen; Hand in Hand gedrückt kamen sie ins Gebüsch;...“⁴⁰⁶

nebo samotný:

(Idyla Pewny umysl)

„[...] Ach gá se obávám že ge zde často w truchliwém rozrozgmánj widěti a sobě wzdychati budu!“⁴⁰⁷

„[...] ach! ich fürchte, ich werd´ ihn hier oft in einsamen traurigen Betrachtungen sehen und seufzen.“⁴⁰⁸

(Idyla Žadost)

„Kdyžby mi ale pošmurnj dnowé s mraziwými dešti, aneb perná zima, aneb parné wedro w létě procházeti se bránili, tubych se uzavřel we swětničce swé; [...]“⁴⁰⁹

„Wenn aber trübe Tage mit frostigem Regen oder der herbe Winter oder die schwüle Hitze des Sommers den Spaziergang mir verböten, dann würd´ ich ins einsame Zimmer mich schließen; [...]“⁴¹⁰

(Idyla Garo)

„Potočnj Nymfy otwwjragj opět žbány swé, gež na zimu zamkly a linau praudjcy se potoky mezi stromy pod zeleným klenutjm z wětwej, aneb z porostlých⁴¹¹ pahorků dolů w rozmanitých chřestjch spádech; [...]“⁴¹²

⁴⁰⁵ Hanka, V.: Idyly, Praha 1819, s. 54

⁴⁰⁶ Gessner, S.: Idyllen, Leipzig 1980, s. 32

⁴⁰⁷ Hanka, V.: Idyly, Praha 1819, s. 220

⁴⁰⁸ Gessner, S.: Idyllen, Leipzig 1980, s. 58

⁴⁰⁹ Hanka, V.: Idyly, Praha 1819, s. 212

⁴¹⁰ Gessner, S.: Idyllen, Leipzig 1980, s. 76

⁴¹¹ „porostlý = bewachsen“, Jungmann, J.: Slovník česko – německý, <http://www.slovník.cz/vyhledavani/>, s. 315, d. 3

„Die Nymphen der Bäche öffnen ihre Krüge wieder, die sie im Winter verschlossen, und gießen sprudelnde Bäche zwischen Bäume unter grünen Gewölben von Ästen hervor oder von buschigen Hügeln herunter in manchen rauschenden Fall; [...]"⁴¹³

Z rytmických důvodů používá dvouslabičný výraz zemšťan, i když existoval ekvivalent smrtelník⁴¹⁴:

(Idyla Chloi)

„**Ona miluge tebe, ze všech zemšťanů zvolila tebe; že tě milovati bude, [...]**"⁴¹⁵

„*Sie liebt dich, aus allen Sterblichen hat sie dich gewählt; sie soll dich lieben, [...]*"⁴¹⁶

Za účelem rytmizace textu užívá multiverbizačních jednotek:

(Idyla Dafnis a Mykon)

„**Mykon. Gste giž zde; zde se máte pásti! Ale řekni mi Dafnise, co to zde widjm? Mramorowj sloupové ležj zde w bahně, a rákos i škodliwá tráwa přerostlá ge.**"⁴¹⁷

„*Micon: Nun seid ihr da. Hier sollet ihr weiden! Aber sage mir, Daphnis, was ich da sehe. Marmorsäulen liegen im Sumpfe, und Schilf und Unkraut schägt sich drüber.*"⁴¹⁸

Hanka texty rytmizuje, někdy volí formu antropomorfizace, která se stává funkčním principem jeho poetiky. Jako příklad poslouží ukázka z idyly Faun:

„**Ne, pro mne není žádného dne wjce! prawil Faun: přjsahám, dokud gj nenesu, že se nebude žádný břečtanec okolo rohů mých winauti. O zasmušilá dobo, w njž mi Nymfa uprchla! utjkala až k řece, kteráž tu autěku gegjmu překážela.**"⁴¹⁹

„*Nein, für mich kein froher Tag, so sprach der Faun, ich schwöre! Bis ich sie finde, soll kein Epheukranz um meine Hörner sich winden! O! schwarze Stunde, da mir die Nymph' entfloh! sie floh bis an den Fluß, der ihren Lauf itzt hemmte;...*"⁴²⁰

⁴¹² Hanka, V.: Idyly, Praha 1819, s. 223

⁴¹³ Gessner, S.: Idyllen, Leipzig 1980, s. 67

⁴¹⁴ Jungmann, J.: Slovník česko – německý, <http://www.slovník.cz/vyhledavani/>, s. 193, d. 4

⁴¹⁵ Hanka, V.: Idyly, Praha 1819, s. 237

⁴¹⁶ Gessner, S.: Idyllen, Leipzig 1980, s. 62

⁴¹⁷ Hanka, V.: Idyly, Praha 1819, s. 157

⁴¹⁸ Gessner, S.: Idyllen, Leipzig 1980, s. 122

⁴¹⁹ Hanka, V.: Idyly, Praha 1819, s. 85

⁴²⁰ Gessner, S.: Idyllen, Leipzig 1980, s. 46

Možný čtyřslabičný útvar (černá) byl rozšířen na šestislabičný. Zároveň je eliminací slova froh dosaženo vyostřeného důsledku výpovědi „*Ne, pro mne není žádného dne wjce!*“ a do pozadí vystupuje motiv myšlenky na smrt.

Současně s rytmičovanou strukturou staví Hanka plastičtější obraz před oči čtenářů:

(Idyla Žadost)

„[...] *aneb malý konjček zablauzeným skokem se naň posadj, s užasem se ohljdá, a rychle opět odskoč!*“⁴²¹

„[...] *oder die kleine Heusrecke mit verirretem Sprung auf selbigen sich hinsetzt, sich wundert und schnell wieder abspringt*.“⁴²²

Hanka se pokouší vytvořit jambické dvojverší, podobné užívá Mácha v Májí:

(Tityr. Menalkas)

„*Z kterého stromu bude klesati listj na pokogný hrob můg?*“⁴²³

„[...] *welchem Baum entsinkt dann das sterbende Laub auf mein ruhiges Grab?*“⁴²⁴

„večerní máj byl lásky čas“

Hanka sestavil určitý prototyp verše, který později uplatňuje Mácha:

(Idyla Mirtil.Thyrsis)

„*Poslyš ale, Mirtile! nynj za sporého swětla tiché luny a když nás osamělá noc k wážným zpěwům wzbuzuge, poslyš Mirtile!* [...]“⁴²⁵

„*Aber höre, Mirtil; itzt, da des Mondes düstrer Schimmer und die einsame Nacht zu ernsten Gesängen uns locket, höre Myrtil, [...]*“⁴²⁶

Porovnejmě ho rytmicky a strukturně s útržkem z Maje:

„*Až se – milostj k sobě wraucj
Změniwše se w giskry hasnaucj –
Blaudjcj co milenci sešly.
Auplné lůny krásná twář –*

⁴²¹ Hanka, V.: Idyly, Praha 1819, s. 210

⁴²² Gessner, S.: Idyllen, Leipzig 1980, s. 75

⁴²³ Hanka, V.: Idyly, Praha 1819, s. 94

⁴²⁴ Gessner, S.: Idyllen, Leipzig 1980, s. 50

⁴²⁵ Hanka, V.: Idyly, Praha 1819, s. 80

⁴²⁶ Gessner, S.: Idyllen, Leipzig 1980, s. 44

*Tak bledě gasná, gasně bledá,
Gak milence milenka hledá –“⁴²⁷*

Mácha svým jambickým cítěním záměrně užívá funkce pomlčky, Hankův text čteme jako trochej.

Překlad je plastičtější a hudebnější.

Rytmika je úzce propojena s eufonií:

(Idyla Mirtíl a Dafne)

*„Dafne. A, bratře, až pak z okna na besjdku spatřj: Co, meyljm se? tak řekne;
besjdat'stoj wzhůru na pahorku.“⁴²⁸*

„Daphne: Und Bruder! Wenn er denn vom fenster her die Laube sieht. Wie triüg ich mich? so sagt er dann, eine Laube steht dort auf dem Rücken des Hügels!“⁴²⁹

Hanka vytváří rytmicky úplnou a neúplnou stopu.

(Idyla Dřewiena noha)

„Bědowánj bylo daleko wůkol, a dým hořjcyho Naefelsa naplňowal auwal, a plazil se strašně po horách a skalách. Ale na přjwršj stál wůdce náš; [...]“⁴³⁰

„Wehklagen war weit umher , und der Rauch des brennenden Näfels erfüllte das Tal und schlich fürchterlich an den Gebirgen hin. Aber am Fuß des Berges stand jetzt unser Hauptmann; [...]“⁴³¹

Hankův jedenácti slabičný trochejický celek má funkci rytmizační a eufonickou.

Eufonie patří k překladatelsky obtížným estetickým prvkům. V Hankově překladu jich nalezneme hned několik:

(Idyla Pewny umysl)

„[...] kdežto potok čeře se w temné gedličj dolů se walj, a hrčj, gako když z hluboka hřmj.“⁴³²

⁴²⁷ <http://www.lupomesky.cz/maj/maj-puv.html>

⁴²⁸ Hanka, V.: Idyly, Praha 1819, s. 96

⁴²⁹ Gessner, S.: Idyllen, Leipzig 1980, s. 51

⁴³⁰ Hanka, V.: Idyly, Praha 1819, s. 241

⁴³¹ Gessner, S.: Idyllen, Leipzig 1980, s. 143

⁴³² Hanka, V.: Idyly, Praha 1819, s. 219

„[...] *wo der Bach stäubend in den dunkeln Tannenwald herunter sich stürzt und rauschet, wie wenn es fernher donnert.*“⁴³³

Stejným způsobem pracuje opět i Mácha:

„*Bjlá se plachta větrem haupá.*
Štjhlé se weslo w modru kaupá“⁴³⁴

(Idyla Pewny umysl)

„*Měg se ted' dobře Milku!*“⁴³⁵

„*Leb itzt wohl, Amor!*“⁴³⁶

(Idyla Dafne a Chloe)

„ – *Wšak mladj pastyřj winau se wždycky we chwálách našich* – “⁴³⁷

„*Doch, junge Hirten schweifen immer in unserm Lob aus* – “⁴³⁸

Hanka vytváří dva osmislabičné eufonické verše.

Důraz na rytmus a libozvučnost je patrný i na dalších případech:

(Idyla Kragjna w trawie)

„*Žádná hnusnost mu nekalj wždy mladnaucich radostj, [...]*“⁴³⁹

„*Kein Ekel verderbt ihm die immer neuen Freunden, [...]*“⁴⁴⁰

(Idyla Chloe)

„[...] *gsau to kwjtkowé prwnj, rannj fialky a konwalinky, bjlé bukvice [...]*“⁴⁴¹

„[...] *es sind die ersten Blüten, frühe Violen und Maiblumen und gelbe Schlüsselblumen*
[...]“⁴⁴²

⁴³³ Gessner, S.: Idyllen, Leipzig 1980, s. 57

⁴³⁴ <http://www.lupomesky.cz/maj/maj-puv.html>

⁴³⁵ Hanka, V.: Idyly, Praha 1819, s. 220

⁴³⁶ Gessner, S.: Idyllen, Leipzig 1980, s. 57

⁴³⁷ Hanka, V.: Idyly, Praha 1819, s. 164

⁴³⁸ Gessner, S.: Idyllen, Leipzig 1980, s. 126

⁴³⁹ Hanka, V.: Idyly, Praha 1819, s. 234

⁴⁴⁰ Gessner, S.: Idyllen, Leipzig 1980, s. 61

⁴⁴¹ Hanka, V.: Idyly, Praha 1819, s. 89

⁴⁴² Gessner, S.: Idyllen, Leipzig 1980, s. 48

Hanka vnímal důraz na organizaci zvukového materiálu v německém textu a svým jazykovým citem upřednostnil eufonii před významem.

Zachovává stejný sklon k eufonii jako Gessner ve svém originále:

(Idyla Řewniwost)

„A neb widj děwče swé w klenutém stjnu, widj gj, krade se bljže, nepřekaženě wpjrá se opogený zrak geho w každau sljčnosť gegj.“⁴⁴³

Oder er sieht sein Mädchen in gewölbtem Schatten schlummern: Daphnis schleicht in die Schatten; sieht sie, schleicht näher, ungestört heftet sein trunkener Blick sich auf jede Schönheit.“⁴⁴⁴

Eufonii uchovává i za cenu jemné ztráty původního významu:

(Idyla Pewny umysl)

„Aneb ty praudjci se potůčku!“⁴⁴⁵

„Oder du, sprudelnder⁴⁴⁶ Bach!“⁴⁴⁷

Autor v textu organizuje zvukomalebný aspekt:

(Idyla Kytička)

„Amor sedj, uměle na nj wyřezán, w besjdce zimolezowé; usmjwage se zkaušj ostřj střel swých koncem prstjčků swých [...]“⁴⁴⁸

„Amor sitzt künstlich drauf geschnitten in einer Laube von Geißblatt; lächelnd versucht er die Schärfe seiner Pfeile mit der Spitze der Finger, [...]“

Zvukově uspořádává i další textový materiál:

(Idyla Dřewiena noha)

„[...] rytjřstwo i pěchota w strašném nepořádku smjšeni poráželi druh druhu, [...]“⁴⁴⁹

⁴⁴³ Hanka, V.: Idyly, Praha 1819, s. 191

⁴⁴⁴ Gessner, S.: Idyllen, Leipzig 1980, s. 137

⁴⁴⁵ Hanka, V.: Idyly, Praha 1819, s. 218, 219

⁴⁴⁶ „sprudeln = bubleněti, bublinčeti,“ Jungmann, J.: Slovník česko – německý, <http://www.slovník.cz/vyhledavani/>, s. 196, d.1

⁴⁴⁷ Gessner, S.: Idyllen, Leipzig 1980, s. 57

⁴⁴⁸ Hanka, V.: Idyly, Praha 1819, s. 154, 155

⁴⁴⁹ Hanka, V.: Idyly, Praha 1819, s. 242

„[...] *Ritter und Fußknechte, in fürchterliche Unordnung gemengt, stürzten einander selbst, [...]*“⁴⁵⁰

Vytváří zvukovou metaforu:

(Idyla Zle odmieniena milost)

„*Ptactwo, geżto wúkol rákosj se třepetalo, sletowalo se k němu, a rachwé žáby skákaly bázliwě bliže, [...]*“⁴⁵¹

„*Die Vögel, die um den Schilf flatterten, flogen herbei, und die quakenden Fröschen hüpfen furrchtsam näher, [...]*“⁴⁵²

Metafory nejsou v Hankově textu ojedinělé:

(Idyla Pewny umysl)

„*Aneb ty praudjčj se potůčku! Kamž chřestjš, po popodemlených kořenech diwokau tkaninau hustého křowj?[...]*“⁴⁵³

„*Oder du, sprudelnder Bach! Wohin rauschest du, an den unterhöhlten Wurzeln und durch das wilde Gewebe von Gesträuchen?[...]*“⁴⁵⁴

Hanka vychází z metaforiky originálního znění, s ohledem na rytmický koncept vkládá do českého textu adjektivum hustý.

(Idyla Kragina w trawie)

„*Tamhhle přicházj mladý Hiacintos, [...] spěchá k slečence Henrietě, kdežto se shromažd'uge krásný swět u hracjho stolku; zde bude raucho geho oči gemněgšjho wzdělánj více obweselowati, než žežawá záře wečernj.*“⁴⁵⁵

„*Dort geht der junge Hyacinthus vorüber [...] er eilt zu Fräulein Henrietten, wo die schöne Welt beim Spieltische sich sammelt; da wird sein Kleid Augen von feinerem Geschmack besser entzücken, als ein glühendes Abendrot.*“⁴⁵⁶

Metafora se vyskytuje jak v původním díle, tak i v překladu, v českém kontextu se však jedná o kulturně příznakovou věc – novodobý český národ, resp. čeští obrozenci si vysnili postavu vzdělané ženy.

⁴⁵⁰ Gessner, S.: Idyllen, Leipzig 1980, s. 144

⁴⁵¹ Hanka, V.: Idyly, Praha 1819, s. 98

⁴⁵² Gessner, S.: Idyllen, Leipzig 1980, s. 52

⁴⁵³ Hanka, V.: Idyly, Praha 1819, s.218, 219

⁴⁵⁴ Gessner, S.: Idyllen, Leipzig 1980, s. 57

⁴⁵⁵ Hanka, V.: Idyly, Praha 1819, s. 232

⁴⁵⁶ Gessner, S.: Idyllen, Leipzig 1980, s. 60, 61

Hanka text metaforizuje i svojí vlastní vloženou pasáží:

(Idyla Dafnis)

„Libě se usmjvá nynj Slunéčko zkrze řjdce omžené powětřj nad pahorky sněhem pokrytými, blyštjcej se sněhowý prášek mihá se wůkol, gako w letnj dni nad rybnjkiem maličké mušky w slunečnj záři laškuj.“⁴⁵⁷

„Lieblich lächelt itzt die Sonne durch die dünnbenebelte Luft über schneebedeckten Hügel hin; wie glänzt der Schnee!“⁴⁵⁸

Hanka posouvá text od prózy k poezii a vytváří zárodek oxymoronu spojením obrazu letního dne a zářící sněhové vločky.

Zároveň některé původní pasáže eliminuje:

Zatímco je Hankova idyla Palemon ukončena svoláním starce k radostným hodům, německý text je doplněn o metamorfovaný motiv smrti:

„Tak prawil Palemon, pozdwihuge se třesawě na hůl swau, a swoláwal djtky, a slawil Bohům radostné hody.“⁴⁵⁹

„So sprach Palemon und hub sich zitternd an seinem Stab auf und rief die Kinder zusammen und hielt den Göttern ein frohes Fest.

Der stille Abend kam und Palemon sprach voll heiliger Ahnung: Laßt uns hinausgehen, Kinder, zu dem Grabe der Mirta, da laßt uns Wein und Honig hingießen und das Fest mit Gesängen endigen. Und sie gingen hinaus auf das Grab; umarmet mich, Kinder, sprach der Greis voll heiligen Entzückens, und er ward aus ihren umschlingenden Armen zur Cypresse verwandelt, die itzt das Grab beschattet.

Der stille Mond war Zeuge der Geschichte und hielt stille in seinem Lauf, und wer in dem Schatten des Baumes ruhet, dem bebt ein heiliges Entzücken durch die Brust, und eine fromme Träne fällt ihm vom Auge.“⁴⁶⁰

Další příklad vypuštění originální pasáže je těžko motivačně prohlédnutelný:

Může se jednat o částečné deerotizační snahy nebo ji mohl Hanka považovat za pleonastickou.

⁴⁵⁷ Hanka, V.: Idyly, Praha 1819, s. 31

⁴⁵⁸ Gessner, S.: Idyllen, Leipzig 1980, s. 21

⁴⁵⁹ Hanka, V.: Idyly, Praha 1819, s. 70

⁴⁶⁰ Gessner, S.: Idyllen, Leipzig 1980, s. 39, 40

(Idyla Daphne. Chloe)

„Dafne. Hle na stráni té skály gest zahrada mladého Aleksi. Pod', podjváme se přes plot! W celém kragi gest to neyrozkošnějšj zahrada, žádná nenj tak přjgemně spořádána, žádná tak dobře hleděna.

Chloe. Třebas pod'me.

*Dafne. Podjwey se, gak všeco we zdrawém wzrůstu wykwetá, [...]*⁴⁶¹

„Daphne: Sieh, da an der Seite der Felsen, das ist der Garten des jungen Alexis. Komm, laß uns über den Zaun sehn. Im Land ist es dies der lieblichste Garten; keiner so niedlich geordnet; keiner ist so gut gepflegt.

Chloe: Sei´s denn, wir wollen.

Daphne: Kein Hirt weiß die Pflege der Pflanzen wie er. Ist´s nicht so?

Chloe: O ja!

*Daphne: Sieh, wie alles mit gesundem Wuchse aufblühet, [...]*⁴⁶²

V Hankově díle nalezneme **jenné významové posuny**:

(Idyla Dafne a Chloe)

*„O, nebudiž placha! Negsemť žádný drawý pták, aniž takový, který nešťěstj předpowjádá.*⁴⁶³

*„O sei nicht schüchtern; ich bin kein Raubvogel; noch einer, der Unglück bedeutet.*⁴⁶⁴

Hanka přeložil bezpříznakové slovo bedeuten přirozeně českému úzu, srovnejme text s Erbenovu Kyticí:

*„A byla cesta výšinou,
skalami, lesní pustinou;
a v rokytí a v úskalí
divoké feny štěkaly;
a kulich hlásal pověsti:
žetě nablízku nešťestí. –“*⁴⁶⁵

Změnou významu akcentuje literární děj nad procesem a zároveň činí text logičtějším:

⁴⁶¹ Hanka, V.: Idyly, Praha 1819, s. 107

⁴⁶² Gessner, S.: Idyllen, Leipzig 1980, s. 101

⁴⁶³ Hanka, V.: Idyly, Praha 1819, s. 166

⁴⁶⁴ Gessner, S.: Idyllen, Leipzig 1980, s. 126

⁴⁶⁵ Erben, K. J., Kytice, Svatební košile, <http://www.cesky-jazyk.cz/citanka/karel-jaromir-erben/svatebni-kosile-kytice.html>

(Idyla Roztlučeny žban)

„Nebot' na žbáně tam wryto bylo, gak Pan pln úžasu na břehu seděl, když neykrásnějšj Nymfa w geho rozprostřených rukau w šptagjcj rákosj se byla proměnila.“⁴⁶⁶

„Denn auf dem Krug war gegraben, wie Pan voll Entsetzen am Ufer sah, wie die schönste Nymphe in den umschlingenden Armen in lispelnden Schilf sich verwandelte; [...]“⁴⁶⁷

(Idyla Wynalezenj strun a zpiewu)

„Gak se stkwěge zpěwuplný hág! tak dále w ustrnutj pěla: gak se stkwěge ta kragjna wúkol w rose! O ty, kterýž gsi všecker to stwořil! W gakém gsem wytrženj! Nynj tě libými zwuky chwáliti mohu, gako mé družky.“⁴⁶⁸

„Wie glänzt der gesangvolle Hain! so fuhr sie erstaunt fort, wie glänzt die Gegend umher im Tau! Wo bist du, der dies alles schuf? Wie bin ich entzückt! itzt kann ich mit lieblicheren Tönen dich loben wie meine Gespielen.“⁴⁶⁹

Gessnerova otázka „kde jsi“ na obecně prostorový smysl je absurdní, protože na ni neexistuje jasná odpověď. Rozervanecky pátrá po nepřítomném bohu, což bylo z hlediska víry opovážlivé a Hanka si ji s nejvyšší pravděpodobností nemohl dovolit. Zároveň je možné, že původní text měl nelogické místo, které Hanka učinil svojí slavnostní apoteózou logickým.

Další nuance nastávají absencí zvojené, pleonastické informace v českém textu:

(Idyla Dafnis a Mykon)

„Potomci budau žehnatí památku geho.“⁴⁷⁰

„Wir, seine Kinder, und unsre spätern Nachkommen werden sein Andenken segnen, [...]“⁴⁷¹

⁴⁶⁶ Hanka, V.: Idyly, Praha 1819, s. 49

⁴⁶⁷ Gessner, S.: Idyllen, Leipzig 1980, s. 30

⁴⁶⁸ Hanka, V.: Idyly, Praha 1819, s. 73

⁴⁶⁹ Gessner, S.: Idyllen, Leipzig 1980, s. 41

⁴⁷⁰ Hanka, V.: Idyly, Praha 1819, s. 161

⁴⁷¹ Gessner, S.: Idyllen, Leipzig 1980, s. 124

Překladatel mění Gessnerův originál, doplňuje ho logicky o dějový kontext a vytváří příběh.

(Idyla Zefyrowé)

„Let' si sám k rybnjku a těkey si okolo Nymf; sladšj zaměstnánj budu gá zde konati.“⁴⁷²

„Fliege du zum Teich, umflattre deine Nymphen; ein süßeres Geschäft will ich verrichten.“⁴⁷³

Navíc estetizuje text a vytváří eufonii.

Rozšíření původního textu o příběh není ojedinělou záležitostí:

(Idyla Idas. Mykon)

„O Pane! Tento den bud' mi vždy swatý, w kterýž se žádost moge vyplnila; požehney tento dub, kterýž sem tuto sadil, budiž mi swatou památkau! po wšECKA léta budu tobě w stjnu geho obětowati.“⁴⁷⁴

„O Pan, dieser Tag sei mir heilig, an dem mein Wunsch sich erfüllte, segne die Eiche, daß ich jährlich in ihrem Schatten opfere.“⁴⁷⁵

Vokativní koncovka –e v českém převodu způsobuje dvojí možnost interpretace. Jednak se může jednat o řecko-pohanskou bytost Pana, boha stád, nebo křesťanskou představu Hospodina. Pravděpodobně však vznikl tento jev jen náhodou. Záměrně je zdůrazněna svátost děje a výsledný efekt je plastičtější.

Připojuje do výpovědi mravní faktor:

(Idyla Idas.Mykon)

„O! wštěpte poctiwosti tak mnohau památku, pastýřowé! abychom někdy plni w swatém wytrženj w temných hágjch se procházeli.“⁴⁷⁶

„O pflanzt solche Denkmal' ihr Hirten! daß wir einst voll heil'gen Entzückens in dunkeln Hainen einhergehen.“⁴⁷⁷

⁴⁷² Hanka, V.: Idyly, Praha 1819, s. 128

⁴⁷³ Gessner, S.: Idyllen, Leipzig 1980, s. 110

⁴⁷⁴ Hanka, V.: Idyly, Praha 1819, s. 29

⁴⁷⁵ Gessner, S.: Idyllen, Leipzig 1980, s. 20

⁴⁷⁶ Hanka, V.: Idyly, Praha 1819, s. 30

⁴⁷⁷ Gessner, S.: Idyllen, Leipzig 1980, s. 20

Doplňuje informace, které stupňují výslednou výpověď:

(Idyla Žadost)

„Ale vzdálena bud' chalaupka moge letnjho dworce, w němž Dorantes bydlj, ne aby o samotě, ale w nepřetržené společnosti přebýwal.“⁴⁷⁸

„Aber fern sei meine Hütte von dem Landhaus, das Dorantes bewohnt, ununterbrochen in Gesellschaft zu sein.“⁴⁷⁹

Rozšiřuje text o estetický účinek:

(Idyla Zle odmieniena milost)

„Gak často sem geskyni twau gedličjm ozdowal, na nemž prudkowonné owoce wisjwalo, a wětlemi krásného daubj, [...]“⁴⁸⁰

„Wie oft hab ich deine Höhle mit Tannästen geschmückt, an denen die starkkriechende Frucht hing, und mit Ästen von Eichen, [...]“⁴⁸¹

Hanka byl do krajnosti konsekventní, dodržuje vypravěčskou perspektivu, která byla v originále nahrazena ich-formou:

(Idyla Řewniwost)

„Bohowé, newidjm gich wjce; skryti w neyhustějšjm křowj, tam se posadj w stjnu. Nikoli widj ge opět; w záři Luny stkwj se bjlé raucho gegj skrze wětwowj a černé pně.“⁴⁸²

„Götter! Ich sehe sie nicht mehr, verborgen im dichtesten Gesträuche, da werden sie in den Schatten sich setzen. Doch nein, ich sehe sie wieder; am Mondschein glänzt ihr weißes Gewand, durch die Ranken und die schwarzen Stämme.“⁴⁸³

Český překlad je pozměněným významem propojen s psychologizací postavy:

(Idyla Dřewiena noha)

„[...] a giskřjčj, gemné však oči, třpytěly se z něho.“⁴⁸⁴

„[...] und feuervolle doch bescheidene Augen blinkten draus hervor.“⁴⁸⁵

⁴⁷⁸ Hanka, V.: Idyly, Praha 1819, s. 206

⁴⁷⁹ Gessner, S.: Idyllen, Leipzig 1980, s. 74

⁴⁸⁰ Hanka, V.: Idyly, Praha 1819, s. 102

⁴⁸¹ Gessner, S.: Idyllen, Leipzig 1980, s. 54, 55

⁴⁸² Hanka, V.: Idyly, Praha 1819, s. 194

⁴⁸³ Gessner, S.: Idyllen, Leipzig 1980, s. 138

⁴⁸⁴ Hanka, V.: Idyly, Praha 1819, s. 245

Zatímco Gessner užívá mravního kvalifikantu, Hanka uplatňuje kvalifikant psychologický.

Jemná změna nastává zmírněním důsledku výpovědi:

(Idyla Dafne. Chloe)

„*Ach, ty gsi lehkomyšlna; pod', pũgdem.*“⁴⁸⁶

„*Ach! Du bist boshaft; komm, laß uns gehn.*“⁴⁸⁷

⁴⁸⁵ Gessner, S.: Idyllen, Leipzig 1980, s. 145

⁴⁸⁶ Hanka, V.: Idyly, Praha 1819, s. 108

⁴⁸⁷ Gessner, S.: Idyllen, Leipzig 1980, s. 102

Závěrem:

Na základě komparačních metod mezi jednotlivými jevy v textech a jejich interpretací vyvstává nejen výpověď o estetických kvalitách Hankova textu, ale i řada mezitextových vztahů a kulturních dobových souvislostí. Německý jazykový materiál na jedné straně sice silně obohacoval obrozeneckou kulturu, na druhé straně se od sebe švýcarský (chápejme obecně jako německý) a český kulturní model lišily a některé jevy působily naprosto protikladně. Německá společnost neměla tak sevřené představy o morálních hodnotách, převážně co se týče erotiky a motivů milostných trojúhelníků, české texty naopak ještě zdůrazňovaly sentimentalitu a citovost.

Pomineme-li obecné jazykové rozdíly a neporovnatelný stav obou jazyků na počátku 19. století, mimo jiné obtíže českých autorů s abstraktním, metaforickým a konverzačním jazykem, zjišťujeme, že Hankův překlad je velmi svěží, originální výpovědí o dobových představách a normách české společnosti.

Hanka závažně zasahuje do struktury díla, vynechává nejen některé pasáže, ale i celé příběhy a mění původní kompozici. Gessnerova představa komplexního světa je Hankou silně zúžena, český text se uzavírá do melancholičtějšího, citovějšího a převážně sentimentálnějšího prostředí, které má blízko k biedermeierovskému modelu rodinného štěstí. Významnou roli hraje dojetí. Český překlad obsahuje jenné zárodky romantismu.

Hanka utváří ucelenější, koheznější text a ostraňuje stylovou nejednoznačnost vyskytující se v Gessnerově originále. Zachovává původní poetičnost a metaforiku, text konkretizuje a eufonizuje. Zároveň se snaží postavit náš jazyk do pozice tradiční klasické literatury a setřít její atribut méněcennosti.

Jeho překlad je psán zvláštním, perifrastickým jazykem, prózu rytmitizuje a staví do polohy poezie, jejíž funkce byla v tomto období nadhodnocována.

Řada zjištění z textu poukazuje na fakt, že Hankův překlad je velice vydařeným básnickým dílem, snad poetičtější než celá řada jeho básní. Cit pro český a německý jazyk mu umožňoval vytvořit kvalitní estetické dílo. Hodnota jeho překladu by jistě zasloužila další pozornost. Přinejmenším zajímavé by bylo podrobné srovnání jeho idyl s překladem Jana Nejedlého, který přeložil Gessnerovy idyly o deset let později, v roce 1829.

Resumé

Meine Diplomarbeit beschäftigt sich mit der tschechischen Übersetzung der Idyllen von dem schweizerischen Gedicht, Salomon Gessner, die im nationalen Wiedergeburt Václav Hanka im Jahre 1918 gefertigt hat. Die deutsche Literatur hatte in dieser Zeit in Böhmen eine sehr starke Position. Unsere Bevölkerung war überwiegend zweisprachig. Die tschechische Produktion wurde von den deutschen Vorlagen stark beeinflusst und einerseits diente die deutsche Literatur⁴⁸⁸ als Muster für unsere Autoren, andererseits wollten sie sich von diesem Einfluss befreien.

Václav Hanka war einer von der Philologen, die sich nach Anreicherung unserer Sprache geseht haben. Er hat sich vor allem in die Literatur als ein vermuteter Autor oder Mitverfasser der verfälschten Handschriften (Rukopis Královedvorský, Rukopis Zelenohorský) eingeschrieben. Seine Mystifikation hatte Folgen auf die Literaturgeschichte, die zeitgenössische Kunst und unsere Kultur. Seine übrigen literarischen Werke, einschließlich der Übersetzung der Idyllen von Salomon Gessner, stehen im Hintergrund.

Das Ziel dieser Arbeit ist die Qualität und die Spezifität des Werkes von Hanka im Hinblick auf den historischen, sozialen und kulturellen Charakter zu bewerten. Meine Arbeit verfolgt den Sprachestand, die Wahl der lexikalischen Mittel, lexikalische Prozesse, Ausdrucksverschiebungen, semantische Parallelen, Arbeit mit dem Rhythmus und der Euphonie, Unterschiede im Text und entstandene Modifikationen.

Unsere Sprache war in dieser Zeit noch nicht stark verankert. Es erschienen einige Grammatikern, aber die einheimische Literatur hatte weder einen stark entwickelten, noch reichen Wortschatz, ebenso fehlte ein stillgerechter Satzbau. Erst im Jahre 1835 erschien ein tschechisch-deutsches Wörterbuch von Josef Jungmann, das die Vielseitigkeit und Reichhaltigkeit der tschechischen Sprache aufzeigte.

Im ersten Kapitel widmen wir uns der Komparation der gegenwärtigen normativen Idyllendefinition mit der Begriffbestimmung von der nationalen Wiedergeburt. Im Jahre 1820 wurde sie nämlich im Werk „Slovesnost“ von Josef Jungmann bestimmt. Jungmann wurde unter der normativen Druckwirkung des

⁴⁸⁸ allgemein gemeint – d.h. die deutschsprachigen Texte

Puchmajer's literarischen Kreises von der Wichtigkeit des klassizistischen Verses überzeugt und darum konstatierte er, dass man die Idylle nur in Versen schreiben sollte. Die Sehnsucht nach der freien individualistischen poetischen Äußerung wurde in der Poesie durch die Regel des tonischen Verses begrenzt. Hanka schiebt die Idyllen schon im Jahre 1819 in die Prosarichtung.

Im 2. und 3. Kapitel wurden die Biografie und die Werke der beiden Autoren kurz beschrieben.

Im 4. Kapitel wurde die Aufmerksamkeit auf Stoffe und Motive in Idyllen von Salomon Gessner gelegt. Die literarischen Figuren wurden zum Idealen verschoben und haben sich dadurch der preromantischen Gefühlsvorstellung genähert.

Im nächsten Kapitel werden die Idyllen verfolgt, die unübersetzt geblieben sind. Die Literatur erfüllte in der Zeit der nationalen Wiedergeburt nicht nur esthetische, sondern auch ideologische Funktionen. Tschechische Texte wurden oft unseren einheimischen Lesern angepasst und haben sich dadurch mit der national-erzieherischen Funktion ausgezeichnet. Moralwerte und gesellschaftliche Konventionen haben in unserem Milieu andere Bedeutungen gewonnen. Darum wurden bei uns erotische Motive und Motive des erotischen Dreieckes eliminiert und zu derer Leid wurde Moral stärker betont. Auch die höfliche Rhetorik wurde als nicht geeignetes literarisches Genre aufgefasst. Die tschechische Übersetzung wurde teilweise gekürzt und angepasst. Stilistisch zweideutige Geschichten wurden von Hanka ausgelassen, er bemühte sich, die Werkkomposition und Genrekanon zu vereinigen. Zugleich wurden auch die Idyllen ausgelassen, die die göttliche Barmherzigkeit in Frage gestellt haben. Gessner konnte sich diese Einschläge, als ein überzeugter Protestant, erlauben, aber Hanka war viel unter der Zensurüberwachung. Auch die Motive des Todes wurden im tschechischen Text teilweise eliminiert.

Im 6. Kapitel wurde die Komposition der beiden Werke beschrieben. Hanka ändert die Textfolge, ordnet sie chronologisch nacheinander, vereinigt sie thematisch und legt den Wert auf innere Kohärenz. Es wurden sogar die Namen der Gestalten geändert, damit konnte sich der Autor unter dem Einfluss der Komposition der Gefährdung des erotischen Dreieckes entziehen.

Das umfangreichste Kapitel behandelt die unterschiedlichen Erscheinungen zwischen dem Original und seiner Übersetzung. Der tschechische Autor benutzt große Mengen von Diminutiven und betont die Empfindsamkeit (manchmal auch zu Leid der

Erotik). Hanka's Text ist von der stylistisch neutralen Aussage auf die emotionale „Ebene“ gerichtet. Die Funktion der Diminutiven in den Texten der nationalen Wiedergeburt funktioniert auch teilweise poetisch. Die metaphorische Sprache wurde noch nicht ausreichend entwickelt und Diminutiven vertreten deren Funktion im Text, der sich damit zu der zeitgenössischen Norm der lyrischen Dichtung annähert.

Die tschechische Version wurde den zeitgenössigen modischen Vorstellungen angepasst, die die Jungmann's Übersetzungen des französischen Schriftstellers Françoise René de Chateaubriand (Atala) und des Werkes „Ztracený ráj“ von Milton eingeleitet haben.

Der nächste Teil umfasst Modifikationen und Reduktionen mit dem Thema der Erotik, der tschechische Text führt zu den rührenden Szenen voll von der Empfindsamkeit mit einigen romantischen Stoffen. Die Schreibweise der Texte hat sich ebenso unterschieden. Einzelne dialogische Ansprachen sind ohne Doppelpunkt angeführt, aber sie beginnen mit dem Namen der sprechenden Person, der Dialog wurde dadurch schneller. Hanka wollte Jungmann's Konzept von dem reichen Wortschatz mit der stilistisch mannigfachen Sprache unterstützen. Die tschechische Sprache hat sich aber nur allmählich etabliert, darum treten im Text ganze Reihen von Archaismen oder Wörter, bei denen die Bedeutungsverschiebung durchlaufen wird. Mit der Tendenz, die stilistische Mannigfaltigkeit zu zeigen, liegen auch die puristischen Bemühungen der Autoren beieinander. Die ganze Veränderungsreihe wird bei den Eigennamen, die in unserer Sprache eigene Analogien hat und deren primäres Gepräge der Fremdheit wurde damit beseitigt. Eine wichtige Modifikation tritt in der Idylle mit dem Namen „Wunsch“ ein, wo die Namen der historischen Persönlichkeiten der deutschen kulturellen Geschichte geändert wurden, Hanka gibt sie als seine Zeitgenossen und Klassiker der tschechischen Literatur aus. Ihre Namen wurden auf besondere Art und Weise verschlüsselt. Hiermit wurde die tschechische Kultur von Jungmann eingeschätzt. Die tschechischen Vertreter der national-wiedergeburtlichen Epoche haben sich mit der viersilbigen Kompositen inspiriert, mit deren Hilfe die Prosa poetisiert wurde. Die tschechische Sprache hatte diesmal große Probleme mit den Abstrakten. Hanka's Text wurde oft konkretisiert, intensiviert, er benutzt die plastischen Bilder, rhythmisiert den Text, benutzt Metapher und Eufonie.

Aufgrund der Komparatormethoden entsteht nicht nur eine wertvolle Aussage von den ästhetischen Qualitäten der tschechischen Übersetzung, sondern auch eine

ganze Reihe der kontextuellen Beziehungen und den zeitgenössigen kulturellen Zusammengehörigkeiten. Die Übersetzung von Václav Hanka ist eine gelungene frische und originelle Aussage von den zeitgenössigen Vorstellungen und Normen der tschechischen Gesellschaft, sehr nahe liegend an dem biedermeierlichen literarischen Model.

Die tschechische Übersetzung ist ein sehr gelungenes poetisches Werk. Es ist wahrscheinlich poetischer als all seine Gedichte und sie verdient eine intensive Beachtung. Es wäre sehr interessant, die Version von Hanka mit der Übersetzung von Jan Nejedlý zu vergleichen, der die Idyllen im Jahre 1829 übersetzt hat.

Použitá literatura:

Hanka, Václav: „Idyly“, Praha 1819

Gessner, Salomon: „Idyllen“, Leipzig 1980

Friedrich Sengle: „Biedermeierzeit I - III“, Stuttgart 1972 – 1980

Jungmann, Josef.: „Slowesnost aneb náuka o výmluwnosti prosaické, básnické i řečnické se sbírkou příkladů w newázané i wázané řeči“, 2. Vydání, Praha 1845

Kollár, Jan.: „Slávy dcera“, tiskem Trattnera a Károliho 1832, s. 266

Tureček, Dalibor: „Rozporuplná sounáležitost“, Divadelní ústav, Praha, 2001

Levý, Jiří: „České teorie překladu“, SNKLU, 2. vydání 1996, Ivo Železný

Lehár, J., Stich, A., Janáčková, J., Holý, J. a kol.: „Česká literatura od počátků k dnešku“, Praha 2004

Mocná, D., Peterka, J. a kol.: „Encyklopedie literárních žánrů“, Praha 2004

Petráčková, Věra; Kraus, Jiří a kol.: „Akademický slovník cizích slov“, Praha 2001

Wissenschaftlicher Rat der Dudenredaktion, „Duden – Deutsches Universalwörterbuch“, Mannheim 2001

Lesnjak, A., Steigerová, M., Londin, V., Podhorná, L., Horáková, D., Anděl, J., Mareš, R., Papušek, Z., Zlámal, J.: „Německo – český, česko- německý studijní slovník“, Olomouc 2000

Čechová, M. a kol.: „Současná česká stylistika“, Praha, 2003

Čechová, M.: „Čeština – řeč a jazyk“, Praha, 2000

Zamarovský, V. : „Bohové a hrdinové antických bájí“, Praha 1970

Internetové stránky:

http://de.wikipedia.org/wiki/Salomon_Gessner

http://de.wikipedia.org/wiki/Karl_Wilhelm_Ramler

http://de.wikipedia.org/wiki/Friedrich_von_Hagedorn

<http://lf.clavmon.cz/LF/Sample%20issue/10zumr.pdf>

<http://ld.johannesville.net/jungmann-02-o-klasicnosti-literatury-a-dulezitosti-jeji>

<http://www.slovník.cz/vyhledavani/>

<http://vemi.blog.cz/0603/k-h-mach-maj-1>

[http://www.eridanus.cz/Zeme\(2/mapa/Evropa/Vy\(1chodni\(1_Evropa/C\(2eska\(1_republika/Kultura/Literatura/Kolla\(1r_Jan/Sla\(1vy_dcera_-_Pr\(2edzpe\(2v.htm](http://www.eridanus.cz/Zeme(2/mapa/Evropa/Vy(1chodni(1_Evropa/C(2eska(1_republika/Kultura/Literatura/Kolla(1r_Jan/Sla(1vy_dcera_-_Pr(2edzpe(2v.htm)

http://cs.wikisource.org/wiki/Rozervanec/Karel_Stanislavovi

http://www.rozhlas.cz/hlas/pevci-p/_zprava/26512

<http://www.fit.vutbr.cz/~michal/kr/kkwww/.cs>

<http://www.lupomesky.cz/maj/maj-puv.html>

<http://www.cesky-jazyk.cz/citanka/karel-jaromir-erben/svatebni-kosile-kytice.html>